

BANKA

BANKACILIK YÜKSEK ve İNCE BİR SANATTIR

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

T. BANKACILAR CEMİYETİNİN YAYIN ORGANLIĞINI YAPAR

YIL : IX

EKİM - ARALIK 1958

Sayı : 36

İÇİNDEKİLER

- Dokuzuncu Yılın Eşiğinde Okuyucularımızla Bir Hasbihal . . . **BANKA**
Kredi ve Bankalar **İshak TURNAOĞLU**
İsviçre Bankacılığında Devlet Müdahalesi **Feridun GÖZGÜ**
Fransa'da Milli Kredi Konseyi **Yunus TANKUT**
İflâs Hâdisesi Karşısında Bankanın Durumu . . . **Ali Şakir AĞANOĞLU**
Cüzdansız Tasarruf Mevduatı **İbrahim H. KURT**
Plâşmanlar Hakkında Bir Etüt **Şakir ÖZMEN**
Yeni Ticaret Kanununa Göre Ticarî Defterler . . . **Hikmet KEYMAN**
Türkiye'de ve Dünya'da Bankacılığı İlgilendiren Haberler
H. KEYMAN - İ.H. KURT

AMELİ BANKACILIK BİLGİLERİ Orhan GÜLEN

BANKACILIK TERİMLERİ Vecdi ÜNAY

EKONOMİ - BANKACILIK: (Bankacılık Siyaseti, Banka Muameleleri ve işletme tekniği, Bankaların Teşkilâtı, Bankacılık Hukuku) - HABERLER - ANKET - BİBLİYOGRAFYA
AMELİ BANKACILIK BİLGİLERİ

1958 İKRAMIYE PLÂNI

2 1/2
milyon

APARTMAN DAİRELERİ
BAHÇELİ EVLER
PARA İKRAMİYELERİ

● 2.5 Milyon liranın yarısı, yani 1.250.000 lirası Apartman Dairesi ile Ev ikramiyesi ve geri kalan 1.250.000 lirası para olarak dağıtılacaktır.

● 2.5 Milyon liranın tamamı ikramiye olup, KREDİ yani BORÇ değildir.

Her 150 liraya 1 kur'a numarası

TÜRKİYE

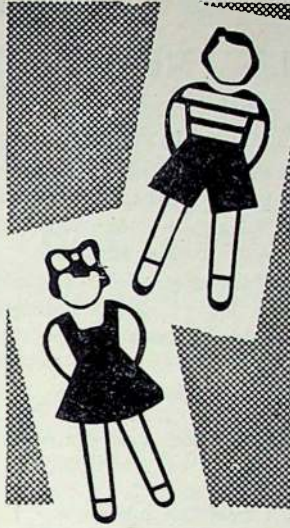

BANKASI

FAAL d. 286

paranızın...
istikbalinizin
emniyeti

Bu hem sizin hem memleketin menfaatidir.

Çocuğunuz

henüz okulda iken

**ÖMÜR BOYUNCA
BİR İRAT
sahibi olabilir**

*

Şimdiden kendisine

**TÜRK TİCARET
BANKASI**nda

bir

**İKRAMİYELİ GRUP
MEVDUATI HESABI
açtırınız**

**Bütün gişelerimiz
EMRİNİZDEDİR**

Banka hizmetlerinden faydalanmayı ödemelerinizde
çek kullanmayı adet ediniz.

BANKA

ÜÇ AYLIK MESLEK DERGİSİ

Tesisi : 26/3/1948

Müessisleri : Hikmet KEYMAN - İshak TURNAOĞLU - Mesut ERDA

Sahipleri : Hikmet KEYMAN , İshak TURNAOĞLU

Neşriyatı Fİilen İdare Eden : Hikmet KEYMAN

Kapak : Hikmet KEYMAN

Neşriyat başlıca gazetelerde ilân olunur.

Sayısı 200, yıllığı 800 Kuruştur.

Muhabere Adresi : Posta Kutusu (11) Ankara

Her türlü malûmat için Telefon : 32773

B a n k a H e s a p l a r ı

T. C. Ziraat Bankası

T. İş Bankası

T. Yapı ve Kredi Bankası

T. Ticaret Bankası

Merkez Md. Ankara

Ankara Merkez Md. Yenışehir Şubesi

Ankara Şubesi

328/4898

4525

764

1775

IDARE VE YAZI YERİ : Tuna Cad. Adakale Sok. No. 21 Yenışehir - Ankara.

YAZI İŞLERİ : Derginin çalışma ve yazı programını ilgilendiren ve başka der-
gilerde çıkmamış olan yazılar kabul edilir. Dergimize gönderilen yazılar derç edil-
sin edilmesin tade edilmez. Mesleki eserlerden bir adet gönderildiği takdirde kontra-
düsü yapılır.

İLÂN İŞLERİ : Bütün Bankaların ve müesseselerin ilân işleri yapılır.

MÜRACAAT : Yazı, abone ve ilân işleri için Dergi Müdürlüğüne (P. K. 11 An-
kara) adresiyle müracaat edilmelidir.

Bütün muhaberatın posta kutusu adresi ile yapılması, abone paralarının banka
havalesi ile gönderilmesi, adres ve ilân değişikliklerinin vaktinde bildirilmesi
rica olunur.

Türkiye Bankacılar Cemiyetinin yayın organlığını yapar. P.K. 315 Ankara

BANKA DERGİSİ'NE

ABONE OLUNUZ!..

«BANKA» Dergisi Bankaların, Bankacıların ve Bankacılığı öğrenmek isteyen me-
murların ve öğrencilerin, Banka müşterilerinin ve Bankayla alakalı herkesin ve her
münevverin kitaplığında bulunacak ve daima müracaat edebileceği, mesleki müşküle-
rini çözebileceği eserdir.

İLÂN VERİNİZ!..

«BANKA» Dergisi Bankaların, Sigorta ortaklarının, ticaret evlerinin, Bankalara
ait türlü büro levazımı, demirbaşlar ve makineleri satan bütün kurumların ve ilmi ve
mesleki yayınların en elverişli ve esass ilân ve reklam yeridir.

Bu hem sizin hem memleketin menfaatidir.

BANKA

Yıl : IX

Ekim - Aralık

Sayı : 38

Dokuzuncu Yılın Eşiğinde Okuyucularımızla Bir Hasbihal

Değerli okuyucularımız :

Banka bu sayısı ile dokuzuncu yayın yılını tamamlamıştır. Gelecek sayısı ile on yaşına basacaktır.

Dokuzuncu yılın eşiğinde sizlere kısa bir hasbihal yapmak istiyoruz.

Yayın hayatının, hususiyile mesleki yayınların çeşitli zorlukları içinde bazı kusur ve noksanlıklarımıza rağmen Bankanın ulaştığı bu merhale, hususiyile Dergimizin mükemmelleştirilmesi ve mesleğimize hizmet esasiyle ifade olunan çalışma programımızı gerçekleştirmek amacıyla seviye ve vasıfından bir şey kaybettirmeğe daima iyileştirmeğe muvaffak olabilmemiz; mutlu bir olay ve başarı olarak sayılmağa lâyıktır sanıyoruz.

Bu neticenin her şeyden evvel millî Banka ve Müesseselerimizin, Okurlarımızın ve yazarlarımızın bize göstermek lütfunda buldukları değeri büyük alâka ve yardımlarının eseri olduğunu şükranlarımızla arz ederken; **Banka**'nın çalışmalarında kazanç gayesinin tali kalmasının ve başta ideal ve programının yer almasının da büyük bir payı olduğunu bu vesile ile belirtmek isteriz.

Ancak, halen alınan iktisadî tedbirler cümlesinden olarak umumî fiat tanzimi dolayısıyla başta kâğıt olmak üzere, baskı ve her çeşit masrafların mühim miktarda artması muvacehesinde, bunca emeklerimizle bu yaşa getirdiğimiz bu müşterek eserimizin yaşama ve ilerlemesi için ya seviyesini daraltmak veya fiatına sırf artan masrafları mehmaemken karşılamak üzere asgari bir ilâve yapmak durumunu derpiş eylemek ve takdirinize müracaat etmek zorunda kalmış bulunuyoruz.

Banka'nın ötedenberi kendine düşen bütün fedakârlıklara katlanarak seviyesini düşürmemegi prensip ittihaz eylediği malûmdur. Bu konuda kendileriyle danışabildiğimiz okur ve meslekdaşlarımızın gerek hacim ve vasıfı,gerek üç aylık olması itibariyle (10) lira olarak yıllığın, emsaline nazaran pahalı ve külfetli sayılmayacağını ve bu prensibin tercihini telkin eylemelerinden ilham alarak gelecek yıldan itibaren sayımıza (50) kuruluş gibi cüz'i bir ilâve yapmak suretiyle abone bedelini (10) liraya çıkarmanın daha münasip olacağı ve tasviplerinize iktiren edeceği netice ve kararına varmış bulunuyoruz. Böylece hep birlikte yaşatmağa ve mükemmelleştirmeğe çalışacağımız **Banka**'nın, size iyi hizmetlerini ifadan geri kalmayacağını teyitten zevk duymaktayız.

BANKA

Kredi ve Bankalar

BANKALAR

Yazan : Ishak TURNAOĞLU

BANKALARDA LİKİDİTE (Seyyaliyet ve ödeme kabiliyeti).

Mudilerinin emniyetini düşünmek mecburiyetinde olan mevduat bankaları, likidite prensiplerine riayet ederek ve her ihtimale karşı aktiflerini seyyal bir vaziyette bulundurlarsa, kredinin genişlemesinden mütevellit tehlike pek hafif olur. Bu itibarla bankaların sevk ve idaresinde pek mühim rol oynayan likiditenin mahiyet ve prensiplerini aşağıda izah edeceğiz.

I — LİKİDİTENİN TARİFİ :

Bir bankanın aktifi istenildiği zaman zararsız ve sür'atle paraya veya merkez bankasındaki alacaklı hesabına tahvil edilebilirse, o bankanın aktifi likit addolunur.

Birçok bankalar sermayelerinin mühim bir kısmını gayrimenkule yatırmaları neticesi olarak tediyelerini tatil etmek zorunda kalmışlardır. Kaynakların bu suretle uzun vadeli muamelelerde kullanılması halkın itimatı tam olduğu zaman bir tehlike tevhit etmez. Çünkü çekilen mevduatı yeni yatırılan mevduat karşılar. Fakat eğer bankanın fazla zarara maruz kaldığı şayiası yayılırsa, mudiler tevdiatlarını çekmek için banka gişelerine koşarlar. Tevdiatın çekilişi kasa mevcudunu azaltır. Bu durumda eğer banka alacaklarını tahsil, esham ve tahvillerini satarak kaynaklarını sür'atle istirdat edemezse tehlikeye sürüklenmiş olur.

Mevduat bankalarının bütün plâsmanlarını derhal nakde tahvil etmesi zaruri

değildir. Fakat plâsmanlarıyla kaynaklarının vadeleri arasında sıkı bir münasebet tesis ve idame etmek mecburiyeti vardır.

A — SERMAYE VE İHTİYATLARIN KULLANILMASI :

Sermaye ve ihtiyatlar, gayrimenkul veya menkul kıymetler gibi uzun vadeli plâsmanlarda kullanılabilir. Ancak bankanın sermaye ve ihtiyatları kendi hissedarlarına ait olmakla beraber, mudilere ait mevduatın da teminatını teşkil etmekte olduğundan, gayet emin sahalara ve kıymetlere yatırılması lâzımdır. Malî muamelelere iştirak eden bir mevduat bankası, hatta kendi zati kaynaklarıyla olsa bile, bidayette düşünüldüğünden fazla muamelelere sürüklenerek derhal tediyesi lâzım gelen mevduatından bir kısmının da gayri seyyal bir hale gelmesine mecbur kalır.

Binaenaleyh bankaların, investismanlarını çok sıkı bir tahdide tâbi tutması şartıyla malî muamelelere girişmeleri icap eder.

B — MEVDUATIN KULLANILMASI :

Vadeli mevduat, açılan kredinin vadesi, vadeli mevduatın vadesinden evvel olmamak şartıyla kısa vadeli avanslarda kullanılabilir. İhbarlı mevduat, istismar bakımından, vadeli mevduata ait hükümlere tâbidir. Onbeş günlük ihbara tâbi bir mevduat ihbar edilmediği takdirde onbeş gün vadeli telâkki edilebilir.

Bankalar, alacak ve borçları vadelerine göre ayrı ayrı tefrik ve cem ederler.

Bu suretle, mevduatın günlük tediyele-ri yine mevduat tahsilâtıyla karşılanabileceğini farzederek, hangi tarihe kadar ve hangi vade ile avans verebileceklerini tâyin ederler. Prensip itibariyle ibrazında tediyesi meşrut mevduat aktifde derhal paraya çevrilebilen alacaklarla karşılanır. Fakat tatbikatta bu kaide her zaman tatbik edilemez.

Bir Bankanın kaynakları likidite derecesine göre üç kategoriye ayrılır.

Birinci kategoriye, kasa mevcudu, Merkez Bankasındaki mevduat ile diğer bankalardaki vadesiz alacaklar teşkil eder. Merkez Bankasındaki alacak derhal paraya tahvili kabul olduğundan kasa mevcudu gibi telâkki olunabilir. Diğer bankalardaki alacak bakiyeleri ise aynı karakteri haiz değildir. Bu bankaların çok ve dağılmış olmaları dolayısıyla alacakların tamamıyla ve derhal paraya tahvili mümkün olamaz. Bunun için, mevduat ile kasa mevcudu arasındaki nispeti kanunla tespit eden memleketlerde diğer bankalardaki mevduat, para ve Merkez Bankasıyla hazine nezdindeki alacaklar gibi kasa mevcudu arasında mütalâa edilmemiştir.

Bankaların ikinci derecedeki ihtiyatlarını, derhal tahsili mümkün olan plâsmanlar teşkil eder. Bunlar günlük ikrazlar, Merkez Bankası tarafından reeskont edilebilen veya serbest piyasada derhal satılabilen senetler, hazine bonoları ve devlet tahvilleridir. Devlet tahvilleriyle hazine bonolarının geniş piyasaları olduğundan kolaylıkla paraya tahvilleri mümkündür. Fakat satışları ekseriyetle zararsız olmaz. Bunların fiatları birçok memleketlerde temevvüçlere tâbidir.

Bundan başka bu gibi senetlerin, mevduat bankalarının portföylerinde mahdut miktarda bulunması lâzım gelir.

Üçüncü derecede ihtiyat olarak, muayyen vadelerde nakde tahvili mümkün olan plâsmanlar gelir. Reeskont şartlarını haiz olmayan tüccar senetleri, kısa vadeli avanslar, esham ve tahvilât ile mali iştrakler bu guruba girer. Tahvillerle hisse senetleri arasında likidite bakımından bir

tefrik yapmak lâzımdır. Tahviller vadeli alacaklardır. Tahviller birinci derecede bir kredi müessesesine ait hisseler, fiatları faiz nispetlerine göre değişir. Buna mukabil hisse senetlerinin fiatları ise çok tahavvüle uğrar. Çünkü bunların kıymetleri hal-kın bu müesseselere karşı gösterdikleri itimada dayanır. Bu gibi hisse senetleri pek az ve kısa bir müddet için mevduat bankalarının aktifinde bulunurlar.

Likidite kaidelerinin pek sıkı olarak tatbik edilebilmesi için, bütün vadesiz borçların yukarıda gösterilen birinci ve ikinci derecedeki plâsmanlarla karşılanması lâzım gelir. Fakat tatbikatta birçok bankaların bilânçolarında bu kısım plâsmanlar derhal ödenecek borçların bir kısmını ancak teşkil eder. İngilterede büyük bankaların kısa vadeli avansları ile borçlu câri hesapları, vadesiz mevduatlarının ancak % 40 veya % 50 sini teşkil eder.

Fakat bütün memleketlerde, bankalar hatta ciddi ve iyi idare edilenleri bile, mevduatlarının bir kısmını derhal nakde çevrilmesi mümkün olmayan kısa vadeli avans muamelelerinde kullanırlar. Bu geniş kredi politikası ancak bütün mevduatın aynı zamanda çekilmeyeceğine kanaat getirildiği taktirde makul olabilir.

Normal zamanlarda, bir büyük banka mevduatının istikrarına güvenebilir. Binaenaleyh, bu gibi bankalar çekileceğinden şüphe etmedikleri vadesiz mevduatlarının bir kısmını kısa vâdeli avanslarla üçüncü derecede ihtiyatı teşkil eden muamelelerde kullanabilirler.

Şüphesiz mevduatın istikrarı mutlak değildir. Mudilerin alacakları devri temevvüçlere maruz kaldığından bankaların buna göre kasa mevcutlarını ayarlamaları lâzımdır. Arızı temevvüçlerde aktifleri likit olursa, merkez bankasının da yardımıyla mudilerin talepleri kolaylıkla karşılanır.

Mevduattaki devri temevvüçler, hal-kın paraya olan ihtiyacına göre değişir. Bankalardan mevduatın çekilişi, ücretlerin tediyelelerine takaddüm eden iki ve üç gün zarfında vukubulur. Bundan sonra,

mütaakkip günlerde tahsilât tediyatı aşar. Çünkü, tüccarlar amele ve memurlara satmış oldukları eşyaların bedellerini tahsil ederek bankalara yatırmağa imkân bulurlar. Paraya ihtiyaç, tatil zamanlarında ve bayramların arifesinde de artar. Bu gibi ahvalde para çekilişi yeni mevduattan fazla olur.

Vasitasız vergilerin muayyen zamanlarda tahsil edildiği memleketlerde, mükellefler bankalar üzerine çek çekeceklerinden bankalardaki mevduat miktarı düşer. Bu sebeple hususi eşhasın mevduat bankalarındaki alacakları ve dolayısıyla merkez bankasındaki bu bankaların mevduatları azalır. Bu halde muayyen bir müddet için bankaların kredi imkânları azalır.

Buna mukabil devlete ait tahvil kuponlarının tediyesi ve hesaplardan mahsup suretiyle memur aylıklarının ödenmesi devletin merkez bankasındaki alacağının azalmasına mukabil hususi bankaların merkez bankasındaki alacakları ve binnetice bu bankaların kredi imkânları çoğalır.

Bidayette tahmin edilemiyen sebeplerle mevduatın arızı olarak temevvüci bankaların kasa durumlarını çok şiddetli müteessir eder.

Mevduatın çekilişi ve yeni mevduatın muvazenesi ancak mudilerin tam itimatlarının tesisi sayesinde temin edilmiş olur. Eğer, herhangi bir sebeple, bu itimat sarsılırsa, mevduatın sürekli çekilişi neticesinde kasa mevcudu çok azalır. Bu durumda bankalar kolaylıkla paraya çevrilmesi mümkün ikinci derecede kuvvetli ihtiyatlara malik bulunmazlarsa gişeleri kapamak zorunda kalırlar.

Umumi bir tarzda, mevduat bankalarının likiditesi ancak merkez bankalarının yardımlarıyla temin edilir. Mudiler tevdiatlarını çekmek için bankalara ansızın topluca müracaat ettikleri taktirde, merkez bankası mevduat bankalarına avans suretiyle para vermezse birçok bankalar iflâsa sürüklenmiş olur.

LİKİDİTE PRENSİPLERİNE RİAYET EDİLMESİNİN MAKUL SEBEPLERİ :

A — Bankaların likiditesi ve kredi buhranı.

Mudilerin menfaatları noktai nazardan, likidite prensiplerine riayet mevduatın heran ödenmesini temin için zaruridir.

Bilhassa çekle tediyelerin taammümü neticesi olarak mevduat pek fazla arttığı zamanlarda, bankaların iktiflerinin likiditelerine rağmen, umumi bir panik zuhur ettiği taktirde bankalar tediyelerini tatil etmek zaruretinde kalabilirler. Bu durumda Merkez Bankası, emisyon imkânları mahdud olduğundan, mevduat bankalarının mudilerinin taleplerini karşılayacak derecede lüzumlu para ihtiyaçlarını tamamiyle karşılayamaz. Bankaları müşkilâtan kurtarmak için Merkez Bankasının nizami emisyon haddini genişleterek piyasaya fazla miktarda para çıkarması lâzım gelir.

Milli bankalardan mudilerin mevduatlarını çekmeleri, yabancı memleketlere ait mevduatın da çekilmesini ve altın ihracını intaç eder. Mudiler tarafından umumi bir panik yaratıldığı zaman, bankaların aktifindeki nazari likidite para sarfına mani olamaz. Fakat, bankaların aktifi likit olduğu zaman, bu panığın husule gelmemesi şansı büyüktür. Eğer mudiler, mevduatlarının her an kendilerine ödeneğinden emin bulunurlarsa, paralarını bankalarda bırakırlar. Esasen bankaları müşkül duruma sokan şiddetli buhranlar aktiflerinin büyük bir kısmını gayrimenkule yatıran sinai müesseselere uzun vade ile ikraz eden bankaların bulunduğu memleketlerde vukubulur.

Buhran tahdit edildiği veya itimatsızlık muayyen bir bankaya karşı vukubulduğu zaman, aktifi likit olan bankalar kendilerini felâketten kurtarabilirler.

Kasa mevcutlarının azalarak tehlikeye maruz kaldıklarını hisseden bankalar, Merkez Bankasına müracaat ederek ticari senetlerini reeskont ettirmek veya senet mukabili avans muamelesi talebinde

bulunurlar. Merkez Bankası, kendisine ibraz edilen senetlerin nizamnamesine uygun şartları haiz bulunduğuna kani olursa bankalardan yardımını esirgemez.

Diğer taraftan, mevduatının fazla miktarda ve ansızın çekilişine maruz kalan banka, bütün kredilerini kesmek zaruretini hisseder. Binaenaleyh vâdesi gelen alacaklarını da tahsil ederek kasa mevcudunu artırır. Mudiler paralarının kendilerine ödendiğini göyerek emniyetleri kuvvetlenir ve tehlike bertaraf edilmiş olur. Fakat, buhran uzarsa, zayıf bankalar ancak diğer kredi müesseselerinin yardımı ile kurtarılabilir. Tehlikeye maruz kalan bankaların, alacaklarını vadelerinde tahsil edinceye kadar yeni kredi bulmaları lâzımdır. Bu durumda muhtaç oldukları krediyi bulmak için diğer bankalara müracaat ederler.

Mudilerinin itimadını muhafaza edebilen bankalar, tehlikede bulunan bankanın müşterilerine kredi açmaktan imtina edemez. Çünkü bu bankalar, tahsil olan fazla kasa mevcutlarını istismar etmek ve yeni müşteri kazanmak isterler. Filhakkı, panik geniş ve umumi olmazsa, vaziyeti bozulan bankadan mevduatlarını çeken mudiler paralarını nakit olarak saklamazlar. Çek istimali kâfi derecede tamammüş etmiş bir memlekette paralarını kendilerine itimat telkineden diğer bankalara yatırır. Hatta mudiler mevduatlarını çekle diğer bankalara naklettirirler. Bu halde mevduatın çekilişi veya yatırılışı aynı anda vukubulur. Nakit para bankalardan dışarı çıkmaz, ve umumiyetle kredi imkânı azalmaz. Vaziyeti sarsılan bankanın müşterilerine, yeni mevduat kabul eden bankalar tarafından kredi açılır. Bu krediler, vaziyeti sarsılan bankalara alacaklarını tahsil imkânını sağlar. Bu suretle banka tediyyatını tatile mecbur kalmadan tehlikeli durumunu atlatmış olur.

Aynı zamanda büyük bankalar arasında fiilen teessüs etmiş bir tesanüt vardır. Bunlar arasında birinin tehlikeye düşmesi diğerlerini hemen otomatikman yardıma sevkeder.

Bu tesanüt, sıkıntıya maruz bankanın aktifinin likit olduğu zaman rol oynar.

Eğer, bu bankanın borçluları tediye kabiliyetini haiz değillerse, diğer bankalardan kredi temini güç olur. Bu durumda derhal paraya ihtiyacı olan bankaya para ikraz etmezler. Bu bankaların tediye kabiliyeti sağlam, fakat alacakları uzun vadeli ise sıkıntıda olan bankaya hiç bir suretle seyyal kaynak temin edemezler. Çünkü kendi alacaklarının tahsilinden emin değillerdir. Diğer kredi müesseseleri, aktiflerini dondurmamak istemeyeceklerinden uzun vadeli istikraz talebini karşılamakta çekinirler.

Sağlam bankalar, tehlikeye maruz kredi müessesesinin ancak aktifinde mevcut ve tediye kabiliyeti olan borçluları zimmetindeki kısa vadeli alacaklarını devir alabilirler. Eğer aktifte mühim miktarda gayrimenkul, mali iştirak ve kote edilmemiş senetler mevcutsa tehlikeye maruz banka kendi mukadderatına terkedilir.

Bu durumda devlet müdahale ederek süratle bir panik meydana gelmesini önlemek için mevduatın tediyyesini garanti edebilir. Fakat bu müdahale ve himaye fena bir gidiştir. Bu gibi müdahaleler umumî malî durum için tehlikeli ve pahalıdır. Bu hareket, banka idarecilerinin mes'uliyet hissini zayıflatır ve neticede imdadına koşulan bankalar devletin hakimiyeti altına girer.

B — Bankaların likiditesi ve ekonomik istikrar :

Bankaların kabul ettikleri vâdesiz mevduatlarını uzun vâdeli ikraz muamelelerinde kullanmaktan çekinmeleri yalnız kendi menfaatları iktizası değildir. Memleketin umumî menfaatları da bankaların bu suretle hareket etmelerini amirdir.

Nakitsiz ödeme şekillerinin çoğalması dolayısıyla bankalar tarafından açılan krediler mevduat meydana getirir. Bu suretle halkın elinde tediye vasıtaları artar.

Bankalar tarafından yaratılan paralar, kısa vadelerle müesseselere istihsal için veya istihsal edilen emtiayı satmak için döner sermaye olarak ikraz edilirse, tehlike varit olamaz. Ticarî senetlerin iskontosu neticesinde meydana gelen mevduat,

bu senetlerin vadesi gelinceye kadar bir değişiklik göstermez. Bu senetler kat'i olarak para tedavülüne bir ilâve teşkil etmediği gibi, bunların artması da, prensip itibariyle fiyatların yükselmesini intaç etmez. Çünkü, bu senetlerin iskontosu piyasadaki emtia miktarının artışını tahrik eder.

Mevduat miktarı istihsalin seyrine muvazi olarak artar veya azalır.

Eğer bankalar sınavi müesseselerine istihsal vasıtalarını artırmak için avans verirlerse, istihsal kapasitesi istihlâk kabiliyetini aşar. Bu işira kuvveti de ücret ve kâr miktarlarıyla mahduttur. Neticede istihsal edilen mal, tamamıyla istihlâk edilemeyeceğinden istihsal fazlası yüzünden buhran meydana gelir.

Kredinin yanlış tevzii iktisadî istikrarsızlığı artırır. Ancak hakiki tasarruf sayesinde, yeni istihsal vasıtaları teesüs eder. Uzun vadeli istikraz akti, ser-

mayenin tezyidi ve henüz tevzi edilmeyen kazançların kullanılması suretiyle endüstrinin kapasitesini arttırmak için yeni tesisleri arttırmağa tevessül edilmesi en doğru ve yegâne yoldur. Bankalar tarafından temin edilen kredi ile hakiki tasarrufun esaslı surette birbirinden ayrı fonksiyonları vardır. Banka kredileri sınavi müesseselere döner sermayeyi, tasarruf ise, uzun vadeli işlerde kullanılacak sermayeyi temin eder. Umumi para siyaseti ve müessesenin selâmeti bakımından kaynaklarının mühim bir kısmını vâdesiz mevduattan temin eden bankaların, mevduatlarını donduracak şekilde uzun vâdeli ikrazlarda kullanmamaları lâzımdır.

Bankalar kısa vadeli kredi tevzii hususunda ihtisaslaşmağa mecburdurlar. Uzun vadeli muamelelerde sermayedar müşterilerle müstakrizler arasında tavassuttan başka bir rolleri olmamalıdır.

ANADOLU ANONİM TÜRK SİGORTA ŞİRKETİ SERMAYESİ : 1.500.000 T.L.

Türkiye'nin en eski ve en büyük sigorta şirketidir

(Tamamen ödenmiş)

Muamelât Merkezi : Galata, Karamustafapaşa Cad.

Anadolu Sigorta Han

Telg. adresi : İmtiyaz - İstanbul

Telefon : 444659 - 444653/2/1

447550/8/9

P. K. : 845 - Galata

HAYAT YANGIN NAKLİYAT KAZA

Sigortalarınız için en müsait şartları

« ANADOLU » da

bulabilirsiniz.

İsviçre Bankacılığında Devlet Müdahalesi

H. Baechler - A. Stampfl'den
Economie Bancaire

Çeviren
Feridun GÖZGÜ

1 — Devlet müdahalesinin şekil ve şartları :

Devletin bankalarla ilgilenmeyeceği, bankacılığı, memleketin çeşitli iktisadi faaliyetlerinden biri telâkki edeceği nazari olarak düşünülebilir. Böyle olduğu takdirde, banka işletmeciliği medenî hukuk ile ceza hukukunun umumi hükümlerine tâbidir. Bu hükümler haricinde devlet bankalarla ilgilenmez, meğer ki suiistimalleri önlemek mevzuubahs olsun. Devletin bankacılığa müessir olabilmesi için, evvelemlerde iki şartın tahakkuku lâzımdır. Evvelâ Devlet, hususi iktisadî gayelerinden maada, umumi iktisadiyattaki rollerini nazarı itibara almalıdır. Saniyen Devlet müdahale etmeğe karar vermelidir. Umumi iktisadiyat bakımından ehemmiyeti ilk hissedilen, banknot ihracı ile ipotekli kredilerdir. Banknot, tediye vasıtası olarak tedavül ettiğine göre suiistimallere karşı âmme hukukunun korunması mevzuubahistir. Yani Devletin ilk müdahalesi inzibati bir tedbirdir ve bu husus halâ 1881 tarihli Federal Kanunda tebarüz eder. Daha sonra, banknotun iktisadi rolü ve emisyon mekanizmasının ehemmiyeti daha iyi anlaşıldığı zaman, Devlet müdahalesi daha fazla kendini hissettirir. İpotekli kredi sahasında, bu işle vazifeli bir Banka kurmak suretiyle devlet daha aktif davranmıştır. Binaenaleyh Devlet için, bankacılığa müessir olmak bakımından iki imkân vardır: ya kanunî tedbirler almak veya doğrudan doğruya bankacılık yapmak. Her iki yol da Devletin umumi iktisadî faaliyetlerinden birini teşkil eden bankacılık politikasının nüvesini teşkil eder. Bu politikayı, isim benzerliği dolayısıyla, her bankanın kendine has is-

yasetiyle karıştırmamalıdır. Devletin bankacılık politikası, bankaların milli ekonomiye uygun telâkki ettiği yollarda yürümleri için almayı kararlaştırdığı tedbirlerden müteşekkildir. Maamafih bu münasebetle şunu söyleyelim ki Devlet müdahalesinin ne şekilde olacağı hususundaki fikirler yalnız devirden devire göre değil, memleketten memlekete göre de değişebilir.

İsviçre'de Devlet kâh kanuni tedbirlerle, kâh direkt faaliyetle, evvelâ kantonlarda, bilâhare federal sahada bankalarla erken ilgilenmiştir. Kantonlarda Kanton Bankaları kurmak suretiyle Devlet bizzat bankacılık yapmakta, halbuki Konfederasyonun tesiri hemen hemen tamamile kanuni tedbirlere münhasır olmaktadır; zira Kantonlardakinin aksine olarak, direkt faaliyet göstermez. Meselâ Federal bir İpotek Bankası kurulması hususundaki teşebbüsler İsviçre federalizminin mukavemeti karşısında muvaffakiyetsizliğe uğramıştır. Banknot ihracının merkezileştirilmesi uzun seneler aynı mania ile karışılmış ve rehin mektubunun ihdası kararlaştırıldığında, bunların emisyonu federal bir müesseseye verilmemiştir.

2 — Devletin Bankacılık faaliyeti :

Bankacılık sahasında Kantonlar ve Komünler direkt müteşebbis olarak görünürler. Her ne kadar bu faaliyet çeşitli hukukî şekiller arz ederse de bizatihî Devlet Bankası tipi tefevvuk eder. Bern Kantonunda Kanton idaresinin mütemmim cüz'ünü teşkil eden iki müessese hariç, diğer bütün Kanton Bankaları muhtar birer âmme müessesesidirler. Bu bakımdan Komün ve Belediye müesseselerine müma-

sil bir tarzı teşekkülleri vardır. Siyasî ve-
ya Burjuva komünü tarafından kurulmuş
olan bu müesseseler. umumiyetle muhas-
ses sermayeye malik olan veya olmayan
hakikî veya muhtelit tasarruf sandıkları-
dır. Maamafih devletin bankacılık faaliyeti
Kanton ve Komün müesseselerine münha-
sır değildir. Millî Banka, Vaud ve Zoug
Kanton Bankaları gibi Devlet ve hususî
şahıslar tarafından müştereken kurulmuş
olan iktisadî müesseseler de vardır. Bern
Kantonundaki bazı tasarruf sandıkları gi-
bi anonim veya kooperatif şirket şeklin-
deki âmme teşebbüsleri de vardır. Niha-
yet Kanton mevzuatına göre Komünler
tarafından kurulmuş olan Cenevre Kan-
tonu İpotek Sandığını zikredelim.

Aşağıdaki rakamlar Millî Banka ve
Konfederasyon İkrizat Sandığı müstesna
olmak üzere Devletin bankacılık faaliye-
ti hakkında bir fikir vermektedir. (1948
senesi sonundaki bilançolar milyon frank
olarak):

25	Devlet Bankası	8346
44	Komün müessesesi	347
21	Müessese (Devlet veya Komün- nün tesiri altında).	2159
90		10852

Hakikî manasiyle Devlet veya Komün
müessesesi olmayan 21 banka içinde, 12y6
milyon üç muhtelit Kanton Bankasına ait-
tir.

İsviçre Banka sisteminde Devlet veya
Komün, Millî Banka istatistiğindeki bi-
lançolar yekûnunun % 44 üne tesir eder.
İş hacmine nazaran bu nisbet düşüktür.
zira yukarıdaki 90 müessesede bilhassa
ipotekli kredilere yer verilmiştir. Bu ban-
kalar diğer kredi müesseseleri karşısında
serbest rekabet şartları içinde çalışır-
lar. Kredi işlerinde bütün tehlikelerle bir-
likte bir inhisar da mevcut değildir.

3 — Federal Bankalar Kanunundan evvelki kanunî tedbirler :

Bankacılık sahasındaki ilk ve mühim
kanunî tedbirler Kantonlar tarafından
alınmıştır. Evvelâ, objektif ve tarih sıra-
sına göre söylemek icab ederse, Kanton

Bankalarının kuruluşuna ait olup banka-
ların sureti tesisine, gaye, teşkilât ve faa-
liyetlerine ait hükümleri ihtiva eden ka-
nunları zikretmek lâzım gelir. Burada
Kanton, bankacılık sahasında veya bir
branşında yalnız bir nazım vazifesi gör-
mez, fakat hassaten teşebbüsün sahibidir.
Bu suretle Kanton Bankasının faaliyeti-
nin Kantondaki bütün bankalar ve kredi
müesseseleri üzerinde hayırhah bir tesiri
olacağı hususunda bir iktisadî kaziyeye or-
taya atılır. Kanton kanunu tarafından
tesbit edilen bellibaşlı hususlar şunlardır:
Bankanın gayesi, muhasses sermayenin
miktarı, parlamento ve kanton kükûmeti
ile banka arasındaki münasebetler, ban-
kanın mes'ul organları, faaliyet sahası, şü-
beler, kârın tevzii. Kantonların, banka sis-
teminin hey'eti umumiyesini tanzim etme
gayeleri asla yoktur. İçlerinden bazıları her
ne kadar halli kolay ise de tasarruf mev-
duatına temin edilecek hususî emniyet
meselesiyle meşgul oluyorlardı. Bunun hal-
li için medenî hukukun tevhidini bekle-
mek icabetti.

Kantonların haricinde, federal hukuka
göre Konfederasyon, ancak Anayasa tara-
fından müsaade edildiği nispette kanunî
tedbirler alabilir. 1874 tarihli Anayasaya
müstenidendir ki, esas gayesi hâmilin em-
niyetini temin ve banknotların serbestçe
tedavülü olan 1881 tarihli emisyon ve bank-
notların tediyesi hakkındaki Federal Ka-
nun kaleme alınmıştır. Bu kanun bir ih-
raç bankasının politikasına ait prensiple-
re istinad etmiyordu. Bunun yerine 1891
tarihinde Anayasanın tadilini mütaakkip,
emisyonun merkezileşmesini, inhisar al-
tına alınmasını temin eden 1905 tarihli
«Millî Banka Hakkındaki Kanun» kaim ol-
muştur. 1907 tarihli Medenî Kanun tasar-
ruf mevduatının emniyeti hakkındaki kan-
ton mevzuatına yol açıyordu. Tasarruf hu-
susundaki federal mevzuata intizaren,
Kantonlar, mudilerin hukukunu korumak
için, matlûbat ve tahvilât üzerinde kanu-
nî rehin hakkı tesisine salâhiyettar idiler.
Menkul rehni hakkındaki kanunî hüküm-
ler unutulabilirdi. Federal Bankalar Ka-
nunu bu mevzuda yeknesaklığı temin et-
miştir; şöyle ki, rehin hakkı beher mudi

için 5000 franga kadar muteberdir. (16 cı madde).

Banknot ihracı ve tasarrufun emniyetinden maada, federal mevzuat üçüncü mevzu olarak rehin mektubu emisyonunu ele almıştır. 1912 de mer'iyyete giren Medeni Kanun, karşılığında rehin senedi olmaksızın ve merhün fiilen teslim edilmeden dahi bankaları rehin mektubu emisyonuna salâhiyetli kılmak hususunu Kantonlara bırakmaktadır. Yalnız Cenevre Kantonu bu hakkını kullanmıştır. Federal Anayasanın 64 cü maddesinin 2 ci fıkrasına istinad eden 1930 tarihli (Rehin Mektubu İhracına ait Federal Kanun» mer'iyyete girdikten sonra vaziyet değişmiştir. Kantonlara tanınan salâhiyet refedilmiş ve rehin mektubu ihracı Kanton Bankaları Merkezi ile diğer ipotekli kredi müesseseleri merkezine tevdi edilmiştir.

4 — Federal Bankalar ve Tasarruf Sandıkları Kanununun gayesi :

Federal mevzuat bankacılığın mahdut bazı branşlarıyla meşgul iken 1934 tarihli Federal Kanun, bankacılık faaliyetlerinin tamamına şâmil hükümler vaz'etmiştir. Bu kanun, İsviçre banka sisteminde muvakkat olmakla beraber şiddetli olan bir buhranı müteakkip tedvin edilmiştir. Birçok mehafil, Devletin muhtemel felâketleri önleyebilecek kudrette olduğu zehabları idiler. Birinci Dünya Harbi esnasında ihzari çalışmalarına başlanmıştır.

1 Mart 1935 de mer'iyyete giren 1934 tarihli kanun ile kanun vâzı İsviçre bankacılığının an'anevi hususiyetlerini kat'iyen değiştirmemiştir. Mevcut hükümlere riayet etmeğe mümkün olduğu kadar çalışmıştır. Kanun, Devlete, muayyen bir iktisadî politikayı gerçekleştirmek için veya konjonktürle ilgili vazifelerinin ifasını kolaylaştıracak bir vasıta değildir. Yalnız 8 ci maddesindeki krediler ve harice yapılan plâsmanlarla ilgili hükümlerle 10 cu maddedeki kasa bonolarının faiz nispetine mütedair hüküm iktisadî politikaya aittir. Kanun, sermaye ihracına ait muhtelif şekiller üzerinde bir murakabe imkânı bahşetmektedir. Filhakika, bazı istisnalar hariç, enebi memleketler ile olan 10 mil-

yon frangın fevkindeki muameleler karara bağlanmadan önce Millî Banka haberdar edilmelidir. Şayet paranın faizi, para ve sermaye piyasasındaki faiz nispetleri veya memleketin iktisadî menfaatleri icab ettiriyor ise, muhalefet etmek veya bazı şartlar dermeyan etmek imkânına maliktir. Sermaye ithalinde mümasil hükümler yoktur. Kasa bonolarının faiz nispetleri mevzuunda yalnız bilânçosu 20 milyon frangın fevkinde olan bankalar tarafından yapılan artışlar Millî Bankanın tasvibine arz edilir. Millî Bankanın bu mevzuda başkaca veto hakkı yoktur.

Kanunun asıl gayesi alacaklıların korunmasıdır. Bu mevzuda muhtelif hükümler vardır. Meselâ öz kaynaklar ve likidite hakkındaki hükümler bunlardandır. Bu meyanda, âmme tarafından kontrolunu teminen bilânçonun aleniyetini zikredebiliriz. Bankanın himayesine mütâallik hükümler ise vadelerin temdidine konkordato ve taliklere ait olanlardır.

Kanun, bankalara, hususi bankerlere, tasarruf sandıklarına ve mevduat temini için halka müracaat eden banka hüviyetindeki mali şirketlere şâildir. Bir müessesenin kanuna tâbi olup olmadığını Federal Bankalar Komisyonu tâyin eder. (1 ci ve 23 cü maddeler). Komisyonun kararına karşı Federal mahkemede itiraz edilebilir (24 cü madde). Kanuna tâbi olmayan bir müessese ne unvanında, ne reklâmında, ne de gayesini zikrederken banka veya banker tâbirini kullanamaz, ve atıf da yapamaz. Bu memnuiyet, kanuna tâbi olmamakla beraber Millî Bankaya, Rehin Mektubu Merkezine ve Konfederasyon İkrazat Sandığına şâmil değildir.

Banka mefhumu kanunda tasrih edilmemiştir. Teamüle göre, kendi imkânlarından kullanmak suretiyle ödünç para vermeyi meslek ittihaz etmiş kimse banker telâkki edilmez. Borsa acentaları, kendi öz kaynaklarını kullanmak suretiyle yaptıkları esham tahvilât, avans ve röpor muamelelerinin haricinde banka muameleleri yapmadıkça kanuna tâbi değildirler. Küçük kredi işleriyle meşgul olan ve bankalardan istikraz veya senet reeskontu

suretiyle kaynak temin eden fakat mevduat kabul etmeyen müesseseler de kanuna tâbi değildir. Tasarruf cemiyetleri ve diğer mümasil müesseseler kanuna tâbi oldukları takdirde tasarruf mevduatı kabul edebilirler. Bu sebeptendir ki; ekseriya mobilya ve çamaşır satıcıları tarafından kullanılan taksitli tediyeler, hiçbir faiz istenmediği veya paralar müşteriler namına yatırıldığı takdirde kabul edilebilir. Aksi takdirde tasarruf kelimesi kullanılamaz ve mukavelelerde taksitli satış tâbiri istimal edilir. Mevduat kabul etmeyen banka hüviyetindeki mali şirketlere sermaye ihracına mütaallik hükümler kabili tatbiktir. Buna rağmen bilançolarını Millî Bankaya vermek mecburiyetindedirler.

Alacaklıların himayesi :

İçtimai siyaset mülâhazaları tasarruf mevduatına imtiyaz bahşetmiştir. Burada muayyen bir alacaklı zümresi lehine alınmış bir himaye tedbiri mevzuubahistir. İflâs halinde, tasarruf mudileri 5000 franga kadar imtiyazlı alacaklıdır. Bu hüküm Kantonun garanti ettiği mevduata şâmil değildir.

Alacaklıların himayesi mevzuunda Kanun tarafından getirilen en mühim yeniliklerden biri, müstakil bir murakabe organı tarafından yapılan mecburi kontroldür. Her ne kadar Kanton Bankaları bundan müstesna ise de, kendi salâhiyetli kontrol organları vardır. Kanun mer'iyete girmeden önce de, birçok bankalar ya murakabe müesseseleri teşkil etmek veya muayyen bir murakabe müessesesini vazifelendirmek suretiyle senelik hesaplarını kontrol ettiriyorlardı. Kanun esasen mevcut olan bir sistemi benimsemiş ve resmî bir murakabe cihazı tesisinden sarfınazar etmiştir. Murakabe hesap mütehassısları veya Federal Komisyon tarafından tayin edilen müesseselerce yapılabilir. Tatbikatta yeknesaklığı temin için mevzuat, dağınıklığa mâni olduğundan kontrol organlarının miktarı azdır. Federal Kanunda derpiş edilen kontrol, Borçlar Kanunundaki kontrolle karıştırılmamalıdır

Hesaplar, kanuna, statüye ve nizamnameye göre hazırlanır. Murakabe cihazı matlûbatın tahminini kontrol eder. Öz kaynaklarla likidite nispeti, merhun kıymetlerin tekrar rehnedilmesi gibi hususlarda kanun ve tatbikat talimatnamesi ahkâmının tatbik edilip edilmediğini kontrol eder. Revizörün, bankacılık tekniği ve revizyonu hakkında tam bir bilgisi olması lâzımdır; iş mevzuunun genişliği dolayısıyla muayyen bir hukuki ve iktisadî kültüre de sahip olması lâzımdır. Muhtevası, tatbikat talimatnamesinin 38 ci maddesinde tafsilâtlı bir şekilde izah edilmiş olan revizyon raporu, bankanın mali durumunu açık bir şekilde belirtmelidir. Bu rapor, bankanın mes'ul organlarına verilmelidir; hususi bankalarda müessesenin idarecisine veya gayri mahdut mes'uliyetli şeriklerden birine verilir.

İstisnai ahvalde revizyon raporu, yüksek murakabe ve kanuni hükümlerin tatbikiyle muvazzaf Federal Bankalar Komisyonuna verilir. Federal Meclis tarafından seçilen 5 azadan mürekkep bu komisyona, kanunun 23 cü maddesinin 3 cü fıkrası mucibince mühim bazı salâhiyetler verilmiştir. Kendisine tevdi edilen ve kendisinin talep etmiş olduğu revizyon raporlarını tetkik eder. Günlük işleri, rapor tanzimi ve neticeleri komisyona bildirmekle mükellef olan bir sekreterlik tarafından görülür. Neşri, Sicilli Ticaret Gazetesince deruhte edilmeyen bankaların senelik hesaplarını tetkik eder.

Alacaklılardan evvel bankanın himayesine matuf tedbirlerden, vadelerin temdidi mes'alesi bir yenilik teşkil eder. Alacaklıların hukuku himaye edildiği halde, banka, itimad fıkdanı dolayısıyla külliyyetli tediyata maruz kalırsa, ne konkordato, ne iflâs fayda vermeyecektir. İşte bu gibi ahvalde Federal Meclis, vadelerin temdidine karar verir. Bu karar, faiz bakımından müessese ızzar edilmediği takdirde verilebilir. Temdid kararı ya taahhütlerin tamamı veya bir kısmı için verilebilir. Alacaklıların bir kısmını serbest bırakmak dahi mümkündür. Bu tedbir, alacaklılar kâfi derecede garanti edilmiş olmasına rağmen bankanın likiditesini kaybetmesi-

ne ve gişelerini kapamak mecburiyetinde kalmasına mâni olacaktır. Temditten başka yolla alacaklıların hukuku korunamıyacağı anlaşıldığı takdirde, tekrar vaziyetlerini düzeltmeleri beklenen bankalara temdid tedbiri tatbik etmek faydalı olacaktır.

Pasifte fazlalık olmadığı takdirde, alacaklıların korunması babında temdide nispetle daha mülâyim şartları haiz olan «Banka borçlarının taliki» tedbiri tatbik edilir. Talik talebi salâhiyettar Kanton mahkemesine yapılmalıdır. 1942 senesindeki federal bir kararla kanton mahkemesinin yerini Federal Komisyon almıştır. Talik tedbiri devam ettiği müddetçe banka, muamelelerini bir komiserin nezaret ve direktifi altında devam ettirir. Temdit tedbirinin tatbik edildiği bankalara nispetle durumları daha elverişsiz olan müesseselere talik tedbiri tatbik edilir. Maamafih talik de temdit gibi başka tedbirlere mukaddime teşkil eder; zira alacaklılar temin edilmiş oldukça, aktifteki fazlalık öz kaynaklar mevzuunda kanuni mecburiyetlere cevap veremez.

Temdit ve talik tedbirleri büyük çapta pasif fazlalığı arz eden bankalara kabili tatbik değildir. Maamafih bütün borçlular gibi bankalar da salâhiyetli makamdan konkordato isteyebilirler. Bu husus, İcra ve İflâs Federal Kanununun ahkâmına mugayir olarak hususi hükümlerle kolaylaştırılmış ve buna mukabil Federal Mahkemenin içtihatlarıyla sağlamlaştırılmıştır. Konkordato akdi için alacakların banka defterlerinde kayıtlı olması kâfi olup alacaklıların içtimasına veya alacaklıların yazılı müracaatına hacet yoktur.

Muhalefet etmeyen alacaklı, konkordatoyu kabul etmiş addolunur; muhalifler adet itibariyle alacaklıların, meblâğ olarak alacaklıların üçte birini tecavüz etmediği takdirde konkordato mer'iyete girmiş olur.

Federal Meclisin 1936 tarihli bir kararnameyi, bankaların takviyesi için hususi bir usul ihdas etmiştir. Bu usul iktisadi ehemmiyeti haiz olan 6 müesseseye tatbik edilmiştir. Bu kararname mütaaddit defalar temdit ve tadil edilmiş ve nihayet 1949 senesi sonunda hükümden sakıt olmuştur. Takviye projesini tetkik ettikten sonra bu usulü tatbik etmeye Federal Komisyon salâhiyettar idi. Bu işin infazı, tasvip edilmek üzere plânın arz edildiği Federal Mahkemeye tavdi edilmişti.

Federal Bankalar Kanununun mes'uliyet ve cezai müeyyidelere ait hükümleri hep alacaklıların hukukunu korumak için kaleme alınmıştır. Kanton Bankalarına Kanton Hukuku ahkâmı tatbik edilir. Hususi bankerin mali mes'uliyeti Borçlar Hukukuna tâbidir. Diğer bütün bankalar için Federal Bankalar Kanununun hususi hükümleri muteberdir. (39 ilâ 45 ci maddeler). Bû hükümler Borçlar Kanununu tadil eden tasarıda da lâfzile ve ruhile ele alınmıştır. Mes'uliyete mütaallik bellibaşlı hükümler, işlerin idaresine, prospektüslerin tesis ve beyanına ait olanlardır. Federal Bankalar Kanununa muhalefet halinde mali mes'uliyetten maada ağır cezai mes'uliyet de vardır. (46, 47 ve 51 ci maddeler).

Nihayet banka sırrına ait hükümler de alacaklıların hukukunun korunmasına matuftur.

Fransa'da Millî Kredi Konseyi

Yazan : Maurice Perouse

Çeviren : Yunus TANKUT

Fransa'da Milli Kredi Konseyi kurulalı oniki sene oldu. İkinci Dünya Harbinden hemen sonra, 2 Aralık 1945 te kabul edilen bir kanunla hem bu Konsey kurulmuş, hem de, Fransız Bankası ile büyük müesseselerden dördü devletleştirilmiş, iş bankalarının kontrolü teşkilâtlandırılmış ve bankacılık meslekinin daha sıkı bir şekilde tanzimine müteallik prensipler tesbit edilmiştir.

İhdas edilen yeni teşekkül, bu umumi çerçeve içinde, takibedilen iki maksada cevap veriyordu. Bu teşekkül, bir yandan, 1941 de vücuda getirilen ve yeni kanunla ortadan kaldırılan (Organizasyon Komitesi) nin varisi ve devamı olduğundan bu sıfatla ve geniş mânada bankaları (İş Bankaları, tevdiat bankaları, orta vadeli kredi müesseseleri, mali müesseseler) teşkilâtlandırmak ve bunların faaliyetlerini tanzim etmek vazifesiyle mükellefti. Bir yandan da, hem alınmış olan devletleştirme tedbirlerinin tatbiki ve hem de, daha devamlı bir tarzda bir kredi politikasını hazırlamak ve kuvveden fiile çıkarmak hususunda Hükümete müşavirlik vazifesi görecekti.

Bazı ufak tefek tadiller müstesna olmak üzere, o zamandanberi esaslı bir değişikliğe uğramamış olan 1945 kanunu ile yeni teşekküle verilmiş olan selâhiyetler, Konseyin bu iki türlü karakterinde göze çarpmaktadır.

a) Konsey, bankalarla mali müesseselere karşı, bankacılık ve bununla ilgili bütün işlerde tam bir karar verme iktidarına sahiptir ve bu yetki kendisini muhtar bir idarî makam haline getirmektedir. Bu iktidar «gayri şahsî kararlar» şeklinde tecelli edebilir: böylece, yeniden banka ve-

ya mali müesseseler veya bunların şubelerinin açılması, idare ve kontrol cihazlarındaki değişiklikler konseyin müsaadesine bağlı olduğu gibi banka ve mali müesseselerin kapatılması hususunda da Konsey rey ve fikir sahibidir. Keza, bankacılık şartları ve müesseselerin tatbik etmekte oldukları muamele tarz ve usullerinin tanzimi sahasında da Konsey tam bir selâhiyete maliktir. Mahiyetleri itibariyle, hususi olsun, umumi olsun bu kararlar temyize tâbidir. Selâhiyet tecavüzü iddialarında Devlet Şûrasına, gayri şahsi mahiyetteki kararların iptali için de «Bankalar Kontrol Komisyonu»na müracaat edilir.

b) Bununla beraber, işin garip tarafı, (Milli Kredi Konseyi) de bankaların sınıflandırılması hususunda (Bankalar Kontrol Komisyonu) nun kararlarına itiraz mercii teşkil etmektedir. Bu Konsey aynı zamanda, iş bankaları nezdindeki Hükümet komiserlerinin aldıkları kararlar hakkında da kazaî yetkilere sahip bulunmaktadır.

c) Konseyin, umumi kredi politikası hakkında, geniş fakat evvelkiler gibi kat'i olarak tasrih edilmemiş selâhiyetleri de vardır. Kanunun bu husustaki hükümlerinden, Konseyin kendiliğinden veya Parlâmentonun, yahut alâkalı vekâletlerin talepleri üzerine, tasarrufu geliştirecek, resmî veya hususî kredi şekil ve tekniğinin ıslahına yarayacak, bankacılık cihazının ve resmî ve hususî, dahilî ve haricî bütün mali mekanizmanın daha iyi bir şekilde idaresini mümkün kılacak her mevzu ile alâkalanmağa selâhiyetli olduğu neticesi çıkmaktadır.

Milli Kredi Konseyine kanunla tevdi edilen vazifelerin bir kısmı pek sarih ol-

mamakla beraber gayet şümulü ve tatbik sahası da çok geniştir. Kanun vazı, maliye ve bankacılığı ilgilendiren umumî meselelerde yeni teşekkülü Hükümet selâhiyetlerinin konseyi haline getirmek ve memleket iktisadî faaliyetinin çeşitli sektörlerinin temsilcilerini bu konseyin sinesinde toplamak istemiştir. Konseye riyaset eden Vekil ve kanunen Reis Vekili olan Fransa Bankası Governöründen başka, kanuna göre Millî Kredi Konseyinin aşağıda gösterildiği üzere 38 âzası vardır :

a) Millî İktisat Vekili tarafından gösterilen ve krediden faydalananları temsil eden 10 âza. Bunlardan :

— İkisi, Ziraat Umumî Konfederasyonunun,

— Beşi, Ziraat Kooperatifleri, İstihlak kooperatifleri Grupu, İstihsal kooperatifleri grupu, Haricî Ticaret Merkezi, Sanat Odaları Reisleri Meclisinin,

— İkisi, Ticaret Odaları Reisleri Meclisinin,

— Biri, Deniz Ticaret Odaları Birliğinin teklifi üzerine;

b) Temsil kabiliyeti en fazla olan büyük işçi teşekküllerinden 7 âza; Bunlardan :

— Bu teşekküllerin umumî menfaatlarını temsil eden üç âza İktisat vekili,

— Banka kadrolarını ve memurlarını temsil eden dört âza bu teşekküllerin inhası üzerine Çalışma Vekili tarafından.

Kanunun tâbirine göre (Yurdun faal kuvvetlerini) temsil eden bu 17 âzaya ilâveten :

— Muhtelif Resmî daireleri temsil eden 7 âza (İktisat, Nafia, Münakalât, Ziraat, Yapı ve Şehircilik, Müstemlekât Vekâletleri ve Plânlama Umumî Komiserliği).

d) Maliye ve Bankacılık sahasında kompetans sahibi kimseler arasından Maliye Vekâletince gösterilen 7 âza. Bunlardan :

— 3 tanesi devletleştirilen bankaların temsilcisi

— 2 si serbest sektöre mensup bankalar temsilcisi,

— Biri Dış Ticaret finansman teşekkülleri temsilcisi,

— Biri de Paris Kambiyo ajanları kumpanyasının temsilcisidir.

e) Resmî veya yarı resmî muhtelif mali teşekkülleri temsilen 7 âza; bunlar da :

— Emniyet sandığı Umum Müdürü, Emlak Bankası Umum Müdürü, Ziraî Kredi Sandığı Umum Müdürü, Millî Kredi Sandığı U. Müdürü, Denizaşırı Fransa Merkez sandığı Müdürü, Halk Bankaları Sendika Odası Müdürü ve P. T. T. Vekâletinden Posta çekleri Müdüründen ibarettir.

Kuruluşundan sonra, 1953 yılında Konseye, Cezayir ve Tunus Bankaları U. Müdürleri ile Produktivite Genel Komiseri ve 1954 te Sarre Hükümetinin bir temsilcisi de iltihak ettiğinden Konseyin âza miktarı artmış bulunmaktadır.

Hâlen Parlâmentoda müzakere edilmekte olan bir kanun tasarısı ile Konseye üç yeni âzanın daha katılması derpiş edilmektedir. Bunlardan biri, Adi Tasarruf Sandıkları temsilcisi, diğeri Konseyin mürakabesine tâbi olmakla beraber, kanuna göre Konseyde mümessili bulunmayan malî müesseseler temsilcisi, bir diğeri de büyük işçi teşekküllerinin umumî menfaatlarını temsil eden üç temsilciye ilâveten bir dördüncüsüdür.

Kanun, riyasetin Hükümet tarafından gösterilecek bir vekil tarafından deruhde olunacağını emretmektedir. Pek sarih olmayan bu hüküm, Maliye Vekâleti ile İktisat Vekâletinin karşılıklı vazifeleri hususunda o zamanlar hâkim olan fikir ve kanaat ayrılıklarını aksettirmektedir. Filvaki, bu iki vekâletin birbirinden ayrı olduğu sıralarda Millî Kredi Konseyi riyaseti Maliye Vekiline tevdi edilmişti. Bu iki vekâletin birleştirildiği devirlerde ise bu makamın yegâne sahibi olan zat-ki halen iktisadî ve Mali İşler Vekilidir normal olarak tesisin reisidir. Mamafih tatbikatta, nadir haller müstesna, kanun hükümleri gereğince, vekilin selâhiyetleri, kanunen Konsey Reis vekili olan, Fransa Bankası Governörü tarafından kullanılmaktadır. Bu

İtibarla, başlangıçtan beri aşağı yukarı müstakar olarak, Konsey müzakere ve çalışmalarını onun diyaseti altında cereyan etmiştir. Esasen, Fransa Bankası Konseye daima yardım elini uzatmıştır. Genel Sekreterlikten başka hususi hiç bir servisi mevcut olmayan yeni teşkilât, kanunun bu yoldaki hükümlerinden faydalanarak, etüt ve kararları için lüzumlu her türlü hazırlayıcı çalışmalarda Fransa Bankasının bilhassa Etüt ve Krediler Müdürlüğüne başvurmuştur. Bu kararlar, kanunun derpiş ettiği üzere, Fransa Bankası tarafından alınmaktadır ve Bankanın ilgili servislerinin vazifesi nihayet bunların icrasını takiptir. Para ve krediye taallük eden bilcümle işlerde Emisyon Enstitüsünün mesuliyeti böylece teyit ve itmam edilmiş bulunmaktadır.

Maliye Vekili Konsey toplantılarına bizzat riyaset etmediği zamanlar Konseyin çalışmalarına yine de çok yakından bağlıdır. Filvaki, kanunda açıkça derpiş edildiği üzere, kredi mevzuunda, doğrudan doğruya kendisinin temsilcisi olan Hazine Müdürü bütün toplantılarda hazır bulunur. 25 Nisan 1946 tarihinde yürürlüğe giren kanun mucibince Bankanın Sigortalar Şubesi Müdürü de bu toplantılara iştirak etmektedir.

Millî Kredi Konseyi, işlerinin çeşitliliği dolayısıyla çalışmalarına istikamet vermek üzere birtakım komiteler teşkil etmiştir. 1945 tarihli kanun, depozito, kısa vâdeli krediler, orta ve uzun vâdeli krediler ve harici ticarete mütâallik meselelerle meşgul olmak üzere dört komitenin kurulmasını emretmektedir. Bu dört komiteye ilâveten, Konsey (Bankacılık teşkilâtı Daimî Komitesi) ne tevdi edilen işleri tâkip etmek için (Banka ve Malî Mü-

esseseler Komitesi) adıyla beşinci bir komite daha ihdas etmiştir.

Konseyin bu husustaki selâhiyetleri geniş mikyasta komiteye tefviz edilmiştir. Çünkü, ne zaman müteferrik mahiyette bir karar alınması bahis mevzuu olsa, komite müzakerelerinde hazır bulunanların ittifakla verdikleri kararlar Fransa Bankası Governörü tarafından derhal mevkii icraya konulur. Bu komite sık sık toplanır ve toplantı müddetleri kanunun tâyin ettiği müddetlere tamamen uygundur. Daha sık toplanmayı icabettiren istisnai bir vaziyet hâsıl olmadığı takdirde, Konsey ancak iki veya üç ayda bir tam olarak toplanır.

Konsey, kanun hükümleri gereğince, her sene bir rapor neşreder. Bu raporda bizzat kendi faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin ne gibi kanunî ve nizami çerçeve içinde ifa edildiğini beyan ve daha umumî olarak, geçmiş sene içinde vaziyetinde husule gelen inkişafı tahlil, para hacmini ve para piyasasında husule gelen temevvüçleri ve bunu terkip eden unsurları tetkik ve kısa ve orta vâdeli kredileri etüt, para ve maliye sahasındaki gelişmeleri sebep ve neticeleriyle izah eyler. Bununla beraber, Konsey ayrıca üç ayda bir aynı mevzular hakkında bir rapor yayınlamaktadır.

Böylece, hususî mahiyette idarî ve kazai bir otorite ve aynı zamanda, para işlerinde Hükümetin müşaviri ve iktisadî malûmat ve haberlerin neşir merkezi olan Millî Kredi Konseyi, 1945 ten beri Fransanın malî müesseseleri arasında orjinal bir tesis olarak yer almış bulunmaktadır. Bu müessese Emisyon Enstitüsü ile Hükümet makamları ve kredi kaynakları ve bunları kullananlar arasında bir yakınlıkla ilişki vasıtasıdır.

İflâs Hâdisesi Karşısında Bankanın Durumu

«The BANKER» den

Nakleden : Ali Şakir AĞANOĞLU

İflâs hâdisesi bankalar için ekseriyetle hususi birtakım meseleler ortaya çıkarır. Bu meseleler, diğer iş ve meslek sahiplerinin karşılaştıklarından pek farklı bulunmaktadır. Bir tacir veya serbest meslek sahibi bir kimse durumunu şüpheli gördüğü bir müşterisine kredi ile mal vermek veya bir hizmette bulunmaktan kaçınabilir. Veyahut, mevcut alacaklarını müşterisi iflâs durumuna düşmeden önce tahsil ve tasfiye etmek isteyebilir. Halbuki banka, bunun tersine olarak kendisiyle uzun zamandanberi çalışmakta olan bir müşterisinin mevcut borçlarını tasfiye etmesini ve banka ile alâkasını kesmesini kolayca teklif edemez. Tehlikeli durum ne kadar yakın olursa olsun bankanın müşteriye itimat etmesi ve alâka göstermesi gerekir.

Aşağıda bahsedilmekte olduğu üzere, müşteri sıkıntılı bir duruma düştükten sonra banka muamelelerinin devam ettirilmesi ekseriyetle bankanın zararını mucip olmaktadır. Malî müzayakaya sürülenmekte olan bir müşteri ile kredi muamelelerini durdurmak hususunda en münasip zamanı tâyin edebilmek için bankacının çok tecrübeli ve maharetli olması lâzımdır. Bu hususta bilhassa gözönünde tutulacak nokta, münasip zamandan daha evvel münasebetleri kesmeye teşebbüs etmenin müşteriye daha çabuk aciz haline düşürerek bir kısım taahhütlerini yerine getirmesine mâni olacağı ve dolayısıyla banka için daha büyük zararların doğmasına sebebiyet vereceği. hususudur.

Borçlarını ödeyememekten dolayı müşteri protesto edildikten sonra, banka, bu müşterinin çeklerini ödemeğe devam eder,

veya ona kefil olursa, aşağıda gösterilecek haller müstesna, yaptığı bu tediyelerden ve verdiği kefaletten ötürü icra ve iflâs memurluğuna karşı mesul olur. İflâs halinin ilânına takaddüm eden üç ay içerisindeki muamelelerden dolayı iflâs memurluğu bankaya rücu etmek hakkını haiz bulunmaktadır. Yani, müşterinin ilk iflâs alâmeti göstereceği andan itibaren banka çok nazik bir duruma girmiş oluyor, demektir.

Müşterisinin malî sarsıntı geçirmekte olduğunu hisseder etmez bankanın kendisini korumak için pek dikkatli olması ve iflâs halinin başlangıcı addedilebilecek ilk hareketini tesbit edebilmek üzere müşterinin bütün ahval ve harekâtını dikkatle takip etmesi gerekir. Müşteri, diğer alacaklılarının menfaatini korumak maksadıyla emvalini bir üçüncü şahsa devrediyor ise, veya mevcut malları üzerinde icra takibati başlamış ise durum aydınlanıyor demektir. Ancak, hileli bir devir ve temlik yapıp yapılmadığı, veya üçüncü bir alacaklıya hileli bir tercih hakkı verilip verilmmediği; veyahut müşterinin sadece bir müddet için borçlarının tecilini isteyip istemediği.. hususlarını tâyin ve tesbit etmek kolay değildir.

Müşterinin bir zaman için aciz haline düşmesi daima bir iflâs başlangıcı olarak kabul edilemez. Borçlarının tecilini istemek müşteri için bazan normal bir yardım ve işlerini rahat yürütemek üzere bir kolaylık mahiyetinde olabilir. Bazan da bu hareketler hakiki bir iflâs halinin başlangıcını teşkil ederler.

Bazan, müşterisinin âni bir aciz haline düşmüş olmasından banka haberdar

olmıyabilir, ve birdenbire iflâs ilânı ile karşılaşabilir. Veya, müşteri şahsan tasfiye talebinde bulunabilir. Müşterinin ne zaman iflâs haline düşeceğini önceden tâyin veya tahmin edememek bankayı daima güç bir duruma düşürmektedir. Böyle bir hal ile karşılaşmamak için bankanın müşterilerine karşı daima temkinli olması, dikkat ve teyakkuz göstermesi icabetmektedir.

Müşterinin iflâs hali takarrür ettikten sonra, banka bu durumdan haberdar olsun veya olmasın, yapacağı bütün muamelelerden dolayı iflâs dairesine karşı mesuliyet altına girmektedir. Ancak, 1914 tarihli İflâs Kanununun 45 inci maddesi, bilâhare müflis durumuna düşen bir şahıs aleyhine daha evvel üçüncü şahıslar tarafından herhangi bir tediye emri gönderilmemiş olduğu ve müşterinin iflâsını herhangi bir surette imâ veya ifade edebilecek bir hâdise geçmediği hallerde, bankanın bu müşteri namına yaptığı tediye veya virolardan dolayı mesul olmıyacağı. hükmünü ihtiva etmektedir. Bu suretle, müflis müşterisinin yerine getirdiği tediye emirlerinden ve kendisine verdiği teminat veya kefaletten ötürü banka himaye edilmektedir.

Halbuki, üçüncü şahıslara hitaben tanzim edilen çeklerden ötürü, keşidecinin iflâs ettiği hallerde, bu çeklerin tediyesinden dolayı (Paget's Banka Kanununa göre) iflâstan haberdar olsun olmasın bankanın iflâs dairesine karşı mesul olacağı kabul edilmektedir. Bu görüşün doğru telâkki edilmesi halinde, yukarda bahsolan İflâs Kanununun 45 inci maddesiyle Bankaya tanınan himaye pek zayıf kalmaktadır. Bu nokta, hukukan tamamilen tavazuh etmiş değildir; ve bu hal bankacının çok dikkatli hareket etmesi lüzumunu teyit etmektedir.

1914 tarihli İflâs Kanununun 46 ıncı maddesi, müşterinin iflâs hali hakkında bir ihbar vâki olmadıkça, veya üçüncü şahıslar tarafından alacaklarının vâdelelerinden evvel tediyesi hususunda müracaatları olmadıkça, müflisin şahsına veya ondan alacaklı olduğunu bir senet veya mu-

kavele ile dermeyan eden üçüncü bir şahsa vâki olan bir tediye veya temlik hüsnüniyetle yapılmış telâkki edilmekte ve bu muamelelerinden ötürü banka, İflâs dairesine karşı mesul bulunmamaktadır. Bu maddenin bankaya temin ettiği himaye, iflâs hali takarrür ettikten sonra da, ve bu durumda malûmatı bulunan ve müflisten alacaklı olan üçüncü bir şahsa bankaca yapılacak tediyelerde de caridir.

1882 tarihli Ticaret Senetleri Kanununun 53 üncü maddesine göre çek keşidesi, bir alacak mukavelesi mahiyetinde telâkki edilmemektedir. Bu itibarla, banka, müflis müşteri tarafından üçüncü şahıslara tediye edilmek üzere keşide edilen çekleri tediye ettiği takdirde yukardaki madde hükümlerine göre himaye edilmemektedir. Müşterinin iflâsından haberdar edildikten sonra banka, üçüncü şahıslar

Diğer taraftan, iflâs hali takarrür ettiğine dair resmen tebligat vâki olduktan sonra, banka, müflis müşteri üzerine çekilmiş çekleri tediye devam ederse, bu tediyelerden dolayı iflâs dairesine karşı mesul bulunmaktadır.46 ıncı madde ile banka lehine temin edilmiş olan himaye bu kabil tediyelere teşmil edilemez. Çünkü, iflâs bilançosunda yer alan bu kabil tediyeler müflis müşteri lehine yapılmış muameleler olarak kabul edilmemektedir. Bu sebeple, iflâs haline dair tebligat vâki olduktan sonra, müflis müşteri üzerine keşide edilecek tediye emirleri ve onun hesabına yazılmak üzere verilecek çeklerin (Eğer tâyin edilmiş ise) iflâs memurunun tetkikine arz edilmesi gerekir. Bu muamelelerin ne tarzda yapılacaklarına dair İcra ve İflâs dairesi tarafından veya bizzat müşteri tarafından herhangi bir talimat verilmiş ise, bu muameleler (İleride Tetkik Edilecek Hesaplar) başlığı altında açılacak yeni bir hesaba kaydolunurlar.

İflâs kararı tebliğ edildikten sonra, lüzumlu formaliteler meyanında yapılacak işlerin ikinci merhalesini, Tasfiye Heyeti tarafından müflis aleyhine bir tediye emri çıkarılması teşkil eder. Tekmil alacaklılar lehine çıkarılan bu emir, tasfiye devam ettiği müddetçe gerek borçlu aleyhi-

ne gerekse emvali hakkında başkaca herhangi bir muamelenin yapılmasına mâni olur. Yukarda beyan edildiği gibi, iflâs hakkında tebligat yapıldıktan sonra yapılan herhangi bir muamele kanununun gerek 45, gerekse 46 ncı maddeleriyle himaye göremez. Bu itibarla, banka, iflâs hakkında kendisine tebligat vâki olduktan sonra, müflis müşteri hesabından yaptığı tediyeler veya müflise verdiği herhangi bir teminat dolayısıyla İflâs Memuruna karşı mesul bulunmaktadır.

İflâs memurluğunca doğrudan doğruya tebligat yapılmaksızın da bankanın mesuliyetini icabettiren haller vardır. Ezcümle, tasfiye heyetince gazete ilânının tebliğ makamına kaim olacağı kabul edildiği hallerde, müflisin hesaplarını tutan bankaya başkaca tebligat yapılmamış olsa dahi, gazete ilânından haberdar olmadığını ileri sürerek, müşterinin hesaplarından yaptığı tediyelerden ötürü mesuliyetten kurtulamaz. Bu hal dolayısıyla müflisle münasebeti olan üçüncü şahıslara da bazı haklar tanınmaktadır.

1926 tarihli İflâs Kanununun 4 üncü maddesi, gazetelerle yapılan tebligattan haberdar olmadıklarını ileri sürerek müflisin şahsına veya diğer bir alacaklısına tediyede bulunan üçüncü şahısları himaye etmektedir. Bankaca yapılan aynı mahiyetteki tediyeler de banka lehine himaye görmektedir. Ancak, bu himaye, lehlerine tediyeye yapılan üçüncü şahıslardan istirdadın mümkün olabileceğine İcra ve İflâs mahkemesince kanaat getirilen hallerde cari olmaktadır.

Hileli tercih hali de, keza bankacıların üzerinde ehemmiyetle duracakları bir meseledir. 1914 Kanununun 44 üncü maddesine göre, aciz haline düştüğünü hisseden bir kimse, alacaklılarından veya kefillerinden birisine, diğer alacaklı veya kefillere tercihan bir tediyede bulunursa, böyle bir tediyeye veya herhangi bir kıymetin nakli, hileli bir tercih olarak hüküm ifade etmez. Adı geçen kanunun birinci maddesine göre, böyle bir tercihte bulunmak borçlunun suinietini ifade eder ve iflâsına karar verilmesini icap ettiren bir sebep telâkki olunur.

Müşterinin bankaya olan borçlarını kapatmak üzere yaptığı tediyelerin, banka lehine hileli bir tercih sayılmasını icabettiren haller nadirdir. Bankaya olan borçların tediyesi ya normal iş icaplarına göre, veya muhtemelen bankanın bu hususta yapacağı bir tazyik neticesinde vâki olabilir. Bir borcun tazyik altında veya alacaklı için bir tercih kasdi olmaksızın ödemesi, hileli bir tercih sayılamaz.

Bir meblâğın teminatını teşkil eden merhun bir kıymeti, teminatı veren şahıs lehine kırtarmak üzere borçlunun, borcun tamamını veya teminatı kırtarmaya yetecek kadar olan bir kısmını tediyede bulunması halinde banka için hakiki bir risk ortaya çıkmaktadır. 1932 de Barling ve 1934 de Lyons vakalarında teminat verenler lehine teminatların kırtarılması için yapılan tediyeler hileli tercihler sayılmış ve bu hâdiselerle alâkalı bankalar, ellerinden çıkardıkları teminatların tutarları üzerinden İflâs Dairesine karşı mesul tutulmuşlardı. 1938 de Conley hâdisesinde, müteselsil borçluların durumu, 1914 kanununun hileli tercih faslına güzel bir örnek teşkil ediyordu. Orada, aciz haline düştüğünü hisseden borçlu, bankadaki mevcudunu kırtarmak için annesi ve karısına ödünç veriyor; onlar da bankadan çektikleri paraları harb istikrazlarına yatırıyorlar. Bankaca yapılan tediyeler, borçlunun annesi ve karısı lehlerine hileli bir tercih hareketi sayılmıştı; ve banka yaptığı bu tediyeler dolayısıyla İflâs memurluğuna karşı mesul tutulmuştu.

1947 ve 1948 şirketler kanunlarında bankalara bazı himayeler sağlanmıştır. 1948 kanununun 321 inci madde 3 üncü fıkrasıyla teyit edilmiş olan 1947 kanununun 92 inci madde 4 üncü fıkrasına göre, durumu bozulmuş olan bir şirketin lehine vâki olan hileli tercih karşısında, mahkeme, lehinde tercihte bulunulan alacaklı veya kefil aleyhine karar alabilir ve bunlara tediyeye edilen meblâğlar istirdat olunabilir. Bu hüküm, 1947 Şirketler kanununun 115 inci madde 4 üncü fıkrasına göre - ki bu hüküm 1948 kanununun onaltıncı fasıl, 5 inci maddesiyle de teyit edil-

miştir - alâkalı şahsın iflâsına karar verilmesine kadar da genişletilebilir.

Bazan, borçlu elindeki teminatı lehinde tercihte bulunduğu bir kefil veya alacaklısına devretmiş olabilir; veya, üçüncü şahsın hak iddia edebileceği bu teminatı bir başkasına satıp elden çıkarmış olabilir. Bu takdirde, mahkeme müflisin hileli bir tercihte bulunduğuna hükmederek devredilen veya satılan teminat mevzuu istirdat olunur.

İflâsları ilân edilmemiş müşterilerle ne şekilde muamele yapılacağı mevzuu bütün ehemmiyetiyle ortada durmaktadır. 1914 kanununun 38 inci maddesine göre, İflâs dairesince vaziyet edilen mallar, bazı istisnalarla, iflâsın başladığı anda müflisin elinde bulunan veya iflâs kararı alınmadan evvel iktisap etmiş olduğu mallardır. Bir müflisin, iflâsına dair karar alındıktan sonra ticarete devam edebilmesi çok güçtür. Kanunun 47 inci madde birinci fıkrasına göre, bilâhare iflâs eden bir müşteri ile, iflâs kararı alınmadan evvel başlamış olan ve iflâs kararı alındıktan sonra ve fakat iflâs memurunun müdahalesinden evvel tamamlanmış olan kredi ve tediye muameleleri, hüsnüniyetle yapılmış olmak kaydı ile hüküm ifade ederler. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise, bankanın müflis müşteri ile yapacağı esham ve tahvilât alım satım muameleleri iflâs memurunun müdahalesinden evvel tamamlanmış olsalar dahi, normal kredi muameleleri adedilmeyen bu işlemlerin hüküm ifade etmeyeceği kaydedilmektedir.

Banka bir müşterinin aciz haline düşüğünü ve iflâsa sürüklendiğini anlarsa, 47 inci maddenin ikinci fıkrasına göre hemen iflâs memurluğunu veya Ticaret Odasını haberdar ederek müşterinin hesap durumunu bildirmek mecburiyetindedir. Bundan sonra, İflâs Memurluğunun ma-

lûmat ve muvafakatı olmaksızın müşteriye hesabı kullanırlımayacaktır. Ancak, bu ihbarı yaptığı tarihten itibaren bir ay içerisinde İflâs memurluğundan bir talimat alınmazsa, bir ayın hitamından sonra müşteriye hesabı kullanılabilir.

Bahsolunan bu hüküm bilhassa, taahhütlerini ifa edemedikleri bankaca sonradan öğrenilmiş olan yeni müşteriler hakkında kabili tatbik bulunmaktadır. Zira, eski müşterilerin borçlarını tediye temerrüd göstermeleri veya iflâs etmeleri hallerinin bankacılar tarafından önceden tahmin edilmesi ve bilinmesi iktiza eder.

İflâs haline düşen bir müşteri bankada yeni bir hesap açabilir ve bu hesabı serbestçe kullanmak isteyebilir. Böyle bir hesaptan yapılacak muamelelerin hükümsüz olduğunu iddia edebilmek için, bunun, «Hukukî Vaziyetin Tekemmülünden Sonra Kullanılabileceği.» kaydı ile açılmış olması gerekir. Banka, müflis adına açılacak yeni hesapları İflâs Memurluğuna bildirmek mecburiyetindedir. Aynı zamanda, İflâs memurluğundan bir talimat alınmaya kadar bu yeni hesaptan herhangi bir tediye bulunamaz. İhbarı yaptığı tarihten itibaren bir ay içerisinde İflâs memurluğundan bir talimat gelmezse, bu bir ayın bitmesinden sonra Banka, hesabı müşteriye kullandırmakta serbest kalır.

Hileli iflâs halleri müstesna, İflâs memurluğu kaide olarak bankaların yeni hesaplar hakkında yapacakları tekliflere muvafakat cevabı verir. Bu durumda, bankanın hukuku teminat altına alınmış olarak müşterinin hesabını kullanması temin edilmiş olur. Müşteri de malî işlerini tekrar canlandırmış ve ticaretini yeniden tanzim edebilme imkânlarına sahip olmuş bulunur. Sıkıntı geçirmiş bir müşterinin tekrar banka ile çalışabilmesini temin etmek banka için de çok zevkli bir hizmet sayılmaktadır.

Cüzdansız Tasarruf Mevduatı

Yazan : Everett J. Livesey

«Banking» den

Çeviren : İbrahim H. KURT

Atlanta'daki bir banka, Trust Company of Georgia, tasarruf mevduatı hesaplarını cüzdansız tutmayı mümkün kılan yeni bir sistemi muvaffakiyetle tatbik etmiş. Bu usûl, birçok bankalar tarafından senelerden beri başarılı bir şekilde tatbik edilmekte olan çek hesaplarını tutma metodundan mülhem olmuştur.

Trust Company'nin nezdinde açılmış fazla tasarruf hesabı bulunmamaktadır. (Merkez şubesi ve ajanslarındaki tasarruf hesapları yekûnu ancak 7500 ü bulur.) Hesap adedinin azlığı dolayısı ile banka memurunun mudilerin % 95 ini tanıması keyfiyeti cüzdansız hesap sisteminin tatbikini kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda bu tatbikatın, tasarruf mevduatına verilebilecek faiz haddinin % 21/2 den % 3 e çıkarıldığı zamana tesadüf etmiş olması da, yeni sistemi müşterilerin gözünde daha cazip bir hale getirmiştir.

Sistem tatbik etmeye başladığı zaman bütün mevcut tasarruf hesapları yeni şekle göre tutulmaya başlanmıştır. Şüphesiz cüzdansız muhafaza etmek isteyen müşterilerin hesapları eski şekilde tutulmaya devam edilmiştir. Ancak, bu gibi talepler pek cüz'i olduğundan, banka tasarruf mevduatına ait bütün dahili muamelatını yeni plâna göre ayarlamıştır.

Hesabın İşleme Tarzı :

Mudi, mutad şekilde yeni bir hesap açtırmaktadır. Hesap sahibi iki imza kartonu imzalar ve bu kartonlardan biri muhasebe servisine gönderilir (Muhasebe merkezleştirilmiştir), diğeri hesabı açan serviste kalır.

Mudie hesabın nasıl işleyeceği hakkında mufassal malûmat verilir. Hesabında

vukubulacak hareketlerin cüzdana işlenmeyeceği, tevdiat vukuunda musaddak makbuzlar, tahsilâtta ise yapılan tahsilâtı gösterir dekontlar verileceği kendisine etraflıca anlatılır. Hatta bu makbuz ve dekontların bir arada saklanması için kendisine defter şeklinde küçük bir muhafaza da verilir.

Görüldüğü gibi, bu şekilde işleyen hesapta muamele olurken her hangi bir muhasebe kaydı yapılmamaktadır. Yalnız, banka altı ayda bir hesap sahibine ekstre göndermektedir. İki ekstre arasındaki devrede mudi, makbuz ve dekontların muhafazası için kendisine verilen küçük defterin hususi yerine hesabının kat'i vaziyetini çıkarmaktadır.

Banka bu şekildeki hesabın mudi için daha sür'atli işleyeceğini iddia etmektedir. Zira hesap sahibi, bankanın tahsilât ve tediyat yapan her hangi bir gişesi ile muamele yapabilmektedir. Banka, aynı zamanda, «Devamlı Tasarruf Plânı» nı da tatbik etmiştir ki, bu plâna göre mudi, çek hesabından tasarruf hesabına muntazam devrevi virmanlar yaptırabilmektedir. Banka, plânın tatbikinde elde edilen muvaffakiyetten çok memnundur.

Gişelerde aynı zamanda hem tahsilât ve hem de tediyat yapan banka memurları, muamele fişini küçük bir valör makinası ile tarihler, Hesap her hangi bir numara taşımamaktadır. Muhasebedeki memurlar, çek hesaplarında yaptıkları gibi, defteri kebiri isme göre tutarlar. Her şubedeki gişe memurunda, cüzdân borçları, mahkeme tebliğleri, tediye emirleri gibi sebeplerle bloke tutulması icap eden hesapların bir listesi vardır. Mudi, para çek-

mek için bankanın her hangi bir şubesine gidebileceği nazara alınarak bu listeler bütün şubelerdeki bloke tutulması icap eden hesapları gösterebilecek şekilde hazırlanır. Bunlar her gün revizyona tabi tutularak ilâveler ve tenzillerle en son durumu aksettirecek hâle getirilir. Banka, şimdiye kadar listeye geçen isimlerin 25'i geçmediğini bildirmektedir. Hesap miktarının çoğalmasi ile listedeki isimlerin adedinin de artacağı şüphesizdir.

Federal Reserv mevzuatı gereğince, bankadan tahsilât yalnız bizzat mudî tarafından yapılabilir. Bununla beraber bu tahsilât (nakten veya çekle) şahsen veya posta vasıtası ile de yapılabilir.

Mudî, gişe memurunca şahsen tanınan bir kimse ise ve çekilecek para cüz'i bir meblâğa inhisar ediyorsa, hesabın bakiyesine ve imzanın mevsukiyetine bakılmaksızın tediyat yapılır. Bu gibi küçük meblâğlara inhisar eden tediyelerde, memur mudîi tanımasa bile, hesap bakiyesine bakmadan parayı ödeyebilir.

Çekilecek para muayyen bir miktarı geçtiği takdirde, memur tediyede bulunmadan evvel imzayı ve hesap bakiyesini kontrol eder. Bununla beraber şu hususu da unutmamak lâzımdır ki, banka memurları müşterilerinin büyük bir ekseriyetini tanımaktadırlar. Bu sebepten bir çok hallerde kontrolsüz tediyatta bulunulur. Her şubenin, istenildiğinde her hangi bir hesabın bakiyesinin çabucak öğrenilebilmesi için, merkezî muhasebe servisi ile direkt telefon irtibatı vardır. Hesabı açan şube veya ajanstan başka şube veya ajans- ta yapılan tediyatta, imza kontrolü yerine hüviyet tesbiti suretiyle para ödenmektedir.

Bu nevi cüzdansız hesapların muhasebesi ikili kayıt sistemine istinat eder. Muhasebe memuru bütün hesap sahiplerinin imzalarının mevsukiyetinden mes'uldür. Yalnız isimlere göre hesap tutulmasında, bir kimsenin birden fazla hesabı bulunması (ferdî, müşterek, vekâleten ilah) halinde bazı karışıklıklar doğabilir. Böyle bir hâl vukuunda defter tutan memur âmiri ile temasa geçerek işlenecek esas hesabı tâyin edecek malûmatı kendisinden alır.

Faiz, el ile ve altı ayda bir hesap kat'edilerek hesaplanır. Haziran ve Aralık aylarının birinci günü faiz tahakkuk ettirilip hesabın alacağına işlendikten sonra her mudîe altı aylık devrede vâki bütün muameleleri ve hesap bakiyesini gösteren bir ekstre gönderilir. Banka müşterinin en son adresini bildiği için ekstreler mun- tazaman müşterilerin ellerine ulaşmakta- dır.

Cüzdansız Tasarruf Mevduatı Sisteminin Avantajları :

1 — Bu sistemin tatbikine başlanıldı- ğından beri bankada tasarruf mevduatı miktarı % 50 bir inkişaf göstermiştir.

2 — Bu sistemde, banka memurları hem ticari ve hem de tasarruf mevduatı muamelelerini bir arada tedvir edebilecek şekilde yetiştirildiklerinden, sistem banka- ya personel bakımından bir elâstikiyet sağlamaktadır.

3 — Müşteri para çekmek veya yatı- rmak için bankanın herhangi bir şube veya ajansına gidebildiğinden, bu sistem müş- teriye hizmette büyük bir sür'at temin etmektedir. Hem çek ve hem de tasarruf he- sabı olan müşteriler ayrı ayrı gişeler önün- de kuyruk olmak mecburiyetinde kaldık- ları halde, bu sistemde bir gişe hem çek ve hem de tasarruf hesabı muamelelerini bir arada yapabilmektedir.

4 — Bu sistem, fazla personel istihda- mına lüzum kalmadan tasarruf hesapları muamelelerinin tedvirini mümkün kılmak- tadır.

5 — «Devamlı Tasarruf Plân» nın tat- bikine imkân veren bu sistem, bankanın iş hacminde büyük bir inkişaf temin et- miştir. Halen 800 hesap bu plândan istifa- de etmekte olup hesaplardaki mevduatın yekûnu \$ 200.000,-i aşmıştır.

6 — Para tediyeleri (nakit işleri) ile muhasebe muamelelerini ayırmakla bu sis- tem, hesapların daha iyi bir şekilde teftiş ve kontrolünü mümkün kılmaktadır. Ayırı- ca altı ayda bir gönderilen ekstrelerle de hesapların bakiyesi doğrudan doğruya kontrol edilmiş olmaktadır.

7 — Tasarruf hesapları hakkında muhaberât suretiyle reklâm imkânını da vermekte olan bu sistemde banka, hesap sahiplerinin adres değişikliklerini günü gününe takip eder.

8 — Müşterinin hesap cüzdanını kayıp etmek tehlikesi olmadığı gibi, tahsilât ve tediye için cüzdana doğru işlenip işlenmediğini kontrol etmek külfeti de yoktur. Ayrıca banka cüzdan bastırma masraflarından da kurtulmuş olmaktadır.

9 — Bu sistem, uzun zamandan beri hareketsiz duran hesaplarda bir canlılık husule getirmektedir.

Cüzdansız Tasarruf Mevduatı Sisteminin Mahzurları :

1 — Bu sistemin tatbiki bankaya münzam külfetler tahmil etmektedir.

2 — Bir müddet birden fazla hesabı olması halinde muamelenin yanlış hesaba işlenmesi ihtimali mevcuttur.

3 — Altı ayda bir gönderilen ekstreler arasında geçen müddet zarfında hesabının bakiyesini öğrenmek isteyen müşteri, bunu kendisi hesaplayıp bulmak mecburiyetinde kalmaktadır.

4 — Ekstreleri hazırlamak ve postalamak ilâve masraflara sebep olmaktadır.

The Trust Company of Georgia, bu sistemin tatbikinin sağladığı faydaların, mahzurlarına nisbetle çok fazla olduğuna kanidir. Banka memurları yeni sistemi gayet müsait karşılamışlardır. Adet ve meblâğ itibariyle tasarruf mevduatının art-

masına bakılırsa, müşteriler de bu sistemi beğenmiş görünmektedirler.

Banka bu yeni sistemi halka takdim için kesif bir propoganda kampanyasına girişmiş ve bu kampanyada gazete, radyo, televizyon ve afiş gibi neşir vasıtalarından geniş çapta istifade etmiştir. Memurları arasında teşvik müsabakaları da tertip ederek yeni sistemin inkişafını sağlamıştır. Banka, memuruna, açılacak her yeni çek veya tasarruf hesabı veya Devamlı Tasarruf Planı için \$ 1, — ilâve ücret vermeyi vadedmiştir. Banka, memurları arasında altı hafta devam eden bu müsabaka neticesinde, sistemin tatbikinde % 70 nisbetinde bir inkişaf sağlanmış olduğunu bildirmektedir.

Hizmet Ücretleri :

Hesaplardan evvelce alınan hizmet ücretleri, miktar itibariyle bu sistem için de baki kalmıştır. Hesap, ortalama olarak \$ 100, ın dînunda bir alacak bakiye gösterdiği ve açıldığından itibaren 60 gün içinde kapanmadığı takdirde ücret 50 Cent'tir. Bakıyesi \$ 100 olan her hesap için faiz tahakkuku zamanlarında müşterinin bütün parasını çekmiş olması bir defaya mahsus olmak üzere nazarı itibare alınmaz. Bundan sonraki paranın her tam çekilişi için 50 Cent alınır. Son bakiyeye bakılmaksızın, altı aylık devre zarfında bir hesap 12 defa sıfıra münce olmuş ise o hesaba faiz tahakkuk ettirilmez. Üç senelik devre zarfında faiz tahakkukundan başka herhangi bir hareket göstermeyen ve \$ 10 ı geçmeyen hesaplardan \$ 1 hizmet ücreti alındığı gibi, bu gibi hesaplara faiz dahi yürütülmeyebilir.

Plâsmanlar Hakkında Bir Etüt ⁽¹⁾

Şakir ÖZMEN

Matbuat yoluyla başvuru vasıtalarından birisi de menkul kıymetlerin kurlarının yükseltilmesi için bir gazeteye hakkı hıyar (option) verilmesi usulüdür. Mesele bir senet 1000 lira üzerinden kote edilmiştir. Bununla ilgili olan kimseler faraza ellerindeki 20 adet senedi 1100 lira üzerinden satabilmek için, bahis konusu senetler kurlarını bu seviyeye getirmesi için bir gazeteye 15 günlük bir mühlet verirler. Gazete bu senetlerin kurlarını ilân yoluyla 1100 liradan fazla yükseltmeğe gayret eder. Gazete buna muvaffak olamadığı takdirde hiç bir şey kaybetmez, sadece kendisine verilen hakkı hıyardan vaz geçmişi olur.

Matbuatla kurların desteklenmesi cihetine de gidilir. Menkul kıymetin borsada azaltılması için lüzumlu miktar satın alınırki haddizatında bunların satılması arzu olunmaktadır. Mamafih geniş bir piyasası olan bir menkul kıymetin kurunun bu şekilde desteklenmesi hemen hemen imkânsız gibidir. Piyasası dar olan menkul kıymetlere gösterilen alâka daha az olduğundan bunların kurları üzerinde daha kolaylıkla oynanması mümkündür. Bilhassa piyasası dar olan menkul kıymetlerin birden bire göz önüne konulması halinde bunları satın almaktan sakınmalıdır.

Geniş bir piyasası olan bir menkul kıymetin kurunun desteklenmesindeki müşkülâta bir delil olarak devletin bu işte hiç bir zaman muvaffak olmadığı ileri sürülebilir. Napolyon (Napoléon) bunu yapmaya gayret ettiyse de bu gayreti boşa gitti. Fransa birinci cihan harbinden beri bu

hususla her türlü gayreti sarfetti; satışları fiilen menetmek suretiyle devlet tahvilleri piyasasında bu tahviller kurlarının bir kaç sene sabit kalmasını temin etti. Devlet tahvillerinin bir de serbest piyasası vardı ki bu piyasada sözü edilen tahvilin kurları resmî piyasadaki kurların 6 - 7 puvan aşağısındaydı. Fakat bunların alıcıları sadece gayri mümeyyiz çocuklar ve himaye edilen tasarruf sahipleri idi.

Panik halinde bütün piyasalarda kurların desteklenmesi için ufak müdahaleler yapılması mümkündür. Bu gibi müdahalelerle kurların tabii seviyenin üstüne çıkarılmasına imkân yoktur. 1931 Eylülünde, İngiliz lirasının kıymeti düştüğü sırada, Belçika'da (Bir milyarlık sendika) denilen bir destekleme sendikası kuruldu. Fakat bu sendika hiç bir zaman 200 milyondan fazla bir meblâğı harekete getirmemiştir. İyi bir zamanda kurulmuş olan bu sendika paniği frenlemekle ve bazı menkul kıymetlerin kurlarını normal seviyede tutmakla iktifa etti. Büyük bir psikolojik tesir yaratan bu sendika neticede hiç zarar etmeksizin kendi kendini tedricen tasfiye etmeğe muvaffak oldu.

Buna mukabil, Belçika Devlet tahvilleri kurlarını desteklemek üzere kurulan bir sendika 1925 de 60 milyon frank sarfiyle tahvilât satın aldı. Fakat hiç bir netice elde edemedi : Devlet tahvilleri fonu (Le Fonds des rentes) çok kuvvetli mali imkânlarla sahip olmasına rağmen 1937 de de keza muvaffakiyet elde edemedi.

f) Kurların anı olarak sukut etmesi : Bazen bir menkul kıymetin kurunun birden bire ve geçici olarak düştüğü görülür.

(1) Başı Ocak - Haziran 1957 tarihli ve 29 - 30 sayılı «BANKA» dergisinde.

Bunun sebebi, elinde külliyyetli miktarda menkul kıymetler bulunduran bir menkul kıymet hamilinin bankadan istikraz ettiği parayı ödemek için kendisine fon temini maksadıyla bütün stokunu birden satmasıdır. Bu gibi hallerde dürüst hareket etmiyen bir bankanın kurların düşmesini tahrik etmesi ve satılığa çıkarılan menkul kıymetleri kendisinin satın alması mümkündür.

Bu gibi anî fiat düşmeleri ziyadesiyle spekülasyon mevzuu olan menkul kıymetlerde görülür. Bu işin ustaları bu gibi hareketleri çok iyi anlarlar. Veraset yoluyla vukubulan intikaller doayısıyla yapılan külliyyetli miktardaki satışların bir menkul kıymet piyasasını uzun müddet sarsması mümkündür.

g) Ve nihayet kur temevvüçlerinin sebepleri arasında bazen muvaffakiyetle neticelenen gayri meşru manevraları zikredebiliriz : Meselâ kurların borsanın kapanışından az evvel ilân edilerek dikkatten kaçınılması gibi. Böyle bir manevranın az muamele gören bazı menkul kıymetlerin kurları üzerinde muvaffakiyetle neticelenen bir tesir icra etmesi mümkündür.

2. Bütün piyasalarda tesirini gösteren hareketler :

En mühim olan ve tahmini en güç olan hareketler bu hareketlerdir. Harpler, ihtilâller vesaire gibi objektif ve arızı sebepleri bu hareketler arasına ithal etmiyoruz. Keza konjonktürler ve buhranlar ayrı bir bahiste mutalâa edilecektir. Burada sadece, bilhassa malî mahiyet taşıyan ve tahmin edilmeleri nispeten kolay olan âmillerden bahsedeceğiz.

a) Bir piyasanın diğer bir piyasa üzerindeki tesiri : Büyük piyasalar yekdiğerlerine bağlı bir vaziyettedirler. New York, Paris, Londra, Bruxelles piyasaları, aynı menkul kıymetlerin bu piyasalarda alım satımı ve arbitraj muameleleri dolayısıyla yekdiğeri üzerinde tesir icra etmektedirler.

Paris piyasasında komünist ihtilâli korkusuyla durumun fena olduğunu farz edelim. Bu takdirde menkul kıymetler arzı

çoğalacak ve bunu takiben kurlar düşecektir. La Royal Dutch'un hisse senetleri Paris, Londra, New York borsalarında kote edilmiştir. Bu senetler kurlarının Paris borsasında düşmesi derhal aynı senetlerin diğer borsalardaki kurlarının düşmesine sebep olacaktır.

Hakikatte bu nevi menkul kıymetlerin bir tek piyasası var demektir. Bunların kurları her yerde birden sukut eder. Eğer kurlarda ciddi bir düşme olmuş ise bu sukut kote edilen diğer menkul kıymetlere de sirayet edecektir.

Bu bağlılığın diğer sebepleri de vardır. Psikolojik bir sirayet kendisini göstermektedir. Bundan başka, arbitraj muamelesinden zarar gören spekülâtörler kendilerine para temin etmek için diğer menkul kıymetleri satmaktadırlar. Ve nihayet bir borsadaki kötü durum sermayenin yabancı memleketlere kaçmasına sebep olmakta, dolayısıyla bir para sıkıntısı meydana gelmektedir.

b) Bir memlekette sermayenin bol yahut nadir olması, yani faiz haddi : Herhangi bir menkul kıymetin ehemmiyeti bu menkul kıymetin gelirine tâbidir. Faiz haddinin yükselmesi menkul kıymetler kurlarının düşmesine sebep olur. Sabit gelirlili menkul kıymetlerin mevzuubahs olması halinde bunun sebebi kolaylıkla anlaşılabilir. Bu hal hisse senetleri için de varittir. Sermayenin nispeten bol olduğu zamanlarda menkul kıymetler mubayaası daha fazla olduğundan kurlar yükselmektedir.

Faiz haddi konjonktüre tâbi olarak değişir. İktisadi inkişaf devrinde faiz haddi yükselir. Faiz haddindeki yükselişin hisse senetleri kurlarının düşmesi istikametinde icra ettiği tesir, iktisadi inkişaf dolayısıyla tadil edilmektedir. Buna mukabil, faiz haddindeki yükselme tahvilât kurlarının düşmesi istikametinde bir tesir icra etmektedir.

Faiz haddindeki değişmeler uzun vadeler içerisinde vuku bulmaktadır. 1870 den beri faiz haddindeki tahavvüllerin fiat tahavvüllerine oldukça uygun bulunduğu müşahade edilmiştir.

1936 yılına kadar birçok memleketlerde daha evvel çok düşmüş olan faiz hadlerinin daha da düşeceği kanaati hakim idi ki bu halin menkul kıymetler kurlarını yükseltmesi icabediyordu. Fakat 1937 de silâhlanmanın finanse edilmesi zarureti muvakkaten de olsa bu temayülü tadil etti. Halen vaziyet öyle gösteriyor ki, fiatların uzun zaman için yükselmeğe yön tuttuğu bir devre içinde bulunuyoruz. Binaenaleyh bu şartlar altında faiz hadlerinin yeniden düşmesi ihtimali pek varit görülmemektedir. Mamafih, harp çıkmadığı takdirde faiz hadlerinin nispeten uzun bir zaman zarfında aşağı bir seviyede kalması da ihtimal dahilindedir.

c) Emisyon bankaları tarafından takip olunan iskonto politikası : Kısa vadeli ikrazlar faizleri ve bilhassa spekülasyon için alınan avanslar faizleri üzerinde tesirini gösteren iskonto politikasının borsalar üzerinde de büyük tesiri vardır.

Bu krediler, bilhassa senet mukabili avanslar pahalılaştığı zaman spekülâtörler masraflarını azaltmak için ellerindeki menkul kıymetleri satmak isterler. Binaenaleyh böylece yapılan munzam bir satış dolayısıyla normal olarak menkul kıymetler kurlarında bir düşme olacaktır.

Emisyon bankası açtığı kredileri pahalılaştırmaksızın bunların miktarını azaltabilir. Emisyon bankaları kredi hacmini kontenjanın yoluyla azaltmaktadırlar.

İngiltere ve Amerika'da emisyon bankaları portföylerindeki devlet tahvillerini satmak suretiyle aynı neticeyi elde etmektedirler. Buna (open market policy) yahut serbest piyasa politikası (politique du marché libre) denir. Emisyon bankaları böyle bir politika ile bloke ettikleri sermayeleri geri çekmekte, böylece spekülasyon için açılan kredi miktarı azaltılmış bulunmaktadırlar. Belçika'da milli banka (Banque Nationale) nizamnamesinde 1937 de yapılan bir tadilat ile bu sistemin tatbiki mümkün olabilmıştır.

Acaba emisyon bankaları iskonto haddini neden yükseltirler? Menkul kıymetlerin kurlarını düşürmek için mi? Hayır.

İskonto haddinin yükseltilmesinin sebepleri şunlardır :

1 — İhtiyati tedbir : Mali piyasada bir şaşkınlık olduğu takdirde ve bu piyasa durumunun makul ve nikbin tahminlerin hududunu aşmış olması halinde ihtiyati bir tedbir olarak iskonto haddi yükseltilir.

2 — Para ile ilgili sebep : İskonto haddinin yükseltilmesiyle mali müesseselere ve ticaret sektörüne ikraz olunan paralar geri çekilmek suretiyle tedavül hacmi azaltılmak istenmektedir. Keza kambiyo kurlunun desteklenmesi ve memlekete altın ithali maksadiyle de iskonto haddi yükseltilmektedir. Çünkü, böylelikle ellerinde yabancı menkul kıymetler bulduran spekülâtörler bu menkul kıymetleri satmaya icbar edilmekte, böylece yabancı menkul kıymetlerin kurları düşürülmekte ve bunlar yabancı arbitraj yoluyla satın alınmaktadır. Yine böylelikle menkul kıymetler dışarıya ihraç edilmekte ve memlekete para girmektedir. Filhakika bu manevra mallar üzerinde yapılan manevranın ayıdır.

Normal kambiyo rejiminde iskonto haddinin yükseltilmesi suretiyle plâsman peşinde koşan yabancı sermayeler celbedilmektedir. Yabancı sermaye memlekete menkul kıymetler mubayaası ve mali müesseselere kısa vadeli ikrazlar yapılması suretiyle girmektedir. Böylece iskonto haddini yükselten memleketin kambiyo kuru yükselmekte, memlekete altın girmekte yahut altının memleketten çıkması önlenmektedir.

Emisyon bankalarının iskonto haddi üzerinde oynamak suretiyle daima nazım rol oynamaları mümkün müdür? Emisyon bankalarının iskonto haddini değiştirmek suretiyle nazım rol oynamaları şöyle dursun, bu bankalar uzun zamandan beri kredi tevzi eden yegâne ve başlıca müesseseler olmaktan çıkmışlardır. Tevdiat bankaları ve yabancı bankalar kredi imkânları bakımından emisyon bankalarına nazaran daha zengindirler. Fakat para hacminin daraltıldığı zamanlarda hususi bankaların reeskont için büyük bir bankanın yardımına ihtiyaçları vardır. Hususi bankalar

bu gibi zamanlarda büyük bankanın iş' arlarını sadakatle takip ederler. Hıasssa bu gibi hallerde para durumu krediler üzerinde manevra yapılmasını zaruri kılar. Bundan başka, kredi hacminin iskonto haddini fazla yükseltmeksizin azaltılması da tasavvur olunabilir. Amerika Birleşik Devletlerinde Federal Reserve Board'ın 1929 Şubatında spekülasyonu durdurmak yolundaki gayretleri boş gitmiştir. Zikri geçen banka iskonto haddini yükseltti. Fakat iskonto haddinin yükseltilmesi memlekete yabancı sermayenin girmesine ve bu sermayenin spekülâtorlerin eline geçmesine sebep oldu. Fakat yabancı sermaye akını kambiyo kuru üzerinde tesirini göstermiştir.

d) Para mülâhazaları : Frank, dolar gibi bir paranın kıymetinin düşeceği korkusu borsada menkul kıymetler kurlarını yükselten sebepler arasındadır. Bunun aksisi de varıttır. Bu, tabiatıyla tahrip edici ve zararlı bir sebeptir.

e) Çok muayyen olan bazı hallerde hükümetler tarafından alınan tedbirler : 1923 - 1924 yıllarında Belçika'da hükümet yeni ithal edilmiş olan ve üzerlerindeki damgalarla belli olan yabancı menkul kıymetlerin rehni mukabilinde ikrazlar yapılmasını men etmiştir. Ellerindeki yabancı menkul kıymetleri rehne koyan hamiller bunları satmak mecburiyetinde kaldılar. Neticede yabancı menkul kıymetlerin kurları Paris ve Londra borsalarındaki paritelerin aşağısına düştü. Bu menkul kıymetler kurlarının düşmesi Paris ve Londra borsalarında bunların satın alınmasını teşvik etti ve bu hal Belçika kambiyoosu kurunun desteklenmesine yardım etti. Bu, görünmeyen (gizli) bir ihracatı ifade eder.

f) Bankalarca alınan tedbirler : Borsada karışık ve müfrit bir durumun husule gelmesi halinde bankalar menkul kıymetlerin rehni mukabilinde bunların kıymetlerinin % 60'ı yahut % 70'i nispetinde ikraz yapmıyacaklarını ve bu nispetin % 50'yi geçmiyeceğini ilân ederler. Bu hal menkul kıymetlerin mecburen satılmalarını intaç etmekte ve bunların kurlarının düşmesine sebep olmaktadır.

Bankalar yükselişi önlemek için mübayaalardan evvel bir ihtiyat akçesinin yatırılmasını yahut kur sukutunu önlemek için menkul kıymetlerin satış emri ile birlikte teslim edilmesini talep edebilirler.

Kısım : 2

BORSA MUAMELELERİNE MÜTEALLİK TAVSİYELER

Tavzih : Buradaki tavsiyeler umumiyetle hakiki manâdaki plâsmanlara, ve uzun vadeli spekülasyonlara raci bulunmaktadır. Günü gününe yapılan spekülasyonlar bizi fazla ilgilendirmediginden bununla hiç meşgul olmayacağız.

Lewinsohn (La Bourse «Borsa» adlı eserinin müellifi) gibi bazı müellifler borsanın sadece bir oyundan (kumar) ibaret olduğunu ve burada tahminin, yani, hakiki spekülasyonun mümkün olmadığını iddia etmişlerdir. Bu müfrit bir iddiadır. Birinci Cihan harbini takip eden yirmi sene zarfında cereyan eden hâdselerin makul tahminleri akamete uğrattığında ve bu müddet zarfında tesadüfün büyük bir rol oynadığında şüphe yoktur. Fakat, bu, tahmin imkânlarının tamamen ortadan kalktığını ifade etmez. Kauçuk teşebbüslerine ait menkul kıymetlerin kurlarının 1925 de düşeceği tahmin edilebilmiş ve aynı menkul kıymetler kurlarının 1932 de çok düşük olduğu müşahade edilerek bunların kurlarının yeniden yükseleceği beyan edilebilmiştir. Şu halde, fazla hayale kapılmaksızın muayyen bir hadde kadar tahminin, yani spekülasyon yapılmasının mümkün olduğunu kabul edebiliriz. Bilhassa hatalardan içtinap edecek, dolayısıyla zararları önliyecek şekilde manevralar yapılması mümkündür.

Fakat bu, büyük halk kitlesine mensup kimselerin, hayatları borsada geçen ve burada olup bitenleri yakinen takip eden borsa mütehasısları (profesyoneller) kadar mahir olmaları demek değildir. Profesyoneller haberlerin kaynağında bulunmaktadırlar. Profesyonellerden gayri kimseler hâdiselere çok geç vakıf olmakta, bunlar borsada cereyan eden hâdiselere daha önceden vakıf olan kimselerin tah-

minlerini yaparak harekete geçmelerinden sonra emirlerini vermektedirler.

Büyük spekülâtorler fevkalâde mücehhezdirler. Paris'teki L. F. firmasının 15 kişiden müteşekkil bulunan ve her biri ayrı ayrı birer ihtisas şubesi mahiyetinde olan 4 bürodan müteşekkil bir etüd servisi vardır. Bu bürolardan üçü sabahın saat onunda kurları ve haberleri tetkik ederler ve satışlara, mubayaalara, arbitraj imkânlarına, ilâ... ait malûmatı borsa servisine tevdi ederler. Binaenaleyh küçük spekülâtorlere posası çıkarılmış olan bir piyasa kalmaktadır. Bu sebepten küçük spekülâtorlerin biraz önce bahsettiğimiz mahir spekülâtorlerin salâhiyeti sahasına giren kısa vâdeli spekülâsyonlardan vaz geçmeleri lâzımdır. Hususî şahısların orta ve uzun vâdeli plâsmanlarla ve spekülâsyonlarla iktifa etmeleri lâzımdır.

a) Ameli tavsiyeler :

1 — Borsa acentalarının (Agents de change) bankacılığı bir noterin bankacılığından daha fazla değildir. Menkul kıymetleri borsa acentasına muameleler tamamlandıktan sonra tevdi etmek lâzımdır. Borsa acentasının işi bundan başka bir şey değildir. Borsa acentasını bir bankacı mevkiine koymak onu tehlikeye sokmak ve tahrik etmek demektir. Bütün bunlar noterler için de söylenebilir.

Eğer işinizi bir banka vasıtasıyla yaptırmak istiyorsanız, birinci sınıf bir bankayı seçiniz. Bu hususta evvelki münasebetlere bağlı kalmanız ve ihmal göstermeyiniz. Bilânçosunu neşreden bir banka ile münasebete girişiniz ve bilânçoyu tetkik ediniz.

2 — Şayıalara yapılmayınız. Şayıalar ekseriya asılsızdır. Bazen şayıalar kasten çıkarılır ve sadece aslı esası olmayan haberlerden ibarettir. Orta yahut uzun vâdeli plâsmanlar ve spekülâsyonlar için şayıaların hiç bir faydası yoktur.

3 — Bir haber, bir şaya çıkar çıkmaz menkul kıymetler satın almaktan

veya satmaktan imtina ediniz. Bu şekilde yapılan mubayaalar ve satışlar sonunda yapılıya mal olur. (Mubayaa ve satışlarda zarar nispeti takriben % 1 dir). Zarar nispetinin % 3, % 4 yahut % 5 olması halinde kupon tamamıyla harcanmış olur.

4 — Fakat menkul kıymetleriniz üzerine de yatıp uyumayınız. Bazı kimseler mütemadiyen menkul kıymetler satarlar ve satın alırlar. Bazıları da bunun aksini yapmakla hataya düşerler. Bu gibi kimseler portföyleri üzerinde otururlar ve kurların en yüksek seviyeye çıkmasını beklerler. Bunlar arasında Çarlık Rusyasının menkul kıymetlerini muhafaza edenler görülmüştür. Tehlikeye maruz görünen ve istikbali olmayan menkul kıymetleri likide etmek, zaman zaman portföyü gözden geçirmek lâzımdır.

5 — Portföyünüzü dağınık bulundurmayınız, küçük muamelelerden imtina ediniz. İhtiva ettiği menkul kıymetlerin kolayca kontroluna imkân veren toplu bir portföye sahip olunuz.

6 — İcatlara kapılmayınız. Bir icadın teknik bakımdan iyi, fakat malî bakımdan fena olması mümkündür. Teknik icatlar demiryolları teşebbüslerinin, buharlı gemiler işletmek ve deniz altından kablolar döşemek için kurulan teşebbüslerin ilk hissedarları için bir felâket olmuştur. Daha sonraları hava yolları çok ağır zararlara sebebiyet vermiştir. Buna misal olmak üzere Belçika'daki La Sabéna'yı, Fransa'daki Aéropostale'i, Almanya'daki Junkers, ilâ... zikredebiliriz.

7 — Portföyünüzün bir kısmında geniş bir piyasası olan menkul kıymetlerin bulunması lâzımdır. Elinizde para bulundurmamak istediğiniz zaman bu menkul kıymetleri kolaylıkla paraya çevirebilirsiniz. Piyasası dar olan menkul kıymetlerin malî bir sıkıntıya düşüldüğü zaman satılmaları imkânsızdır.

8 — İkametgâhınıza kadar gelip mübaya ve satış tekliflerinde bulunanların bu tekliflerine kapılmayınız. Münasebette bulunduğunuz kimse size menkul kıymetleri satmak için teklif yaptıkları zaman ihtiyatlı olunuz. Birinci halde yapılan işte ekseriya bir çürüklük, bir hile vardır. İkinci halde ise bazen aldnamak mümkün olduğu gibi, teklifi yapan dostunuzun sizin sırtınızdan bir komisyon elde etmesi de mümkündür. Dostlarınıza zorla menkul kıymetler satmayınız. Çünkü işin neticesi iyi olursa dostlarınız size karşı fazla minnettar olmazlar, işin neticesi kötü olursa size hasım olurlar.

9 — Borsa mevzuunda nikbin olmaktan ziyade bedbin davranınız. İnsanın her şeyi daimi surette pembe görmek gibi bir temayülü vardır. Size geniş bir emniyet marjı bırakan bir meblâğ haricinde bankalara karşı borçlu olmaktan sakınınız.

10 — İlân mevzuu olduğunu gördüğünüz menkul kıymetlere itibar etmeyiniz. Bu ilânlar taallük ettikleri menkul kıymetlerin elden çıkarılmak istendiğine delâlet eder. Mamafih şurasına da işaret etmek lâzımdır ki, bir menkul kıymete ait ilânın bu menkul kıymet aleyhinde yapılan hasmane ve gayri meşru neşriyata karşı bir müdafaa tedbiri mahiyetinde olması mümkündür. Bundan başka, ellerinde likid para bulundurmamak isteyen kimselerin iyi vasıftaki menkul kıymetleri satmak için ilân yapmaları mümkündür. Emisyon halinde maskeli her türlü ilân fena bir şey değildir. Bu sebepten biz mutlaka ilân mevzuu olan menkul kıymetleri satın almaktan imtina ediniz demiyoruz. Fakat bu haller istisnai hallerdir. İlânlar ekseriya aldatıcıdır. İlânlar ekseriyetle numara zikretmiyen haberler, gizli bir kastı mahsus ile çıkarılmış haberler, hatır nüvaz beyanlar mahiyetindedir.

Umumiyetle bütün bunlar günlük borsa durumunun tefsiri de dahil olmak üzere bir para mukabilinde yapılmaktadır.

b) Nazari tavsiyeler :

1 — Konjonktürü takip ediniz. Konjonktürün yahut devri hareketlerinin (mouvements cycliques) plâsmanlar bakımından büyük bir ehemmiyeti vardır. Konjonktürün bilhassa menkul kıymetler bakımından büyük ehemmiyeti vardır. Menkul kıymetlerin hakiki canlanma devri başlamadan önce mümkün mertebe en aşağı kur üzerinden satın alınmaları lâzımdır ki, buna pek imkân yoktur. Menkul kıymetleri zamanında, yani kurların en yüksek bir seviyeye çıktığı bir zamanda değil, spekülasyonun tehlikeli bir hale gelmesinden önce satmak lâzımdır. Takip edilmesi lâzım gelen bazı alâmetleri aşağıda zikrediyoruz :

Bazı sanayi (bira sanayii gibi istihlâk maddeleri sanayii) konjonktüre karşı hassasiyeti daha azdır. Spekülatif mahiyet taşıyan diğer sanayi ise konjonktüre karşı hassasiyeti fazladır. Konjonktürün muhtelif sanayi branşlarından her birisinde tesirini gösterinceye kadar geçecek olan zaman fasılasından istifade etmek lâzımdır. Konjonktür ilk önce maden sanayiinde, bunu takiben muayyen bir zaman geçtikten sonra kömür işletmelerinde; sonra nakliyat, daha sonra dahilî istihlâk maddeleri sanayiinde tesirini gösterir. Binaenaleyh her endüstri branşını konjonktüre karşı hassiyeti bakımından bu sıraya göre takip etmek lâzımdır.

2 — Menkul kıymetler kurlarındaki esaslı temayülleri müşahade etmek lâzımdır. Bu temayüllerin gelecekte de devam edip etmeyeceğini anlamaya gayret etmelidir. Halen elektirik teşebbüslerinin bugünkü iyi durumlarının istikbalde de devam ede-

ceği söylenebilir. Fakat bir zaman gelecek ki bu avantajlı durum ortadan kalkacaktır. Sinemaların, radyonun, otomobilin iyi bir istikbali vardır. Umumiyetle ilerdeki ihtiyaçlara cevap veren yeni sanayi, lüks maddeler sanayi hali-hazırdaki ihtiyaçlara cevap veren sanayiden daha iyi bir istikbale malik oldukları söylenebilir.

3 — Mevsimlik hareketleri takip etmekten geri kalmayınız. Uzun yılların tecrübesi senenin ilk sömestrinin iktisadî bakımından ikinci sömestre nazaran umumiyetle daha iyi olduğunu göstermiştir. Borsa hareketleri, senenin 15 Aralıkta kadar olan üç aylık devresinde tasfiyeler dolayısıyla ekseriya zayıf bulunmaktadırlar. Buna mukabil 15 Aralıktan 15 Şubatı kadar olan devre zarfında borsa hareketleri mubayaalardaki artış dolayısıyla daha canlı bulunmaktadır. 1 Temmuzdan Ağustos sonuna kadar borsa müstakar bir durum arz etmektedir. Yapılacak satışlarda ve mubayaalarda bu hususlardan istifade edilebilir.

4 — Sermayeye iştirak hakları (Droits de souscription) piyasasını takip ediniz. Umumiyetle bu haklar düşük fiatlar üzerinden satılır. Mubayaaları düşük kurlar üzerinden yapmak lâzımdır. Satış için ise menkul kıymetlerin kote edilmesini yahut sınıflandırılmasını beklemek yerinde olur. 1932 yılında Katanga'nın imtiyazlı hisse senetlerini 20 bin franktan satın almak mümkün olmuştur. Halbuki, emisyon dolayısıyla kurları çok düşmüş olan eski hisse senetleri 25 bin frank üzerinden kote edilmekte idi.

Menkul kıymetin müstakbel değeri üzerinde fikir edinmek için aşağıdaki şekilde bir hesap yapınız:

Borsada 5000 lira üzerinden kote edilen bir menkul kıymeti ele ala-

lım. Eski senetlerden ikisine mukabil 1000 lira kıymetinde yeniden bir senet ihraç edildiğini, diğer bir ifade ile her biri 5000 lira değerinde olan iki senet hamiline 1000 lira değerinde yeni çıkarılan bir senedi iktisap etmek suretiyle kendisine 1000 lira tutarında bir meblâğ ile sermayeye iştirak hakkının verildiğini farz edelim. Şu hale nazaran: 5000 lira kıymetinde iki hisse senedi, buna ilâveten 1000 lira kıymetinde bir hisse senedi ki hepsi kıymetleri yekûnu 11 000 lira olan üç senetten ibarettir. Üç senedin kıymetleri yekûnu (11 000) lira) üçe taksim edildiği zaman beher hissenin kıymetinin 3666 lira olduğu görülür. Binaenaleyh sermayeye iştirak hakkının kıymeti: 5000 — 3666 = 1334 liradır.

Sermayeye iştirak hakkının objektif kıymetini şöyle bir formüle dayanarak kolaylıkla hesap etmek mümkündür.

K= Eski hisselerden beherinin kıymeti.

N= Yeni bir hisseye sahip olmak için iktisabı lâzım gelen hisse adedi.

V= Yeni çıkarılan hisse senedinin kıymeti.

P= Yeni hisse senedinin çıkarılmasından sonra beher hissenin kıymeti.

H= Sermayeye iştirak hakkının kıymeti.

(V) Kıymetinde yeni bir senedin çıkarılmasıyla beher hissenin kıymeti (P) olacaktır.

$$P = \frac{NK + V}{N + 1} \quad (1)$$

(V) kıymetinde olan yeni hisse senedinin çıkarılmasından evvel be-

(1) Bu formül tarafımızca tertip olmuştur.

her hissenin kıymeti (K) idi. Şu hale nazaran sermayeye iştirâk hakkının kıymeti : $K - P = H$ olacaktır.

Misalimizde sermayeye iştirak hakkının kıymeti 1334 lira olduğuna göre, bu hak 1000 liraya satıldığı takdirde bunu satın almakta fayda vardır.

Mamafih bu şekilde hareket edebilmek için senedin ait olduğu şirketin iyi bir durumda olması lâzımdır. Keza emisyonun başlangıcında kurların sun'i olarak yükseltilip yükseltilmediğine de bakmak lâzımdır.

5 — Bir menkul kıymet satışa çıkarılacağı zaman mubayaa kurlarını göz önünde tutmak lâzım mıdır?.

Bazıları bu suale müsbet cevap vermektedirler. Fakat bu, tamamiyle hatalı bir harekettir. Bu gibi hallerde mubayaa kurlarından sarfi nazar etmek lâzımdır. Tetkiki lâzım gelen tek nokta şudur : Menkul kıymetin kurunun yükselme şansları tamamen ortadan kalkmış mıdır, yoksa bu menkul kıymetin kuru bir alçalma tehlikesine mi maruzdur. Leyhte veya aleyhte hiç bir alâmet olmadığı takdirde işleri olurluna bırakmak lâzımdır. Filhakika, şahsi, sübjektif düşüncelere göre hareket etmek doğru değildir. Sadece menkul kıymetin vasfında mündemiç olan objektif faktörlerin nazara alınması lâzımdır. Bir menkul kıymet size göre iyi oluyabilir, fakat başkasına göre iyi olabilir. Hakikatte mesele şuna müncer olmaktadır: Menkul kıymetin satışında bir kâr var ise bu menkul kıymetin satılması şayanı tavsiyedir. Satılan menkul kıymetin kurunda henüz, bir yükselme marjı mevcut ise mevzu bahis menkul kıymetin satın alınması tavsiye olunur. Gayri makul bir kıstasa göre hareket edildiği takdirde verimli olmanın bir jestiyona gidilmiş olur. Bunun neticesi

olarak, sadece borsa acentasının istifade edebileceği ve spekülâtörlerin kârını yiyen devamlı bir hareket husule gelir.

Bu sistem iyi vasıftaki menkul kıymetlerin satılarak kötülerinin alınmasına ve sonra da tekrar iyilerinin alınmasına müncer olmaktadır. Bundan bir kâr elde edilmesi mümkündür. Fakat bu kâr zahiiri bir kârdır. Elde mevcut ilk menkul kıymetlerin kurlarının düşeceği hakkında hiç bir sebep olmaksızın bu menkul kıymetlerin elden çıkarılmıyarak muhafaza edilmesi suretiyle kârlı bir duruma girmek mümkündür.

Umumi borsa durumu bakımından bu sistem hiç bir kıymet ifade etmez. Zararına satış yapmamak kaygusu ile hareket eden küçük spekülâtörler kötü menkul kıymetleri ellerinden çıkarmak istemezler. Bu sebepten bu menkul kıymetlerin kurlarında beklenildiği şekilde bir düşme olmaz.

Yukarda zikrolunan bütün bu mülâhazalara rağmen acaba bu sistem neden revaçtadır? Çünkü sözü edilen sistem bunu tavsiye edenlerin işlerini kolaylaştırmaktadır. Bu kimselerin verdikleri nasihatler hoş karşılanmaktadır. Çünkü, kur yükselmesinden mütevellit bir fırsatın kaçırılması halinde, kur düşüklüğünden mütevellit bir zarar haline nazaran insan kendi kendini daha kolay teselli eder. Borsa acentaları için bu sistemin faydası vardır. Çünkü devamlı surette yapılan mubayaalar ve satışlar dolayısıyla bunların komisyonundan mütevellit kazançları artmaktadır. Spekülâtörler ise zevahirin kurbanıdır. Bunlar satıştan daima bir kâr elde edeceklerini ümit ederler. Filhakika, arz artışı dolayısıyla kurları düşen bazı menkul kıymetler için bu hal varittir. Fakat ihtiyatlı bir tasarruf sahibi tarafından satın alınması lâzım gelen menkul kıy-

metler için bu hal varit değildir. Üstelik, spekülâtorler kurların yükselmesinden sonra satış yapmak suretiyle kârlarını emniyet altına alacaklarını zannederler. Fakat bunlar satıştan sonra aynı derecede spekülâtif mahiyet taşıyan ve kurları düşme tehlikesine maruz bulunan menkul kıymetler satın alırlar. Bu takdirde bir kâr emniyeti mevzuu bahis olmaz.

6— Ortalama fiat cihetine gitmeyiniz : Bazı menkul kıymetleri çok yüksek fiat üzerinden satın alan birçok tasarruf erbabı ortalama mübayaâ fiatını düşürmek maksadiyle diğer bazı menkul kıymetleri bunların fiatları düştükten sonra satın alırlar. Bu usul de evvelki usul gibi manâsızdır. Bu, bir defada 1000 lira kaybedecek yerde iki defada 500 lira kaybetmeyi tercih etmek gibi bir şeydir. Burada başlıca hata, subjektif faktörlere göre hareket edilmiş olmasıdır. Halbuki, sadece menkul kıymetin objektif değerinin nazara alınması lâzımdır. Bu usul iktisadî bakımdan da zararlıdır. Çünkü sözü edilen usulün desteklenmemesi lâzım gelen kurları desteklemek, kurlarının desteklenmesi ve satın alınması lâzım gelen iyi vasıftaki menkul kıymetlerin aleyhine olarak kötü menkul kıymetlere değer atfedilmesi gibi mahzuru vardır. Hiç şüphesiz bu sistem çabuk heyecanlanan, 1000 liralık bir zarar karşısında telâşa düşen, fakat 5 defada 200 lira zarar ettiği halde bunu lâkaydi ile karşılıyan kimseler için iyidir. Aynı sistem akıl hocalarının da işini kolaylaştırmaktadır. Çünkü sözü edilen sistem bunlar tarafından yapılan hatalı tavsiyelerin fena neticelerinin telâfisine imkân vermektedir.

7— Nazari düşüncelere fazla bağlanmayınız : Makul olan bazı düşüncelerin zarara sebebiyet vermesi mümkündür. Bu hal gerek borsadaki gayri makul hareketler, gerekse halkın

ekseriya gayri makul surette hareket etmesi yüzünden menkul kıymetlerin kurlarının yükselmesinden veya düşmesinden ileri gelmektedir. Gayri mantiki olmalarına rağmen bu gibi halleri hesaba katmak lâzımdır. Makul olan düşüncelerin ahyal ve şartlar değiştikten sonra teyyüt etmesi mümkündür. Fakat makul olan düşüncelerin çok zaman geçtikten sonra teyyüt etmesi hoş bir şey değildir.

Kısım : 3

YAPILMASI MÜMKÜN OLAN REFORMLAR

1 — Tasarrufun himayesi :

Her borsa krizini mütaakip tasarrufun himayesini hedef tutan birçok teklifler ortaya çıkar. Devlet tasarrufu himaye etmek için müdahalede bulunur ki buna gülünç demek yerinde olur. Zira devletin enflasyon yapmak suretiyle tasarruf sahibine verdiği zarar diğer zararlardan çok daha büyük olmuştur.

Muayyen bir hadde kadar tasarrufun himayesi mümkündür. Bilâncoların, portföylerin, ilâ... sık sık neşrettirilmesi suretiyle tasarrufu himaye edici tedbirler alınması mümkündür. Bazı şirketlerden «Bankalar» aylık, üç aylık, ilâ... durumlarının neşri istenebilir. Belçika'da bu gibi neşriyat çok taammüm etmiş bulunmaktadır. Portföylerini neşreden bankaların sadece Belçika bankaları olması imkân dahilindedir. Ayrıca kâr ve zarar hesaplarının daha teferrüatlı olarak neşri istenebilir. Kârdan İdare Meclisi azalarına verilen hisselerin, ilâ... hakiki tutarlarının efkârı umumiyeye neşri cihetine gidilebilir. Fakat bütün bunların müessir tedbirler olmadığında herkes müttefiktir. Halkı tenvir etmek, ona işlerin söylendiği şekilde kazanç getirmeyeceğini, borsada kurların daimi surette yükselemeyeceğini ilâ... söylemek lâzımdır. Fakat uyanık kimselerin dahi aldanmaları mümkündür. O halde ne yapmalı? Bazı kimselerin evlere kadar giderek satış yapmaları men edilebilir (Pek şayanı itimat olmyan kimseler tarafından

yapılan menkul kıymetler satışı). Borsa-
da kote edilmeyen bir menkul kıymetin
mevzuabahs olması halinde bu hususun
bordro üzerinde zikredilmesi mecburiyeti
konabilir, ilâ...

2 — Kumar istisnası - L'exception de
jeu :

Borçlar Kanunumuz kumardan müte-
vellit borçları müeyyet kılmamıştır : «Ku-
mar ve bahis bir alacak hakkı tevilit et-
mez...» (Türk Borçlar Kanunu madde 504).
İsviçre Borçlar Kanunu da aynı hükmü
ihtiva etmektedir. Belçika Medeni Kanu-
nu kumar ve bahisten mütevellit borçları
müteber telâkki etmemektedir. Belçika'da
içtihatı muhakim, tarafların ilk mak-
satlarına göre basit farklarla neticelenen
borsa muameleleri hariç, diğer borsa mu-
amelelerini kumar telâkki etmektedir (2).
Belçika'daki bu içtihat borsa muamelele-
rinde kumarı frenlemek maksadiyle tekev-
vün etmiştir. Fakat bu içtihat borsa oyu-
nu yapanları duyabilecekleri korku ve en-
dışeden kurtarmak suretiyle bilâkis kumar-
ı teşvik etmiştir. Namuslu kimseler bu
istisnanın arkasında saklanmadıklarından
bundan sadece kaypak vicdanlı kimseler
istifade etmiştir. Ayrıca bundan daha va-
him bir netice doğmuştur. Kumar istisna-
sı borsa oyunundan anlamıyan tasarruf
erbabını ağır zararlarla uğratmıştır. Bu
istisnadan faydalanmıyan borsa acenta-

larının müşterilerinin kumar istisnasını
ileri sürmeleri dolayısıyla iflâs ettikleri
görölmüştür. Bu iflâsın neticesinde de di-
ğer müşteriler, borsa oyunundan anlamı-
yan, spekülasyon yapmıyan tasarruf er-
babı vahim zararlarla uğramışlardır. Bel-
çika'da 1928 den beri kumar istisnasına
mütaallik mevzuatta ve içtihatlarda reform
yapılması için Meclise bir çok kanun pro-
jeleri tevdi edilmiştir. 1934 de hususi sa-
lâhiyetlere müsteniden çıkarılan bir ka-
rarname meseleyi aşağıdaki şekilde hallet-
miştir : «Kumar istisnası hükmü mahfuz-
dur. Ancak, mutavassıtlar vâdeli borsa
emirlerini ifa etmeden önce % 25 nispe-
tinde bir karşılık göstermek mecburiyetin-
dedirler. Böylece gösterilen karşılıklar mu-
teber olup bunlar hakkında kumar istis-
nası dermeyan edilemez.»

Fakat mutavassıtlar kanuna riayet hu-
susunda ihmal göstermişlerdir. Oyle ki
kumar istisnasından mütevellit bütün teh-
likeler baki kalmıştır. İçtihatlar kumar
istisnasını borsa muamelesi yapanın mali
kudretiyle gayri mütenasip gördüğü borsa
muamelelerine birçok defalar tatbik et-
mişlerdir. (3) Borsa ve borsa acentaları
statüsünün yeniden tanzimine dair olan
bir kararname piyasayı ellerinde tutanlar
tarafından yapılan suiistimalleri bertaraf
etmek için bir takım tedbirler derpiş et-
miştir. Piyasayı ellerinde tutanlar şu veya
bu menkul kıymet üzerinde ihtisas kes-
petmiş olan ve arz ve talebi ellerinde top-
lamak suretiyle bir nevi fiili inhisar yara-
tan borsa acentalarıdır. Halen mer'i bu-
lunan mevzuat «ortalama kur» tabir olu-
nan ve borsa acentaları tarafından tatbik
edilen kur üzerinden muamele yapılma-
sına cevaz vermemektedir. Borsa acenta-
ları ellerinde topladıkları arz ve talebi ilân
etmekle mükellef tutulmuşlardır. Bu mü-
kellefiyet halk için bir garanti teşkil et-
mektedir.

(Devamı var)

- (2) Borçlar Kanunumuzun 504. üncü maddesi bu
hususla şu hükümleri ihtiva etmektedir :
«Kumar ve bahis bir alacak hakkı tevilit et-
mez. Kumar yahut bahis için bilerek yapılan
avanslar ve ödünç verilen akçeler hakkında
ve kumar ve bahis vasfını halz olduğu tak-
dirde borsaya dahil olan emtla ve kıymetli
evrakın flat farkı esaslı üzerine yapılan va-
dell alış verişlerde dahi hüküm böyledir».
- (3) İsviçre'de borsa muamelelerinden hangileri-
nin kumar istisnasına gireceği hususu hak-
mın takdirine bırakılmıştır. (Virgile Rossel,
Code Civil et Code des Obligations, 1948, S.
168 «Code des Obligations»).

Yeni Ticaret Kanununa göre Ticarî Defterler [*]

III

Yazan : Hikmet KEYMAN

Tacir ve ticarî işletmelerin tutmağa mecbur oldukları defterlere ait umumî esaslarını yukarıda belirtmiş olduğumuz yeni Ticaret Kanunumuz; 70 - 77 nci maddelelerinde tutulması mecburi ve muayyen olan yevmiye, defteri kebir ve envanter defteriyle işletme defterinin tutulmuş şekli hakkında da ayrı ve hususî hükümler koymuştur. Bu hükümler şu esasları ihtiva eylemektedir.

A — Yevmiye ve Defterikebir :

1 — Yevmiye Defteri :

Yevmiye defteri, kayda geçirilmesi icabeden muameleleri vesikalardan çıkarak tarih sırasıyla ve «madde» halinde tertipli olarak yazmaya mahsus defterdir.

Yevmiye maddelerinin en az aşağıdaki malûmatı ihtiva etmesi şarttır :

1 — Madde sıra numarası (Makine ile tutulan muhasebelerde mecburi değildir.);

2 — Tarih;

3 — Borçlu hesap (Toplayıcı hesaplar kullanıldığı takdirde nihai yardımcı hesabın isminin tasrihi şarttır.);

4 — Alacaklı hesap (Toplayıcı hesaplar kullanıldığı takdirde nihai yardımcı hesabın isminin tasrihi şarttır.);

5 — Meblâğ (Yardımcı hesaplara taksim edilenler, izahat sütununda gösterilmek şarttır.);

6 — Her kaydın dayandığı vesikaların nevi ve varsa tarih ve numaraları.

Yevmiye defteri ciltli ve sahifeleri müteselsil sıra numaralı olur; şu kadar ki,

vergi kanunlarına göre müteharrik yapraklı yevmiye defterinin kullanılmasına müsaade olunduğu takdirde vergi kanunlarına uygun olmak şartıyla bu defterlerde kullanılabilir.

Yevmiye defterine geçirilecek kayıtlar haklı sebep olmaksızın, on günden fazla geciktirilemez.

Yevmiye defterine geçirilecek kayıtlar ocak ayı sonuna kadar notere ibraz edilip son kaydın altına noterce (görülmüş-tür) sözü yazılarak mühür ve imza ile tasdik ettirilmek şarttır (T.K. Mad. 70).

2 — Defterikebir :

Defterikebir, yevmiye defterine geçirilmiş olan muameleleri buradan alarak sistemli bir surette hesaplara dağıtan ve tasnifli olarak bu hesaplarda toplıyan defterdir.

Defterikebirdeki kayıtların en az aşağıdaki malûmatı ihtiva etmesi şarttır :

1 — Tarih;

2 — Yevmiye defteri madde numarası;

3 — Meblâğ;

4 — Toplu hesaplarda yardımcı nihai hesapların isimleri.

Yukarki maddenin üçüncü fıkrası hükümü defterikebir hakkında da tatbik olunur (T.K. Mad. 71).

— Kanunun yevmiye ve defteri kebir hakkındaki 70 ve 71. maddelerinin ilk fıkraları; bu defterlerin tarifini yapmaktadır. 70. maddedeki kayda geçirilmesi icabeden muameleler tâbirinden; ticarî işletmede borç ve alacak, kâr ve zarar vaziyetlerini meydana getiren; kıymet hareketleri, vecibe ve taahhütlerdir.

[*] Baş 1958 - 33 ve 34. sayılardadır.

— Bu maddelerin ikinci fıkralarında; bahis konusu edilen muamelelerin muhasebeleştirilmelerinin, ne gibi malûmatı ihtiva edeceği veya ne şekilde yapılacağı hükme bağlanmıştır. Muhasebe tekniği ve teşkilâtı bakımından bu husustaki mütalâamız şu merkezdedir.

Yevmiye defteri bakımından :

Bazı yazar ve muhasebeciler kanunun bu hükmünü külfetli bularak tenkid eylemektedirler. Filhakika, fiş, bordro ve primanota gibi matbualar istimal eyleyen ve muamelelerin müfredatını bu matbualarda toplayıp yevmiye kayıtlarına intikal ettirmiyen büyük muhasebe organizasyonları için bir külfet yaratabilir. Fakat; muamele müfredatını yevmiye defterlerine intikal ettiren orta ve küçük işletmelerde böyle bir mecburiyetin vazı zarurî ve isabetlidir. Hakikatı söylemek lâzım gelirse, bizde pek çok muhasebeci ve muhasipler yevmiye defter (madde) lerini gelişi güzel işlerler. Sistematik bir muhasebede yevmiye defter (madde) lerinin hesap plânına mütenazır olarak tasnifli bir şekilde işlenmesi kayıtların ihzârı, okunması ve kontrolü, hülâsa her noktadan lüzumludur. Yalnız kanunun bu hükmünü ölü ve işlemez bir hale getirmemek için, işleri alel-müfredat yazılmasına imkân vermeyecek kadar geniş olan büyük malî, sınaî ve ticarî müesseseler için alâkalı merciin müsaadesiyle selâhiyetlilerin imzalarını taşıyan fiş, bordro ve primanota gibi mazbut vesikalaradayan kayıtları, yevmiye defterine işlenmiş hükmünde saymak doğru olurdu.

Defterikebir bakımından :

Muhasebe tekniği bakımından; defteri kebir hesaplarına geçen her muamelede cami hesap istimalinde nihaî yardımcı hesap isimleriyle paralarının gösterilmesine imkân olmadığı izahından vâstedir. Tatbikte ısrar olunduğu takdirde ana kayıt ve defteri kebirin, yardımcı kayıt ve defterlerin mâna ve hükmü kalmaz; zamanımızın muhasebe teşkilâtını red etmek ve iptidaileştirmek gibi bir bid'at doğar ve memleketimizde modern muhasebe teşkilâtının ilerlemesine engel olur. Tatbik ka-

biliyeti olmadığına göre bir hüküm ölü hale gelecek, metrukiyet iktisap edecektir.

— Bu maddelerin üçüncü fıkrası hükmünce, kanunun kabul ettiği istisna dışında, yevmiye defteriyle defteri kebirin cilt (sabit yaprak) lı (M. 69 f. 1) ve tasdikli olması esastır. Ancak; Vergi Kanununa yaptığı atıfla işleri ciltli yevmiye tutulmasına imkân vermeyecek derecede geniş olan büyük malî, sınaî ve ticarî müesseseler için müteharrik yapraklı defter istimali de kabul edilerek bu sahada modern muhasebenin tatbikine imkân bahş edilmiştir. Tatbikatta küçük ve orta işletmelerde defteri kebir umumiyetle ciltlidir. Ancak, Vergi Usul kanunda tasdikine lüzum görülmeyen ve hükümet tasarısında da tasdik dışı bırakılan defteri kebir, Adalet Encümenince tasdike tâbi tutulmuştur ki, bu mülâhaza ve hükümde lüzum ve isabet görmekteyiz. Çünkü defteri kebirine geçirilen muameleler yevmiye refterinde tevsik edilmiştir.

— Kanunun 70. maddesinin 4. fıkrası mucibince, her tacir muamelelerin yevmiye defterine kaydını haklı bir sebep olmaksızın on günden fazla geciktiremeyecektir. Vergi Usulü Kanunundan mühlhem olarak vaz olunan bu hüküm isabetlidir. Gerçi tatbikatta muameleleri mahdut olan müesseseler kayıtlarını iş durumlarına göre devri olarak geçirirlerse de, bir çok müesseselerin kayıtlarının uzun müddet tevhürde bırakıldığı da bir vaki'dir. Bu itibarla, yapılan muamelelerin uzun müddet kayda geçirilmemesi emniyeti selbedici ve mahzurlu görüldüğünden muhasebe işlerinde disiplin tesis etmesi ve işleri sürüncemede bırakmaması itibariyle pek doğrudur.

— Kanunun 70. maddesinin 5. fıkrası mucibince, kullanılmadan önce (T.K. Md.) tasdike tâbi bulunan yevmiye defterinin; aynı zamanda kapanma bakımından kontrolü için her yıl Ocak ayı sonuna kadar notere ibraz ve tasdik ettirilmesi de mecburidir. Bu tasdik gayesi eski tarihle yeni kayıt yapılmasını önleyerek bir emniyet sağlamaktır.

B — Envanter ve bilanço :

Yeni Ticaret Kanununun 72 - 75. maddeleri; envanter defteriyle bu defter kaydının mesnet ve gayesi olan envanter ve bilançoğu tarif ve tesbit edici hükümlerden bahsetmektedir.

Evvelce belirttiğimiz üzere, eski Ticaret Kanunu envanter ve bilanço hakkında kifayetsiz hükümleri ihtiva eylediğinden Yeni Ticaret Kanunumuz İsviçre Borçlar Kanunu ile Vergi Usul Kanunundan mülhem olarak yeni ve modern hükümler koymuştur.

a — Bilançonun tarifi ve vasıfları :

Kanunun 74. maddesiyle bilanço;

«Bilanço işletmedeki kıymetlerin tasnifli ve karşılıklı olarak değerleri itibariyle tertiplenmiş hülâsasıdır. Bilançonun aktif tablosunda; mevcutlarla alacaklar ve varsa zarar; pasif tablosunda; borçlar gösterilir. Aktif yekûnu ile borçlar arasındaki fark tacirin işletmeye tahsis eylediği ana sermayeyi teşkil eder. Ana sermaye de pasif tablosuna kayıt olunur ve bu suretle pasif tablolarının yekûnları denkleştir. Yedek akçeler ve kâr ayrı gösterilse dahi, ana sermayenin cüz'ileri sayılır.» olarak tarif edildikten sonra, 75. maddesinin «İlgililerin; işletmenin iktisadî ve malî durumu hakkında mümkün olduğu kadar doğru bir fikir edinebilmeleri için, envanter ve bilançoların ticarî esaslar gereğince eksiksiz, açık ve kolay anlaşılır bir şekilde memleket parasına göre tanzimi lâzımdır. Bütün aktifler, en çok bilanço gününden işletme için haiz oldukları değer üzerinden kayıt olunur. Borsada kote edilen emta ve kıymetler için o günün borsa rayicine göre ve tahsil edilemeyen veya ihtilâflı bulunanlar müstesna olmak üzere, bütün alacaklar da itibarî miktarlarına göre hesap edilir. Pasifler, hususiyle bütün borçlar, şarta bağlı veya vadeli olsa bile itibarî değeri üzerinden hesaba geçilir». Yolundaki hükmüyle de, bilançoların tanzim şekillerini, vasıf ve şartlarını ve bilhassa değerlendirmeye esaslarını, tedvin eylemiş bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere Vergi Usulü Kanunıyla Ticaret Kanununun güttüğü maksatlar

yekdiğerinden ayrı olması itibariyle buradaki değerlendirme; Vergi Usulü Kanunundaki değerlendirmeden farklıdır. Vergi Kanunu azamî kıymet prensibini, Ticaret Kanunu da, asgarî kıymet prensibini kabul etmiştir.

Bu hususta vaz edilen hükümler muhasebe tekniğine uygundur. Ancak; mevzuatımızda ticarî bilançolar tesbit ve formüle edilememiştir. Bu keyfiyet bilançoların malî ve ticarî bakımlardan okunması ve değerlendirilmesi hususunda çok mühimdir.

Ekseri memleketler bu gibi mülâhazalarla bilançoları tertipleştirmişlerdir. Bu husus güçlüklerine rağmen bizde de temenniye şayandır ve tamamen gerçekleştirilebileceği kanaatindeyiz.

b — Envanterin tarifi ve envanter çıkarma :

Kanun 73. maddesiyle envanteri;

«Envanter çıkarmak; saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle bilanço günündeki mevcutları, alacakları ve borçları kati bir şekilde ve müfredatlı olarak tesbit etmektir. Diye tarif etmiştir. Bu tarifte envanterin hesabı ve aynı cephesi tazvih edilmemiştir. Yapılsa idi daha ilmi ve açık olurdu.

Kanun envanter çıkarmada şu hususları âmidir :

— Envanter bilançodaki kıymetleri saymak, ölçmek, tartmak ve değerlendirmek suretiyle çıkarılır (T.K.M. 73. F. 1.).

— Kanunda aksine hüküm olmadıkça, iş yılı sonu için çıkarılacak envanter ve bilançoların gelecek iş yılının ilk üç ayı içinde tamamlanmış olması lâzımdır (T.K.M. 72. F. 3).

— Envanter esas itibariyle defter üzerine çıkarılır. Şu kadar ki, işlerinde geniş ölçüde ve çeşitli mal kullanan büyük işletmeler envanterlerini listeler halinde tanzim edebilirler. Bu takdirde envanter defterine listeler muhteviyatı icmalen kayıt olunur (T.K.M. 73. F. 3).

c — Envanter defteri :

Eski kanunumuzda envanter defterine mevcudat ve muvazene defteri deniyordu. Yeni kanunumuz envanter terimini kabul ve istimal eylemiştir ve 72. maddesinde envanter defterini «envanter defterine işletmenin açılış tarihinde ve müteakiben her iş yılı sonunda çıkarılan envanterler ve bilançolar kayıt olunur» şeklinde tarif ve izah olunmuş ve envanter defteri hakkında şu hükümler konulmuştur.

— Envanter defteri ciltli ve sayfeleri müteselsil sıra numaralı olacaktır (T.K.M. 72. F. 5).

— Envanter defteri kullanılmadan önce notere tasdik ettirilecektir (1 K.M. 66 F. 1).

— Envanter ve bilanço yazıları yazıldıktan sonra tacir tarafından imzalanıp tasdik için notere ibraz edilecektir (I. K.M. 72 F. 4). Burada bir tenakus vardır. Kanunun 72 nci maddesinin 4 üncü fıkrası

mucibince bu ibraz keyfiyeti en geç Ocak ayı sonuna kadar yapılmış olmalıdır. Halbuki kanunun 72. maddesinin 3. fıkrası envanter işlerinin ikmaline üç aylık mehil vermiştir. Bu itibarla tedvinde bir zuhul olmuş demektir.

Kanunumuz envanter ve bilançolardan ayrı bir kâr ve zarar hesap veya cetveli çıkarılması hakkında açık bir hükmü ihtiva etmemektedir. Gerçi bilanço tanzim edilebilmesi için kâr ve zarar hesabının çıkarılması şarttır. Diğer taraftan Gelir Vergisi Kanunu (M. 76 F. 3) ve Kurumlar Vergisi Kanunu (M. 32 F. 2) beyannameye bilanço ile kâr ve zarar cetvelinin bağlanmasını da istemektedir. Gerek bu hükümler, gerek kanunun muhasebe tesisinden beklediği gaye bakımından bilanço ile kâr ve zarar cetvelinin çıkarılması icap etmektedir. Ancak, mevzuata vuzuh vermek bakımından kâr ve zarar hesabı ve cetvelden de bahis edilse idi; mesele aydınlanmış ve bir hükme bağlanmış olurdu.

(Sonu var)

Amerikan bankacılık karikatürü

Türkiye'de ve Dünyada Bankacılığı İlgilendiren Haberler

Derleyenler : H. KEYMAN - İ. H. KURT

İNGİLTERE'DE TEMİNATSIZ KREDİ AÇILIYOR

MIDLAND BANK'IN BU KARARI PIYASADA MÜHİM TESİRLER YAPTI

İngiltere'nin en büyük bankalarından olan Midland Bank, hususî şahıslara teminatsız kredi açmağa karar vererek İngiltere piyasasını karıştırmış bulunmaktadır. İngiltere ekonomisinin genişlemesinde çok mühim rol oynayacağı muhakkak olan bu karar, İngiltere bankalarının Amerikalı meslektaşlarının misalini takibe niyetli olduklarını göstermektedir.

Midland Bank, İngilterenin başta gelen beş milli bankasından biri olduğu cihetle, birinci sırayı işgal etmekte olan diğer 4 bankasında bu misali takip etmeleri beklenmektedir. Bu meydana, Barclays Bank, şubelerine gönderdiği bir sirkülerde, hafta sonunda verilecek olan mühim bir karar için hazırlıklı bulunmalarını ihtar etmiştir.

Midland Bank yaptığı açıklamada, müşterilerine herhangi bir maksad için azami iki sene vadeli olmak şartıyla 50 sterlin ile 500 sterlin arasında değişebilecek % 5 faizli kredi açabileceğini bildirmiştir. Bu kredi aylık taksitlerle bankaya ödenecektir. Kredinin verileceği şahıslar tamamıyla şube müdürlerinin sorumluluğu dahilindedir.

Halbuki şimdiye kadar bu gibi krediler açan hususî şirketler, açtıkları krediler üzerinden % 15 ilâ 20 arasında faiz almakta ve taksitlerden herhangi birinin gecikmesi veya ödenmemesi halinde, verilen kredi ile mübayaaya edilmiş mala el koymaktadırlar. Midland Bank, ise, açıklamasında, taksidlerin ödenmemesi halinde kredi mukabilinde mübayaaya edilmiş olan mal üzerinde herhangi bir hak iddia edilmeyeceğini bilhassa tebarüz ettirmektedir. Midland Bank'ın bu sahada getirdiği en büyük yeniliklerden biri de bu şekilde faizli kredi ile, gelir vergisi taksidlerinin de ödenebilmesi keyfiyetidir.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, ticari çevreler Midland Bank'ın bu kararının İngiltere piya-

zasına yeni bir hayat getireceği hususunda mütefiktiler.

T. İktisat Gazetesi

İNGİLTERE'DE BANKACILIK HAYATINDA İNKİLÂP YARATACAK YENİ PLÂN

MIDLAND BANK, EVVELKİ HAFTA ORTAYA ATTIĞI TEMİNATSIZ ŞAHSİ KREDİ PLÂNINDAN SONRA, ŞİMDİDE YENİ BİR ÇEK HESABI İHDAS ETTİ

Midland Bank geçen hafta ortaya attığı, teminatsız şahsî kredi plânından hemen bir hafta sonra, İngiltere'nin bankacılık hayatında yeni bir inkılâp sayılabilecek bir plân tesis etmiş bulunmaktadır. Bu yeni sistem 6 peni gibi sabit ve çok cüz'i bir servis ücreti karşılığı çek hesabı tesisini tazammun etmektedir. Yeni sisteme göre, bir çek hesabı açmak isteyen her hangi bir şahıs, Midland Bank'ın şubelerinden birine müracaat edip, arzu ettiği miktarı yatırmakla böyle bir hesaba malik olmak imkânını sağlayacaktır. Eğer bu şahıs, bankaca tanınan bir şahıs değil ise, bir referans vermesi, hesabın tesisi için kâfi görülecektir.

Midland Bank, geçen hafta ve bu hafta ortaya attığı plânlarla rakibi bankaları müşkül duruma sokmağa karar vermiş görünmektedir. Mezkûr Bankanın bu hafta ilân ettiği şahsî çek hesabı plânı, geçen hafta tatbikatına geçilen teminatsız şahsî kredi plânından, gaye itibarıyla muhakkak ki, farklıdır. Geçen hafta ortaya atılan teminatsız şahsî kredi plânı, evvelce bu gibi kredilere tatbik edilmekte olan yüksek faiz hadleri dolayısıyla bundan faydalanmak imkânı bulunmayan, Bankanın mevcut müşterilerini memnun etmek ve tali gaye olarak yeni müşteriler sağlamak iken, yeni plânın gayesi, gerek çek hesaplarına tatbik edilmekte olan servis ücretlerinin yüksekliği ve gerekse cehalet yüzünden bu usulden şimdiye kadar istifade yoluna gitmemiş olan yeni bir sınıf müşteri celbidir.

Midland Bank idarecileri, halen bankada cari hesapları olan eski müşterilerin bu hesaplarını, çek hesabı haline inkilâp ettireceklerini zannetmektedirler. Zira, bu hesaplardaki muamele ücreti, 6 penillik yeni servis ücretinin de altındadır. Yeni plânın İngiltere bankacılığında bir çığır açtığı ve Midland Bank'ın bu sistemin muvaffakiyeti için girişmekte olduğu reklâm kampanyası dolayısıyla, uzun bir vâde nazarı itibare alındığı takdirde, kâr getireceği muhakkak olmakla beraber plânın tatbikine geçilen bir kaç ay veya bir sene zarfında bankaya büyük bir kâr sağlama-yacağı da o derecede muhakkaktır.

Fakat bu yeniliğin ilk tesirinin, bankalar arasındaki rekabetin geniş surette artması olacağı bidedir. Bu şahsî hesaplar yüzünden ortaya çıkacak rekabetin tesirlerinin binnetice hesabı carilerde ve hattâ tevdiât hesaplarında bile görülmesi muhtemeldir. Yalnız bu gelişme, bankalar bakımından ehemmiyet arz etmemektedir; bunun daha ziyade memleket ekonomisi bakımından ehemmiyeti vardır. Zamanla halk bu şahsî çek hesaplarına alışınca, para muamelelerinde efektifle tediyenin yerini, hesap tediyecileri alacak ve böylelikle hem zamandan ve hem de insan gücünden büyük tasarruflar sağlamış olacaktır. Bu yeni sistemin memleket ekonomisi bakımından ikinci ehemmiyeti, bankaların likiditelerinde muhtemel artışlardır. Likidite mevcudunun artması, tabiatile kredi piyasasında serbestiye sebep olacaktır.

Bu sistemin gözle görünmesi daha az mümkün ve fakat en az diğerleri kadar mühim olan üçüncü muhtemel tesiri de paraların postahane ve tasarruf bankalarından, anonim şirket halinde çalışan bankalara nitikali olacaktır. İşte bu üçüncü muhtemel netice, devlet finansmanı üzerinde de büyük tesirler icra edecek kapasitede görülmektedir.

T. İktisat Gazetesi

AMERİKA YENİ BİR DÜNYA BANKASI DAHA KURACAK

YAKINDA TÜRKİYEYE GELECEK OLAN AMERİKA'NIN DEMOKRAT SENATÖRÜ FULBRIGHT BUNUN DOĞRU OLDUĞUNU SÖYLEYİ

Washington, 20 (AP) — Demokrat Senatör J. W. Fulbright, dün B. Amerikanın ikinci bir dünya bankası kurulması için plânlar hazırladığı yolunda çıkan raporların doğru olduğunu, ancak Yeni Delhide yapılacak olan Dünya Bankası ve Beynelmile Para Fonu Direktörleri toplantısında karara bağlanacak durum da olmadığını söylemiştir.

Fulbright, bu beyanatı verdikten sonra İspanyaya hareket etmiştir. Avrupada bir hafta kal-

dıktan sonra Türkiye, İran, Seylân, Pakistan, Siyam, Hong Kong ve Japonyaya birer ziyaret yapacaktır.

Fulbright binlerce talebenin istifade etmesini sağlayan talebe değişim programının babası sayılmaktadır.

T. İktisat Gazetesi

AMERİKAN BANKACILIĞINDA ELEKTRONİK CİHAZLARDAN İSTİFADE

Amerikan bankalarından «The First Wisconsin National Bank of Milwaukee» 46 bini bulan çek hesaplarının muhasebe kayıtlarının tutulması için yeni bir elektronik kayıt sistemini tatbik mevkiine koymuştur. Aşağıdaki mülâkatta, bankanın Umum Müdürü Muavini Charles A. Roloff, National eash Register firmasının yeni Post-Tronic hesap makinası hakkında bazı suallere cevap vermektedir.

Sual : Elektronik teçhizatın bankanızda kullanılmasını hususunda ilk plânınız ile bu tesisatın takılması esasında karşılaştığımız meseleler hakkında bize mufassal malûmat verebilirmisiniz? Bu yeni sistemi ne zaman ve nasıl plânlamağa başladınız?

Cevap : Bankamız bir kaç seneden beri elektronik teçhizatla ilgilenmekte idi. Esasen 1949 dan beri memurlarımız için bir Muamele Basitleştirme Programını tatbikte koyulmuştuk. Bu programa göre defter tutma işinde bir memura işin bütün vechelerini öğretecek yerde, işi bazı kısımlara ayırdık. Bu suretle 21 değişik muamelelerin yapılmasını icap ettiren defter tutma işi kısımlara bölününce her kısım 4 çeşit muameleyi ihtiva eden müstaklî bir iş haline geldi, dolayısıyla da basitleşti.

Sual : Bu Muamele Basitleştirme Programının tatbikinden elde ettiğiniz ilk netice ne oldu?

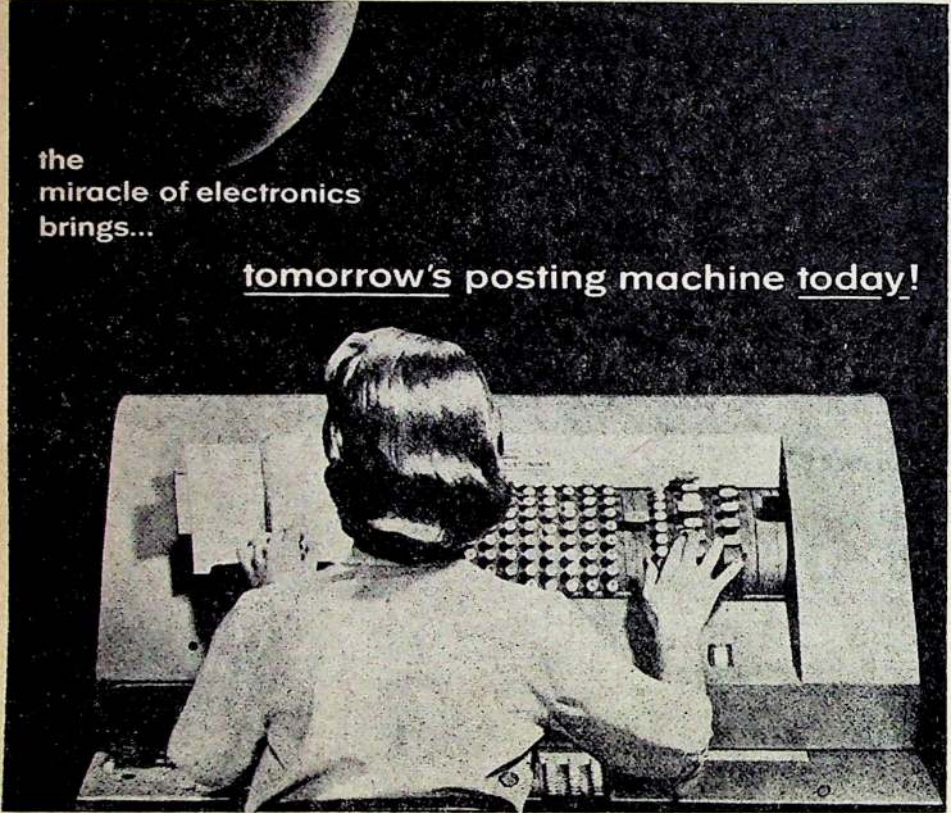
Cevap : Kore harbinin patlaması iş yerlerinde kısmî çalışmayı icap ettirdiği zaman bu program çok işimle yaradı. Bir müddet sonra gece nöbetle — vardiyeye usulü — çalışmaya başlandı. Program işi çok basitleştirmiş olduğundan öğleden evvel veya sonra yahut gece çalışan bir memur işi kolaylıkla kavrayıp yapabilmekteydi. Bu hususta fazla teferruata gitmeyeceğim, fakat şu durum bile bu gün bankaların karşılaştığı meselelerin büyüklüğü hakkında bir fikir verir kanaatındayım. Gittikçe büyüyen iş hacmi, yetmiş elemman azlığı, sıkışmış servisler gibi meseleler her bankayı karşılaştığı bu meselelerin halhallerde son çare olarak otomasyona (Makineleşmeye) gitmeye mecbur etmektedir.

Sual : Çek hesaplarının elektronik cihazlarla tutulmasının, bütün hesapların makinalarla otomatik surette tutulmasına doğru atılmış bir adım olduğuna kanımlımsınız?

Cevap : Şüphesiz, evet. Bütün işleri bir düğmeye basarak yapacağımız günler pek uzak değildir. Ancak şimdilik çok pratik görünen elektronik vasıtalarından istifade ile iktifa ediyoruz. Halihazırda bir çok bankalar tedricen makineleşmeye doğru gitmektedirler. Çek hesaplarının

Cevap : Yeni sisteme göre 46 bin hesabın işlenmesi için 20 makınaya ihtiyaç olduğunu tahmin ediyoruz. Eski sistemde kullandığımız 39 adet eski model makınayla kıyas edildiği takdirde bu rakamın ehemmiyeti daha iyi anlaşılır.

Sual : Elektronik surette çalışan bu makına-

Çek hesaplarının muhasebe kayıtlarını elektronik surette tutan muhasebe makinası POST-TRONIC.

elektronik şekilde işlenmesi bir çok bankalar için şimdilik makineleşmenin bir hududu olarak kabul edilmektedir, ve bir müddet için bu böyle kalacaktır.

Sual : Bankanız bu yeni elektronik sistemi tatbiki karar verdiren amil nedir?.

Cevap : Yeni makinaların çalışmasını gördükten sonra bu Post - Tronic teçhizatın bankada tesis ve kullanılmasını sağlayacağı avantajları hesaplamak hiç te zor değildir. Teçhizatın tesisi ile sağlanacak tasarruf sayesinde yaptığımız yatırımı 4 senede ödeyebileceğimizi hesaplamıştık. Halihazır durum tahminlerimizle doğru çıkmakta olduğunu göstermektedir.

Sual : Bankanız nezdindeki bütün çek hesaplarının yeni şekilde tutulması için bu makinalardan kaç taneye ihtiyaç vardır?.

lar tam olarak ne gibi işler yapmaktadırlar?.

Cevap : Şu işleri görürler :

- 1 — İşlenecek çek hesabını tesbit eder,
- 2 — Hesabın bir evvelki bakiyesini bulur ve bunun doğru olup olmadığını kontrol eder,
- 3 — Hesabın borç mu, yoksa alacak bakiye mi gösterdiğini tesbit eder,
- 4 — Birikmiş çeklerin adedini tesbit eder,
- 5 — Defteri kebirde en son muamelenin işlenmesi satırı bulur,
- 6 — Bloke hesapları tesbit eder,
- 7 — Hesabın mizanını bulur, ilâveler yapar ve neticenin doğru olup olmadığını kontrol eder,
- 8 — Bakiye transferlerini bulur, ilâveler yapar ve neticeyi kontrol eder.

Sual : Bu makinaları çalıştıracak elemanları yetiştirmede zorluk çekiyormusunuz?

Cevap : Hayır. İlk grup hesaplar üzerinde çalışan memurlara makinanın çalışması gösterilir. Pratik ders programları eğitim okulumuz tarafından hazırlanır. Tecrübelerimiz göstermiştir ki, memurlarımız bu makinaların çalıştırılması gayet kısa zamanda öğrenmektedirler. Bir kaç saatlik nazari ve ameli ders kâfi gelmektedir.

Memurlarımızı ilk önce eski makinalar üzerinde çalıştırdıktan sonra onlara yeni makinaların çalışmasını öğretmenin daha doğru olup olmayacağı hakkında henüz tam bir kanaata varamadık. Eski makinaların bazılarını okulda saklayarak talebelere eski ve yeni makinaların müşterek çalışma esasları hakkında bilgi vermek herhalde daha iyi olacaktır. Bu suretle yeni makinaların çalıştırılması, iş yapılırken de öğretilebilir.

Sual : Elektronik makinaların kullanılması bir bankayı çek hesapları için bir hesap numarası sistemi kullanmaya mecbur eder mi?

Cevap : Hayır, böyle bir numaralama sistemine ihtiyaç yoktur. Bununla beraber tecrübe makinalarında ve çeklerin elle tasnifinde numaralananın bir çok faydası olduğu gibi, numaralama sistemi kullanıldığı ahvâlde hesapların işlenmesinde de yeni makinaların daha mühim avantajlar sağladığı tecrübe ile sabittir.

Bankamız 1950 den beri numaralama sistemi kullanmaktadır. Hesapları biri birinden tefrik için verilen numaralar hesabı katılmazsa, elektronik makinaların lisans numaralardır, diyebiliriz. Bu hususu tesbit ettiğimizden beri numaralama sistemini tedricen tesise koyulduk.

Sual : Çeklerin tasnifinde nasıl bir numaralama sistemi kullanıyorsunuz?

Cevap : Tadil edilmiş bir alfa - numaralama sistemi kullanıyoruz. Bankamızın tasnif numaraları üç kısımdan teşekkül eder. Meselâ bir müşterinin hesap numarasının 41 - 436 - 112 olduğu nu kabul edelim.

Numarayı soldan sağa doğru okuduğumuz takdirde, 1) İlk numara, memura hesabın nev'ini tayine yardımcı olan ana tasnif numarasıdır; 2) İkinci numara, aynı deftere işlenecek çekleri ayırmada tevzi memurlarına yardımcı olan tâli tasnif numarasıdır; 3) Üçüncü numara, münferit hesap numarası olup elektronik makinalar bu numara ile hesapları biri birinden tefrik ederler.

Numaralama sistemi çok dikkat isteyen bir iştir, ve böyle bir sistemi tesiste göz önünde tutulması icap eden bir çok ferruat vardır.

Sual : Makinanın, işlenecek çek hesabını nasıl tesbit ettiğini lütfen anlatırmısınız .

Cevap : Defteri kebir sayfasının arkasında görünmez şekilde «manyetik hatırlatma şeridi»

vardır. Makinadaki mukayese klavyesi ile müşterinin hesap numarası — buna biz «elektronik imza» diyoruz — sayfanın manyetik şeridine yazılır. Yeni muamele dolayısı ile defteri kebir sayfası makinaya sokulduğu zaman, makina işlemleri tarafından mukayese klavyesi ile yazılan numara, daha evvel yazılmış numara ile elektronik olarak mukayese edilir. Hesap numarası doğru değilse, makina sayfası geri iter ve durur. Aynı zamanda bir sinyal ışığı yanarak memuru ikaz eder.

Makina, herhangi bir karbon kâğıdı kullanılmadan defteri kebir, hesap hülâsasını ve yevmiye defterini aynı zamanda tutmaktadır.

Sual : Makina bir evvelki bakıye ile çek adedini nasıl tesbit eder

Cevap : Bu rakamlar da defteri kebir sayfasının manyetik hatırlatma şeridinde yazılmıştır. Memur sayfası makinaya sokunca makina rakamları elektronik surette okur. Memur bu işi yaparken çalıştırma koluna dokunmaktan başka bir iş yapmaz.

Sual : Bloke hesaplar elektronik surette nasıl tesbit edilir .

Cevap : Eski usulde tediye yapılmaması icap eden bir hesaptan sehven tediye yapılması ihtimali pek çoktu. Yeni makina ise insanî hata unsurunu tamamiyle bertaraf etmektedir. Şöyle ki :

Hesaptan tediye yapılmaması hakkında bir talimat alındığında blokaj işleri ile meşgul memur defteri kebir sayfası üzerine elektronik olarak muvakkat bir blokaj numarası yazar. Bu numara blokaj formu üzerinde de yazılmıştır. Böylece bundan sonra hesaptan yapılacak tahsilâtın kaydı için defteri kebir sayfası makinaya sokulduğu zaman makina esas hesap numarası ile muvakkat blokaj numarası arasındaki mübâyeneti tesbit ederek sayfayı geri iter. Bu vaziyette memur durumu en yakın amirine ve blokaj işlerine bakan memura aksettirir. Hesap üzerinden blokaj kalkınca defteri kebir sayfası derhal ilk hesap tasnif numarası ile elektronik surette numaralanır ve hesaba işleme evvelce olduğu gibi devam eder.

Sual : Eski sistemden yenisine geçiş nasıl oldu

Cevap : Eski makinaları tedrici olarak yenileri ile değiştirmekteyiz. Halihazırda nezdimizdeki hesapların yarısı herhangi bir güçlükle karışılmadan yeni sisteme göre tutulmaktadır.

Şu hususu da belirtmek isterim ki, yeni sisteme geçmeden evvel bu geçişte takip edilecek usul hakkında bidayette bir plan hazırlamıştık, v bu plana göre sistemi değiştirdik. Böyle bir plan olmadan eski sistemden yeni sisteme geçiş bir çok güçlükler tevhit edebilir.

Bankamızın : İ. H. Kurt

Bankalarda ticarî krediler ve başlıca hizmet muameleleri (gaye, hukuk ve işletme tekniği bakımlarından) : Vedat Onur. Ankara 1958 sahife 172 fiyatı 16 lira ikinci baskı.

T. C. Ziraat Bankası Kontrol Müdürü Vedat Onur; Bankalarda Ticarî Krediler ve başlıca hizmet muameleleri (gaye, Hukuk ve İşletme tekniği bakımlarından) adıyla banka muamelelerinin banka iktisadi ve hukukî bakımdan mahiyetlerini ve banka tekniğine göre ve bünye ve mekanizmalarını tetkik eyleyen değerli bir meslekî eser yayınlamış bulunmaktadır.

Eserinde memleketimiz kanunî mevzuat ve tatbikatını esas tutan müellif; birinci baskısının ön sözünde kitabının plân, maksat ve gayesini «Bankaların ana faaliyetini teşkil etmesi bakımından alelîtlak kredi mefhumu hakkında, kısa da olsa umumî malûmat verilmesinde fayde mülahaza edilerek kitaba bu mevzu ile başlanmış, müteakiben ayrı birer bölüm halinde (Ticarî kredi muameleleri) ve (Bankacılık hizmetleri) anlatılmıştır. Bu arada kredilerin başlıca kaynağı

olan (Mevduat hesapları) bu iki muamele manzumesi arasında müstakil bir bölüm olarak yer almıştır. Kitapta her muamelenin başında bunun iktisadî faaliyetlerde ifa ettiği fonksiyonlarla müteakiben müşteri ve bankaya sağladığı faydelerin izahı ve mümâsıl banka işleriyle mukayeseleri yapılmıştır. Müteakiben muamelenin hukukî mahiyetinin tetkik ve tahliline çalışılmakla beraber, belli başlı muamele formaliteleri anlatılmış ve bütün bu hususlarda umumiyetle memleketimiz tatbikat ve kanunî mevzuatı esas tutulmuştur. Bu mütevazî teşebbüsün gayesi, banka muamelelerinin, tetkik ve tahlile çalıştığım mevzuatı ile teknik hususiyetlerini meslektaşlarının, banka ile iş münasebeti olan zevatın ve nihayet bankacılık tahsil eden öğrencilerin istifadelerine muhtasar surette ve toplu bir metin halinde arz etmekten ibarettir.» olarak ifade eylemektedir.

Yukarıda bünye ve hususiyetini anlatmağa çalıştığımız bu kitap; memleketimiz bankacılık kutuphanesine kazandırılmış kıymetli ve ciddi bir çalışma eseri olarak takdir ve tavsiyeye lâyıktır. Müellifi candan tebrik ederiz.

BANKA

T. C. MERKEZ BANKASI VAZİYETİ

A K T İ F	11.10.1958	8.11.1958
Altın	402.707.187	402.713.265
Döviz borçluları	351.825.852	369.422.728
Ufaklık para	209.039	213.819
Dahildeki muhabirler	453.546	413.478
Senetler cüzdanı	4.426.395.837	4.509.675.546
Tahviller cüzdanı	36.236.309	36.214.302
Avanslar	1.068.580.119	1.097.186.146
Mahsube tabi matlubat	375.466.770	375.466.770
Muhtelif	321.232.280	354.092.763
P A S İ F		
Sermaye	15.000.000	15.000.000
İhtiyat akçesi	94.574.136	94.574.136
Tedavüldeki banknotlar	3.821.083.568	3.748.432.170
Mevduat	1.347.812.415	1.371.675.249
Altın alacaklıları	156.162.388	156.168.466
Döviz alacaklıları	788.458.253	783.270.238
Muhtelif	760.016.179	976.278.558
Toplam	6.983.106.939	7.145.398.817

6 Haziran 1956 tarihinden itibaren İskonto haddi % 6 ve 28 Haziran 1955 tarihinden itibaren altın üzerine avans % 3 ½ dir.

AMELÎ BANKACILIK BİLGİLERİ

Bankaların Muameleleri - Muhasebesi - Teşkilât ve İdaresi

Hazırlayan : Orhan GÜLEN

Mal alım ve satımında teslim noktası çok önemlidir. Binaenaleyh satış mukavelelerinde teslim noktasının tasrih edilmesi herhangi bir ihtilâfın önüne geçilmesi bakımından faydalıdır. Açılan akreditiflerde malın hangi esaslara göre (FOB, CF, CIF v. s.) teslim edileceği hususunun belirtilmesi lâzımdır.

Bu lüzuma binaen (yeniden tetkik ve tashih edilmiş Amerikan tabirleri) ni de buraya dercetmeği faydalı bulduk.

YENİDEN TETKİK VE TASHİH EDİLMİŞ AMERİKAN DIŞ TİCARET TABİRLERİ 1941

Amerika Birleşik Devletleri Dış Ticaret Odasını, Amerikan ithalâtçılar Millî Konseyini ve Millî Dış Ticaret Konseyini temsil eden müşterek bir komite tarafından 30 Temmuz 1941 de kabul edilmiştir.

FİYAT TEKLİFLERİNİN (Quotations) İZAHI

(1) EX (point of origin) Menşe noktasında teslim :

«EX FACTORY - EX MİLL» Fabrikada teslim, «EX MINE» maden ocağında teslim, «EX PLANTATION» Ziraî İşletmede teslim, «EX WAREHOUSE» Antrepoda teslim v.s. tesbit edilen menşe noktasında.

Bu terim ile teklif edilen fiyat sadece menşe noktasındaki fiyattır. Satıcı malları, mutabık kalınan mahalde tesbit edilen tarihte veya devre içinde alıcının emrine âmâde tutmağı kabul eder.

Bu fiyat teklifinde :

Satıcının vecibeleri

1 — Alıcı malları teslim etmeğe mecbur

oluncaya kadar bütün masraf ve riskleri deruhte etmelidir.

2 — Alıcının isteği üzerine ve onun hesabına olmak şartıyla ihracat veya ithalât için lâzım olabilecek vesikalar ile malların menşei olan memlekette veya sevk limanında veya her ikisinde tanzim edilecek vesikaları temin etmekte alıcıya yardım etmelidir.

Alıcının vecibeleri :

1 — Malları, mutabık kalınan mahalde tesbit edilen tarihte veya devre içinde emrine âmâde tutulur tutulmaz teslim etmelidir.

2 — İhracat dolayısıyla alınan vergileri veya başka ücret ve masrafları (eğer varsa) ödemelidir.

3 — Malları teslim etmeğe mecbur olduğu tarihten itibaren bu husustaki bütün masrafları ve riskleri deruhte etmelidir.

4 — Menşe memlekette veya sevkiyatın yapıldığı memlekette veya her ikisinde tanzim edilecek ve ihracat veya ithalât için lâzım olacak vesikaların temini hususunda yapılacak masrafları ödemelidir.

II — F. O. B. (Free On Board) Gemide Teslim :

Not : Satıcı ve alıcı birbirlerine karşı olan hak ve mesuliyetlerini tamamiyle anlayabilmeleri için sadece tabirleri değil aynı zamanda bu kısmın sonunda bulunan «Bütün F. O. B. terimlerin tefsirleri» ni de gözönünde tutmalıdırlar.

(II — A) F. O. B. (Tesbit edilen yurt içi hareket noktasında zikredilen nakil vasıtası).

Bu terim ile teklif edilen fiyat, yalnız yurt içi yükleme noktasına aittir ve satıcı malları vagona, kamyonla, mavnaya, salapuryaya, tayyareye veya nakil için hazırlanmış başka nakil vasıtasına yüklemek için tertibat alır.

Bu fiyat teklifinde :

Satıcının vecibeleri :

- 1 — Malları nakil vasıtasının üzerine veya içine yerleştirmek veya yükletilmek üzere yurt içi nakliyeciyeye teslim etmelidir.
- 2 — «Navlun tahsil edilecektir» (Freight Collect) kaydını taşıyan temiz konşimentoyu (Clean B/L) veyahut diğer nakliye makbuzlarını temin etmelidir.
- 3 — Mallar yükleme noktasında nakil vasıtasına yerleştirilinceye kadar ve nakliyeciden tarafından temiz konşimento (Clean B/L) veya başka bir nakliye makbuzu temin edilinceye kadar husule gelecek kayıp veya hasardan veya her ikisinden mesul olmalıdır.
- 4 — Alıcının isteği üzerine ve onun hesabına olmak şartıyla malların menşei olan memlekette veya sevk limanında veya her ikisinde tanzim edilen ve ihracat veya ithalât için alıcıya lüzumlu olabilecek vesikaların temini hususunda alıcıya yardım etmelidir.

Alıcının vecibeleri :

- 1 — Yurt içi yükleme noktasından itibaren malların naklinden mesul olmalı ve bütün masraflarını ödemelidir.
- 2 — İhracat dolayısıyla tahakkuk eden vergileri ve varsa diğer ücret ve masraflarını ödemelidir.
- 3 — Mallar yurt içi yükleme noktasında yüklendikten sonra meydana gelecek herhangi bir hasar veya kayıptan veya her ikisinden mesul olmalıdır.
- 4 — Menşei memlekette veya sevkiyatın yapıldığı memlekette veya her ikisinde tanzim edilen ve ihracat veya ithalât için lâzım olabilecek vesikaların temini hususunda yapılacak masraflarını ödemelidir.

II — B (F. O. B.) Tesbit edilen yurt içi sevkiyat noktasında zikredilen nakil vasıtası (zikredilen ihrac noktasına kadar navlun peşin olarak ödenmiştir). (Freight Prepaid).

Bu terim ile satıcı, zikredilen ihrac noktasına kadar olan nakil masrafları da dahil olmak üzere bir fiyat teklif eder ve zikredilen ihrac noktasına kadar olan navlunu peşinen öder. Zikredilen yurt içi sevkiyat noktasında temiz hamule senedi (Clean B/L) veya başka bir nakliye makbuzu temin ettikten sonra mallar için hiçbir mesuliyet deruhte etmez.

Bu fiyat teklifinde :

Satıcının vecibeleri :

- 1 — (II - A) da bildirilen satıcının mesuliyetini deruhte etmelidir. Şu kadar ki bu bölümün (2) nci fıkrasında yazıldığı aksine olarak tesbit edilen ihrac noktasına kadar «navlun peşin ödenmiştir» (freight prepaid) kaydını taşıyan temiz hamule senedi (Clean B/L) veya başka bir nakliye makbuzu temin etmeğe mecburdur.

Alıcının vecibeleri :

- 1 — (II - A) da bildirilen alıcının mesuliyetini deruhte etmelidir. Ancak yükleme noktasından, tesbit edilen ihrac noktasına kadar olan navlunu ödemez.

II — C (F. O. B.) Tesbit edilen yurt içi sevk noktasında zikredilen yurt içi nakil vasıtası (Navlunun zikredilen noktada ödenmesine müsaade edilmiştir).

Bu terim ile satıcı, tesbit edilen noktaya kadar olan nakil masraflarını da ihtiva eden bir fiyat teklif eder. «Navlun gittiği yerde ödenecektir» kaydını taşıyacak ve nakliye bedeli tenzil edecektir. Tesbit edilen sevkiyat noktasında temiz hamule senedi (Clean B/L) veya başka bir nakliye makbuzu temin ettikten sonra mallar için mesuliyet deruhte etmez.

Bu fiyat teklifinde :

Satıcının vecibeleri :

- 1 — (II - A) da bildirilen satıcının mesuliyetini deruhte etmelidir. Ancak nak-

liye bedelini faturasından tenzil eder.

Alıcının vecibeleri :

- 1 — Yurt içi yükleme noktasından tesbit edilen noktaya kadar olan ve satıcı tarafından tenzil edilen navlunu da ihtiva etmek üzere (II - A) da bildirilen alıcının mesuliyetini deruhte etmelidir.

II — D. (F. O. B.) Tesbit edilen ihraç noktasında zikredilen nakil vasıtası.

Bu terim ile satıcı, tesbit edilen ihraç noktasına kadar olan nakliye bedeli de dahil olmak üzere bir fiyat teklif eder ve o noktaya kadar vukubulacak herhangi bir hasar veya kaybı veya her ikisini deruhte eder.

Bu fiyat teklifinde :

Satıcının vecibeleri :

- 1 — Malları nakil vasıtasına yeleştirirmekle veya yükletilmek üzere yurt içi nakliyeciyeye teslim etmekle mükelleftir.
- 2 — Temiz konşimento (Clean B/L) veya başka bir nakliye makbuzu temin etmekle ve yükleme noktasından tesbit edilen ihraç noktasına kadar olan bütün nakliye bedellerini ödemekle mükelleftir.
- 3 — Mallar, tesbit edilen ihraç noktasında nakil vasıtasına vasıl oluncaya kadar vukubulacak herhangi bir hasar veya kayıptan veya her ikisinden mesul olacaktır.
- 4 — Alıcının isteği üzerine ve onun hesabına olmak şartıyla malların menşei olan memlekette veya sevk limanında veya her ikisinde tanzim edilen ve ihracat veya ithalât için alıcıya lüzumlu olabilecek vesikalarn temini hususunda alıcıya yardım etmelidir.

Alıcının vecibeleri :

- 1 — Malların, yurt içi nakil noktasından, tesbit edilen ihraç noktasına kadar bütün münakalâtından mesul olmalıdır.
- 2 — İhracat vergilerini veya ihracat dolaşısıyla tahakkuk etmiş başkaca masraflar varsa bunları ödemelidir.

3 — Mallar tesbit edilen ihraç noktasında, nakil vasıtasına vasıl olduktan sonra meydana gelecek herhangi bir hasar veya kayıptan veya her ikisinden mesul olmalıdır.

4 — Menşe memlekette veya sevkiyatın yapıldığı memlekette veya her ikisinde tanzim edilen ve ihracat veya ithalât için lâzım olabilecek vesikalarn temini hususunda yapılacak bütün masraf ve bedelleri ödemelidir.

II - E (F. O. B. Gemi) Tesbit edilen sevkiyat limanı.

Bu terim ile satıcı, tesbit edilen sevk limanında alıcı tarafından veya onun için hazırlanan deniz aşırı sefineye malların teslimi hususunda yapılacak bütün masrafları ihtiva eden bir fiyat teklif eder.

Bu fiyat teklifinde :

Satıcının vecibeleri :

- 1 — Mallar, alıcı tarafından veya onun namına temin edilen gemiye, tâyin edilen tarihte veya müddet zarfında yerleştirilinceye kadar yapılan bütün masrafları tediye etmelidir.
 - 2 — Temiz gemi tesellüm makbuzunu (clean ship's receipt) veya (onboard) gemide teslim kaydını taşıyan konşimentoyu temin etmelidir.
 - 3 — Mallar tayin edilen tarihte veya müddet içinde gemiye yerleştirilinceye kadar vukubulacak herhangi bir hasar veya kayıptan veya her ikisinden mesul olmalıdır.
 - 4 — Alıcının isteği üzerine ve onun hesabına olmak şartıyla, malların menşei olan memlekette veya sevk limanında veya her ikisinde tanzim edilecek ve ihracat veya ithalât için alıcıya lüzumlu olabilecek vesikalarn temini hususunda alıcıya yardım etmelidir.
- Alıcının vecibeleri :

- 1 — Satıcıya geminin adı, sefer tarihi, yükleme yeri ve tesellüm müddeti hakkında kâfi derecede bilgi vermelidir.
- 2 — Kendisi tarafından bildirilen gemi, tayin edilen müddet içinde gelmez ve-

ya malları yükleyemezse, mallar satıcı tarafından emrine âmade tutulduğu zamandan itibaren husule gelecek masraf ve riskleri üstüne almalıdır.

3 — Malların destinasyona kadar bütün münakalâtını deruhte etmelidir.

a) Malların sigortasını temin ve ücretini öder.

b) Deniz ve diğer nakliyatı temin ve ücretini öder.

4 — İhracat vergilerini veya ihracat dolayısıyla tahakkuk etmiş başka masraflar varsa bunları ödemelidir.

5 — Mallar gemiye yüklendikten sonra vukubulacak her - hangi bir kayıp veya hasardan veya her ikisinden mesul olmalıdır.

6 — Menşe memlekette veya sevkiyatın yapıldığı memlekette veya her ikisinde, temiz gemi makbuzu veya konşimentodan başka, tanzim edilen ve ihracat veya ithalât için lâzım olabilecek vesikaların temini hususunda yapılacak bütün masraf ve bedelleri ödemelidir.

II — F (F. O. B.) İthalâtın yapıldığı memlekette tesbit edilen memleket dahili nokta.

Bu terimle satıcı, malların fiyatı ve ithalâtın yapıldığı memlekette tesbit edilen noktaya kadar olan bütün nakil masrafları da dahil olmak üzere bir fiyat teklif eder.

Bu fiyat teklifinde :

Satıcının vecibeleri :

1 — İthalâtın yapıldığı memlekette tesbit edilen noktaya kadar nakliyatı temin ve bütün nakil masraflarını tediye etmelidir.

2 — İhracat dolayısıyla tahakkuk etmiş vergileri veya başka masraflar varsa bunları ödemelidir.

3 — Deniz sigortasını temin ve ücretini tediye etmelidir.

4 — Satıcı ve alıcı arasında başka türlü mutabakat hasıl olmadıkça harp sigortasını temin ve ücretini tediye etmelidir.

5 — Mallar, ithalâtın yapıldığı memlekette tesbit edilen noktaya vasıl olunca-ya kadar nakil esnasında vukubulacak her hangi bir kayıp veya hasardan veya her ikisinden mesul olmalıdır.

6 — Malların menşei olan memlekette veya sevk limanında veya her ikisinde tanzim edilen ve malların mevrit memlekete ithali ve lüzum hasıl olursa başka bir memleketten transit geçmesi için alıcıya lüzumlu olabilecek menşe şahadetnamesi, konsolosluk faturası veya başka vesikaların bedelini tediye etmelidir.

7 — Eğer varsa rıhtım ücreti ve tahliye resim ve vergileri de dahil olmak üzere bütün tahliye masraflarını tediye etmelidir.

8 — Malların ithal edildiği memleketteki bütün gümrük masraflarını tediye etmelidir.

9 — Malların ithal edildiği memlekette tatbik edilen gümrük resim ve vergilerini tediye etmelidir.

NOT : Satıcı bu fiyat teklifi ile büyük mesuliyetler, masraflar ve riskler kabul ettiğini anlamalı ve bunun için kâfi derecede emniyet tedbirleri almalıdır. Diğer taraftan ithalâtçı veya alıcı kendini nakliyat risklerinden ve malların ithal edildiği memleketin dahili noktasında yapılan tahliye masraflarından kurtarmak için böyle bir fiyatı isteyebilir. Rekabetin fazla olduğu veya alıcının, başka satıcılar tarafından yapılmış böyle fiyat tekliflerine alışık olduğu hallerde böyle bir fiyat teklifinde bulunabilir. Ancak kendini lâyki veçhile korumağa dikkat etmelidir.

Alıcının vecibeleri :

1 — Mallar destinasyona gelir gelmez onları derhal tesellüm etmelidir.

2 — Mallar destinasyona geldikten sonra meydana gelecek herhangi bir masrafı deruhte etmeli ve bütün kayıp veya hasardan veya her ikisinden, mesul olmalıdır.

BÜTÜN F. O. B. TERİMLER HAKKINDA TEFSİRLER

F. O. B. terimler dolayısıyla aşağıda yazılı ihtiyatî tedbirler tavsiye edilmiştir.

1 — Dahili nakil vasıtası meselâ; kamyon vagon, mavna, salapurya veya uçak tasrih edilmelidir.

2 — Dahili nakliyat esnasında aktarma masrafları yapılırsa bu masrafların alıcı veya satıcıdan hangisi tarafından ödeneceği kararlaştırılmalıdır.

3 — Satıcının mesuliyetinin sona erdiği ve alıcının mesuliyetinin başladığı noktayı göstermemesi bakımından F. O. B. (tesbit edilen liman) teriminden sakınılmalıdır. Böyle bir terimin kullanılması, mallar limanda iken ve deniz nakil vasıtasına teslim edilmeden evvel meydana gelecek hasar veya kayıptan dolayı satıcı veya alıcıya düşen mesuliyet hakkında bir ihtilâf meydana getirir. Muayyen bir teslim noktası zikredilmekle bu gibi anlaşmazlıkların önüne geçilir.

4 — Malların dahilînakil vasıtasından geminin yan tarafına kadar nakli için mavna veya araba kullanılırsa ve bunun için bir masraf yapılırsa, bu masrafın satıcı ile alıcıdan hangisinin hesabına olacağı evvelden kararlaştırılmalıdır.

5 — Satıcı, alıcıya bir kamyon, bir vagon veya bir mavna yükünü teşkil edecek asgari emtea miktarını bildirmelidir.

6 — «F. O. B. — İthalâtın yapıldığı memlekette tesbit edilen memleket dahilî nokta» müstesna, diğer F. O. B. şartlarında, gemide yer sağlamağa ve deniz ve harp sigortalarını temin etmeğe alıcı mecburdur. Bu mecburiyete rağmen, bazı ahvalde satıcı, alıcı namına yer sağlar ve deniz ve harp sigortalarını teminle sevkıyatı yapar. Binaenaleyh, gemide yer temini ve deniz ve harp sigortalarını yaptırma işini, alıcının üzerine düşen mükellefiyetten dolayı mı yapacağını yoksa satıcı, bu işleri alıcı nam ve hesabına mı ifa etmeği kabul ettiğini alıcı ile satıcı evvelden kararlaştırmalıdır.

7 — Satıcı kendini korumak bakımından, alıcı tarafından temin edilecek deniz sigortasının standart antrepodan antrepo-ya hükmünü de ihtiva edeceğini satış mukavelesine koymalıdır.

(III) F. A. S. (Free along side) Geminin yan tarafında teslim.

NOT : Satıcı ve alıcı, F. A. S. şartı ile birbirlerine karşı olan hak ve mesuliyetlerini tamamiyle anlayabilmeleri için yalnız tabirleri değil aynı zamanda bu bahsın sonuna dercedilmiş olan tefsirleri de nazarı itibara almalıdırlar.

F. A. S. Gemi (tesbit edilen sevk limanında teslim).

Bu terim ile satıcı, malları deniz aşırı sefer yapan geminin yan tarafında ve palangasının yetişebileceği bir noktada teslim edilmek şartıyla bir fiyat teklif eder.

Bu fiyat teklifinde :

Satıcının vecibeleri :

1 — Malları, tesbit edilen tarihte veya devre içinde alıcı tarafından veya onun için tâyin ve temin edilen geminin yan tarafına veya dokun üzerine yerleştirmelidir. Bu noktaya gelinceye kadar lüzum hasıl olduğu takdirde ağır vinç masraflarını da ödemelidir.

2 — Temiz rıhtım veya gemi tesellüm maktubuzunu (Clean Dock or Ship's Receipt) temin etmelidir.

3 — Mallar geminin yan tarafına veya dokun üzerine teslim edilinceye kadar vukubulacak her hangi bir hasar veya kayıptan veya her ikisinden mesul olmalıdır.

4 — Alıcının isteği üzerine ve onun hesabına olmak şartıyla malların menşei olan memlekette veya sevk limanında veya her ikisinde tanzim edilecek ve ihracat veya ithalât için alıcıya lüzumlu olabilecek vesikaların temini hususunda alıcıya yardım etmelidir.

Alıcının vecibeleri :

1 — Geminin sefer tarihi, yükleme yeri ve teslim müddeti hakkında satıcıya kâfi derecede bilgi vermelidir.

2 — Geminin yan tarafından itibaren malların müteakip nakliyatını temin etmelidir.

a) Lüzumuna göre antrepoda veya üzerinde veya her ikisinde yapılacak istarya veya ardiye masraflarını temin ve tediye eder.

b) Sigortayı temin ve tediye eder.

c) Deniz ve diğer nakliyatı temin ve ücretini tediye eder.

3 — İhracat dolayısıyla tahakkuk eden vergileri veya varsa başkaca ücret veya masrafları ödemelidir.

4 — Geminin palangasının yetişebileceği bir saha içinde, mallar mavnada veya başka bir nakil vasıtasında iken veya yüklenmek üzere dokta beklerken veya bilfiil geminin içerisine yerleştirilinceye kadar ve bundan sonra vu-

kubulacak herhangi bir hasar veya kayıptan veya her ikisinden mesul olacaktır.

5 — Menşe memlekette veya sevkiyatın yapıldığı memlekette veya her ikisinde temiz rıhtım veya gemi tesellüm makbuzundan başka tanzim edilen ve ihracat veya ithalât için lâzım olabilecek vesikaların temini hususunda yapılacak bütün masraf ve bedelleri ödemelidir.

TUTUM BANKASI
TÜRK ANONİM ORTAKLIĞI
Ödenmiş sermayesi : 10.000.0000

Ortakları

T. Emlâk Kredi Bankası
T. C. Emekli Sandığı
İnhisarlar Mensupları

İştirakleri

Amaç Ticaret T.A.O.
İnan Sigorta T.A.O.
Ankara İmar ve Emlâk
İşletme T.A.O.

Kuruluşu : 1945

UMUM MÜDÜRLÜK : Bankalar Caddesi No. 48 Galata - İstanbul

FAALİYETTE OLAN

ŞUBELERİ : Galata, Beyoğlu, İzmir, Eminönü, Kadıköy, Osmanbey,
Çarşıkapı, Fatih, Karşıyaka, Basmahane, Menemen.

AÇILACAK OLANLAR: Ankara, Kırıkkale, Bursa, Karabük, Eskişehir.

Her türlü Bankacılık muameleleri için, muhabirleri, orijinal hususiyetleri nakit ve gayri menkûl kredisi şeklindeki Bir Milyon liralık ikramiyeleri ve bütün imkânlarıyla daima emrinizdedir.

BANKACILIK TERİMLERİ

Bankacılı Tekniği: (Umumi Bankacılık Dış Ticaret Bankacılığı
Bankacılık İktisadi)

Vecdi ÜNAY

Bir varlığın bloke edilmesi (Blocage); yetkili mercilerin müsaadesi olmaksızın sahibi tarafından kullanılamaması demektir. Bloke bir varlık üzerindeki blokajın kaldırılması yani yetkili mercilerin müsaadesiyle kullanılabilir, harice transfer edilebilir vaziyete getirilmesi de deblokaj (Déblocage) kelimesiyle ifade edilir.

Blokaj ve deblokaj muamelelerinin esası; bir kısım hakiki ve hükmi şahısların muayyen bazı menbalardan elde ettikleri paralar Merkez Bankasında, menkul kıymetleri de diledikleri bir bankada bloke ettirmeleri ve bloke paraların, kolaylıkla ihraç edilemeyen bir kısım yerli mahsul-lerin satış bedellerinden ve diğer muayyen menbalardan teahsül eden dövizlerle harice transfer edilebilmesidir.

14 sayılı kararın 24.9.1956 tarih ve 4/8029 sayılı kararname ile değiştirilen 58 ve 59 uncu maddelerine müsteniden 8.10.1956 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 7 sayılı tebliğ ile deblokaj dövizlerinin alım ve satımı Amortisman ve Kredi Sandığı'nda temerküz ettirilmiş, deblokaj dövizleri fiyatlarının ve deblokaj muamelelerine tavassuta salâhiyetli bankaların tespitine de mezkûr Sandık yetkili kılınmıştır. 14 sayılı kararın 24.9.1956 tarih ve 4/8029 sayılı kararname ile değiştirilen 58 inci maddesinin A bendi mucibince; Türkiye dışında mukim hakiki ve hükmi şahısların Türkiye'de sahip buldukları malların gelirleri, satış bedelleri, sermaye ve işti- rak hisselerinin gelirleri, Türk parası ile olan her nevi mevcut, hak ve alacakları ve bilcümle menkul kıymetleri blokedir.

Mezkûr madde; a — Yabancı sermayeyi teşvik kanunu ile petrol kanunu hükümlerini, b — Milletlerarası para fonu ve Milletlerarası İmâr ve Kalkınma Ban-

kası anlaşmaları hükümlerini, c — Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının kanuni salâhiyetleri dairesinde yapacağı muameleleri blokaj hükmünden istisna eylemekte ve B bendiyle, Türkiye'de mukim hakiki ve hükmi şahısların hariçte mukim hakiki ve hükmi şahıslara yaptırdıkları hizmetler, mezkûr şahıslardan sağladıkları haklar ve malzemeler bedellerinin, hariçten celbettikleri sanatkâr temaşa trupu, spor kafileri ücretlerinin veya yabancı memleketlere seyahat etmek maksadıyla harice yapmak istedikleri tediyelerin Türk lirası karşılıklarını da blokaj hükmüne tâbi kılmaktadır.

Diğer taraftan, istihsâl hususiyetleri ve dış piyasalar icabı olarak mutad ve normal ticaret rejimi dahilinde ihracı mümkün bulunmayan bir kısım mahsul ve mullerimizin ihracını kolaylaştırmak, hariçte mukim hakiki ve hükmi şahıslar için Türkiye'de mukim hakiki ve hükmi şahıslar tarafından yapılması arzulanan hizmetleri teşvik etmek, turistlerin memleketimize gelmelerini cazip hale getirmek, Türkiye'de mukim hakiki ve hükmi şahısların memlekete getirmeye mecbur bulunmadıkları hariçteki sermaye, servet ve gelirlerden mütehasıl dövizlerin memlekete cebini temin eylemek maksatlarıyla Maliye ve İktisat ve Ticaret Vekâletlerince tespit edilecek malların ihraç bedelleri, Maliye Vekâletince tespit edilecek hizmetlerin bedelleri, turist dövizleri ve memlekete getirilmesi mecburi bulunmayan sermaye, servet ve gelirlerden mütehasıl dövizler Amortisman ve Kredi Sandığı tarafından resmî kurlara nazaran daha yüksek fiyatlarla satın alınmaktadır. İşte bu dövizler, 58 inci maddenin A bendinde mevzuubahis bloke paralardan yalnız ticarî faaliyetten mütevellit olanlarla B ben-

dinde mevzuubahis bloke paraların harice transferinde kullanılır.

Amortisman ve Kredi Sandığı tarafından deblokaj muamelelerine yetkili kılınan bankalar bloke para sahiplerinin, ilgili kambiyo murakabe mercilerince verilen «dış deblokaj müsaadelerine» müstehab transfer taleplerini bu şekilde tahassül eden deblokaj dövizlerinden karşılırlar.

E. P. U - (Avrupa Tediye Birliği).

Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı, Batı Avrupa memleketlerini iki taraflı tediye sisteminden çok taraflı tediye sistemine çevirmek suretiyle milletlerarası döviz tediyelerini imkân nisbetinde azaltmak, iktisadi ve malî münasebetleri inkişaf ettirmek, dış ticarete liberasyon rejimini teşvik etmek, Birliğe dahil memleketler arasında serbest rekabete imkân vererek ithalâtın, fiat ve şartları en müsait olan memlekettten yapılmasını sağlamak, Avrupa kalkınma programı nihayetleninceye kadarki intikal devresinde taraflara, döviz ve altın tedarik etmelerine imkân verecek kaynaklar temin etmek ve nihayet paralarda konvertibilite sağlamaya çalışmak gayeleriyle 7 Temmuz 1950 tarihinde Avrupa Tediye Birliği (European Payment Union - Union Européenne des Paiements) kurulmuştur. Birliğe dahil onsekiz memleket Batı Almanya, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İzlanda, İsveç, İsviçre, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Tiryes-te'nin İngiliz - Amerikan Bölgesi, Türkiye ve Yunanistan'dır.

Birliđin hesap ünitesi 0.88867 gram saf altın tutarındaki bir Amerikan dolarına muadildir. Birliđin hesapları Milletlerarası Tediye Bankası tarafından tutulur.

Her memleket kendi merkez bankasında Birliğe dahil diğer memleketlerle olan mübadelelerle ilgili karşılıklı hesaplar tutar

Her ay sonunda Birliğe dahil devletlerin iki taraflı borç ve alacaklarının açık ve fazlaları hesab edilir.

Aleyhteki hesap bakiyeleri kısmen altınla kısmen de Birliđin açacağı kredi ile ödenir. Lehteki hesap bakiyeleri ise yine kısmen altınla kısmen de Birliğe açılacak kredi ile tasfiye olunur. Hesap açıklarının veya hesap fazlalarının her memleket için ayrı ayrı tesbit edilen limitlerine «Quota» denilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri tarafından İktisadi İşbirliği İdaresi marifetiyle Avrupa Tediye Birliđine 350 milyon dolarlık bir fon tahsis edilmiş ve Avrupalıların tediye borçlu vaziyetinde olan devletlere kredi veya hibe yoluyla alacaklı başlangıç bakiyeleri, muhtemel alacaklı durumunda olan devletlere ise borçlu başlangıç bakiyeleri verilmek suretiyle başlangıç durumu (Position initiale) belirtilmiştir.

Fatura :

(Invoice — Facture) :

Fatura, satılan bir malın miktarını, nev'ini, evsafını, markasını, fiyatını ve satış bedeli tutarını göstermek üzere satıcı tarafından alıcıya verilen bir vesikadır. Faturada satıcının isim ve adresi ile alıcının isim ve adresi, muamele tarihi ve fatura numarası da gösterilir.

Faturalara tanzimleri sırasında altı kuruluşluk ve mal bedellerinin tahsili sırasında onbeş kuruluşluk damga pulu yapıştırılır.

Dış ticaret sahasında kullanılan hususi fatura neveleri bilhassa konsolosluk faturası, navlun faturası, orijinal fatura, proforma fatura'dır.

a — Konsolosluk faturası :

(Consular invoice - Facture consulaire) :

Yabancı memleketlere gönderilen mallar için tanzim olunan ve menşinin tevsiği zımında malın sevk edileceği memleketin konsolosuna tasdik ettirilen bir nevi orijinal faturadır.

Dış ticaret rejimlerine göre bazı memleketler ve meselâ Amerika Birleşik Devletleri ithal edilecek mallar için, gümrük

muamelesine esas teşkil etmek üzere, Konsolosluk faturasına lüzum gösterirler.

b — Navlun faturası :

(Freight invoice - Facture de fret) :

C. F. ve C. I. F. satışlarda navlun satıcı tarafından ödeneceği cihetle koşimentonun «Navlunu ödenmiştir» kaydını ihtiva etmesi lâzımdır. Konişmento bu kayıt dercedilmemiş bulunuyorsa nakliyecisi tarafından tanzim olunan, kabız ve ibra şerhini muhtevi bir navlun faturasının da konişmento ile birlikte ibrazı gerekir.

c — Orjinal fatura :

(Original invoice - Facture originale) :

Yabancı memleketteki satıcı tarafından katı olarak tanzim edilip alıcıya gönderilen faturadır. Gümrük muamelelerinde bu faturalar esas alınır. Döviz taahhütleri de bu faturalara müsteniden kapatılır. Bu faturalarda satış şekli (C. F., F. O. B., C. I. F., v.s.) ile tediye şartlarının da gösterilmesi lâzımdır.

d — Proforma fatura :

(Proforma invoice - Facture proforma) :

Satılacak malın evsafi, fiatı ve satış şartları hakkında alıcıya bir fikir vermek üzere tanzim edilir. «Proforma fatura» meşruhatını taşır. Bu faturalardaki fiat ve bedeller katı olmayıp tahminidir. Bir teklifname mahiyetini haiz bulunan bu faturalara verilen şerhlerle teklif edilen fiatların akit tarihindeki fiatlara göre değişebileceğinin belirtilmesi mütattır.

İthalât tacirlerinin döviz tahsis varakası almak üzere yapacakları müracaatlarda istenilen döviz miktarını tevsi etmek üzere proforma faturanın da diğer vesaiik meyanında ilgili mercilere tevdi icabeder.

Garanti lokal (İthalât bedelini temine matuf garanti) :

(Guarantee — Garantie) :

İthalât bedelini malın satıcısına karşı temine mâtuf garanti muamelesi, mahiyeti itibariyle bir teminat mektubu muame-

lesinden ibarettir. Zira, ithal edilecek emtianın bedeli satış mukavelenamesine göre vesaikın veya malların vürunda, veya kredili satış mevzuubahisse, muayyen bir vâde dahilinde ithalâtçı tarafından ödenmediği takdirde bankaca tediye edileceği taahhüd olunmaktadır.

İthalât garantisi, ithalât ve ihracat tacirlerinin meçhul itibarları yerine bir banka itibarının ikamesi suretiyle âkid taraflardan birinin, satış mukavelesi hükümlerine riayet etmemesi yüzünden, diğer tarafın zarara uğramamasını temine matuf bir muamele olmak itibariyle de akreditif muamelesine benzer. Satıcı, bir bankanın itibarına güvenerek malını sevk eder. Alıcı da vesaiik veya mallar eline geçmeden bedelini ödemiyeceği cihetle müem-mendir. İthalât garantisinin itası şekliyle akreditifin açılması usulü arasında hemen hemen fark yok ise de, akreditifte ihracatçı umumiyet itibariyle malların sevkini mütaakkip vesaiik kendi memleketindeki bankaya ibraz eder etmez parasını eline geçirdiği halde, ithalât garantisinin mukabilinde yaptığı sevkiyatta mal bedeli müta-den kendisine vesaikın alıcı eline geçmesini mütaakkip ödenir. Bu muamelede muhabir nezdinde peşinen kuvertür tesisine lüzum olmadığından, garantinin itası ile vesaikın kendisine ibrazı arasında geçecek müddet zarfında ithalâtçının, mal bedelini bankasına yatırmasına veya lehine, bunu karşılayacak bir borçlu cari hesap açtırarak faiz ödemesine hacet kalmaz. Bu itibarla ithalât garantisi, alıcı firma için akreditife nazaran daha ucuz ve bilhassa vâdeli siparişlerde çok daha cazip bir muameledir. Satıcı firma ise akreditifte olduğu gibi falın sevkini mütaakkip vesaiik kendi memleketindeki bankaya ibraz eder etmez bedelini eline geçiremeyeceği, vesaiik alıcı firma eline geçmesini bekliyeceği veya bu müddet için kendi bankasından bir kredi sağlamaya çalışacağı ve bunun için de faiz ödemek zorunda kalacağı cihetle ithalât garantisi muamelesi ithalâtçı için akreditif kadar cazip görülmez. Döviz takyidatı bulunan memleketlerdeki ve bu meyanda memleketimizdeki bankalar umumiyet itibariyle ithalât garantile-

rinde döviz transferi taahhüdünde de bulunmazlar.

Esasen memleketimizle tediye anlaşması yapmış olan memleketlerle ilgili ithalât bedellerinin Türk parası üzerinden T. C. Merkez Bankasına yatırılması icab eylediğinden anlaşmalı memleketlerdeki satıcılara hitaben verilecek garantilerde, döviz transferi taahhüdünde bulunulamaz. Bunların Türk parası üzerinden tanzim edilmeleri lâzımdır.

Transfer taahhüdünü natık bulunmayan garantilerde, transfer tarihine kadar geçecek müddet zarfında milli para değerinde devalüasyon yapıldığı takdirde, satıcının kur farkından müteessir olmamasını temin edecek bir şanj garantisinin de ithalâtçının bu husustaki taahhüdüne müsteniden verilmesi mutad ise de, transfer müşkilâtı dolayısıyla satıcı firmanın uzunca bir müddet mal bedelini eline geçirememesi ihtimali, bu kabil ithalât garantilerini ihracatçılar için daha da az cazip kılmaktadır.

Bazı bankalarımızca «Garanti lokal» adıyla anılan ithalâtı temine matuf garantiler, müşterinin malî ve itibari durumuna göre yüzde yüz nakit karşılığında veya muayyen bir marj tahsili mukabilinde verilebilir. Tamamen nakitle karşılanmak suretiyle verilecek garantilerin kredi değeri, sadece bir banka hizmeti muamelesinden ibaret olacağı tabiidir.

İthalâtçı ile ihracatçı arasında varılacak mutabakata göre de iki nevi ithalât garantisi derpiş edilebilir.

a — İthalât vesaikinin veya ithal mallarının vürudunda tediye garanti :

Vesaik mukabili veya mal mukabili ithal şekillerinde raslanılan bu nevi garantilerde, vesaiken veya malların vürudunda mal bedelinin ödeneceği bankaca tekeffül edilmektedir.

b — Malların vürudundan muayyen bir müddet sonra tediye garanti :

Kredili ithalâtla ilgili olan bu nevi garantilerde, mal bedelinin satış mukavelesinde derpiş edilen vâdede ödeneceği bankaca tekeffül edilmektedir.

Hamule senedi :

(Railroad B/L - Lettre de Voiture ferroviaire) :

Demiryolu ile yapılan sevkiyatta malın cins ve miktarını, ambalajın şekil ve vasfını, gönderen ve gönderilenin isim ve adreslerini, nakliye ücretini ve ödenmiş olup olmadığını ve taraflarca kararlaştırılan diğer hususları gösteren ve eşya gönderen kimselerle demiryolu idaresi arasında akdedilen bir nakliye mukavelesidir. Umumiyetle emre değil nama muharrer şekilde tanzim edilmekte ve bu sebeple hamule senetlerinin cirosuna imkân kalmamaktadır.

Hava nakliye makbuzu veya hava konişmentosu :

(Air-mail receipt — Récépissé de post aérienne) :

Hava nakliyatında konişmentoya müşabih bir vesika henüz ihdas edilmemiştir. Hava nakliye makbuzu, malların uçakla muayyen bir mahalle sevkedilmek üzere sevkedenden teslim alındığını müşir bir vesikadır. Bu makbuzda mutaden uçağın numarası gösterilir. Emre değil nama tanzim edilir. Ciro suretiyle devri mümkün değildir.

Nakliyeci malların vürudundan gönderileni haberdar etmekle mükelleftir. Bu cihet nakliye makbuzuna da izaret edilir. Deniz nakliyatında ise bu hususta bir taahhütte bulunmadıkça nakliyeci malların vürudunu gönderilene bildirmekle mükellef değildir.

ANKARA SİGORTA ŞİRKETİ

Emniyet, Sür'at ve Kolaylığın Sembolüdür
Sermaye ve İhtiyatları : 10.000.000 T.L.
Merkezi : GALATA - Bankalar Cad. No. 80

ANKARA SİGORTA HANI

Telefon : Müdür : 44 26 64 Telgr. ANTAS
Santral : 44 75 80 (iki hat) İSTANBUL

T A T T A T

Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi

Sermayesi T. L. : 2.000.000

İTHALÂT - İHRACAT - DAHİLİ TİCARET - KOMİSYON
MÜMESSİLLİK

BİLÜMUM SANAYİ TESİS VE İŞLETMELERİ

Adres : Aşirefendi Caddesi No. 24 Hobyar Han Kat 5

DOKUMA FABRİKASI

Adres : Topkapı Maltepe Caddesi No. 35 - 37

İ s t a n b u l

Sicil No. : 59771 Telgraf :
P. Kutusu : 1271 İstanbul Tattat - İstanbul
Telefon : 226596 - 220577
Fabrika : 211928 Code : Bentleys

- **TÜRKİYE KREDİ BANKASI** her türlü banka muameleleriniz için emniyet, sür'at, bilgi ve titizlikle daima hizmetinize hazırdır.
- **TÜRKİYE KREDİ BANKASI**'nda açtıracığınız İkramiyeli - Sigortalı - İratlı bir hesapla sigorta ücreti ödemeksizin hem T. Lirası 6.000.— lık hayat ve kaza sigortası temin etmiş olur, hem de 50.000.— lira para ikramiyesi kazanmaya ve ayda 1.000.— lira gelir sağlamaya namzet olabilirsiniz. İzahat vermek için gişelerimiz emrinize âmededir.
- **TÜRKİYE KREDİ BANKASI** tasarruf hesapları sahiplerine her çekişte ev, apartman dairesi ve zengin para ikramiyeleri dağıtmaktadır. Hesabınız yoksa, siz de bir hesap açtırarak şansınızı deneyiniz. Her 100.— liraya bir kur'a numarası.

TÜRKİYE KREDİ
BANKASI A.O.

SALİM OSMAN TATARI

General Dikiş - Nakış ve her nevi Sanayi Makinaları
İmalâtı Fabrikası

Fabrika : Maltepe Cad. 29 Topkapı
Büro : Aşir Efendi Caddesi No. 29 İstanbul

S. Ticaret : 50104
P. Kutusu : 580
Telgraf : Tatarı

Telefonlar :
Yazıhane : 220577
226596
Fabrika : 214619

1958

YILI İKRAMİYELERİ

Apartment Daireleri

ZENGİN PARA İKRAMİYELERİ

675.000 Lira

Yirmi yıl boyunca

500 Liraya kadar
AYLIK GELİR
ikramiyeleri

ÖĞRENCİ Hesaplarına ..

TAHSİL ikramiyeleri

EMNİYET

SANDIĞI

137

G Ü V E N
SİGORTA ŞİRKETİ

SÜMERBANK TÜRKİYE EMLAK KREDİ BANKASI

KURUMU

SERMAYE VE İHTİYATLARI: 20462.116.—

**YANGIN, NAKLİYAT, HAYAT, KAZA, VE
TARFIK SİGORTALARI**

Memleketin her tarafında Acenta ve Mümessillikleri mevcuttur.

A D R E S: SÜMERBANK BİNASI

GALATA - İSTANBUL

TELEFON:

MÜDÜR

440630

SANTRAL

444610

TELGRAF

TÜRKGÜVEN

AMERIKAN MENŞELİ

OLİVER

Fabrikanın En Son Yeniliklere Göre
İmâl Ettiği

SUPER TAM EKONOMİK TRAKTÖRLERİ

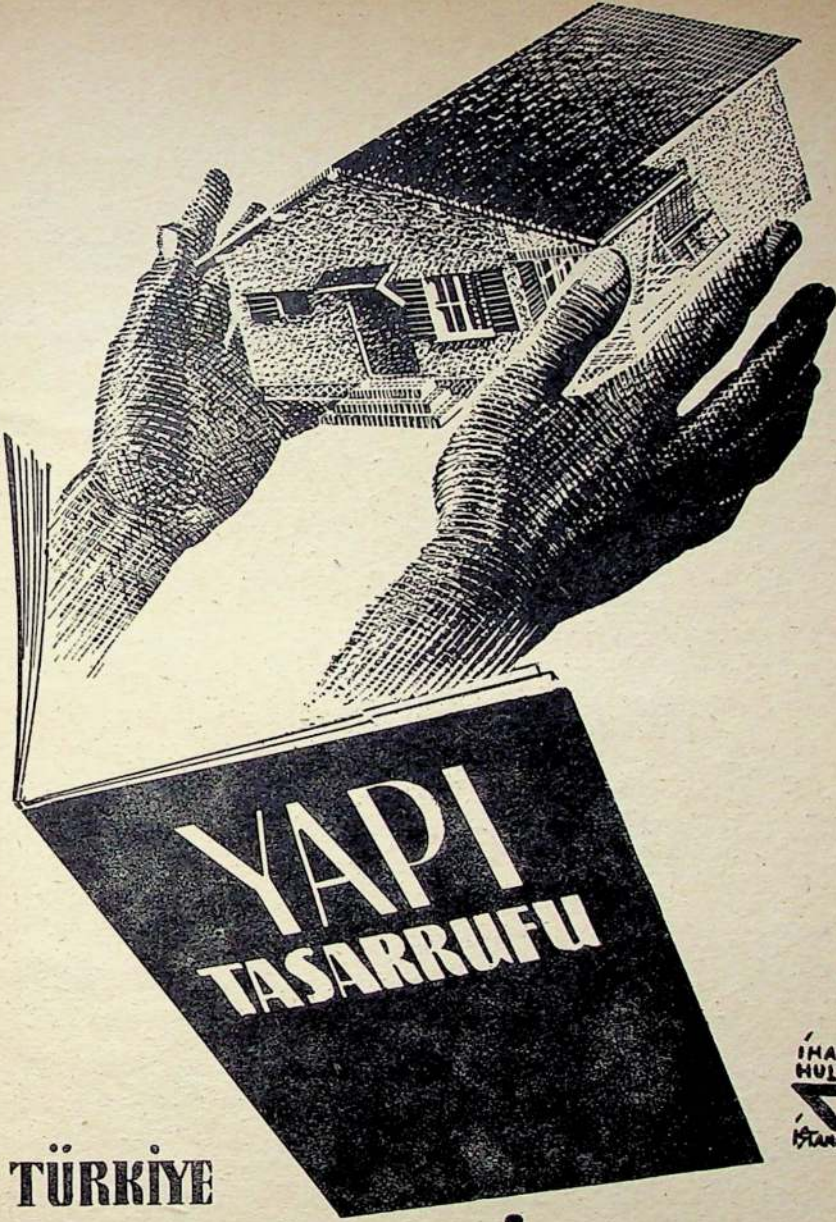
ÇİFTÇİLERİMİZİN EMİRLERİNE AMADEDİR

KOÇ TİCARET T.A.Ş.
ANKARA

Çukurova Pamuk Tarım Satış
Kooperatifleri Birliği
A D A N A
Tesis Tarihi : 1940

Kapitali	: 4.000.000	Sicilli Ticaret	: 1073
Yedek akçe	: 1.500.000	İhracat Ruh. No.	: 1885
Ortak adedi	: 5.783	İştigal mevzuu	
Telgraf adresi	: Çukobirlik-Adana	Pamuk, Susam, Yerfıstığı, Çeltik	
Telefon		(Pirinç)	
Umum Müd.	: 2740	Birliğe bağlı kooperatifler :	
Muhasebe Müd.	: 2881	Adana, Ceyhan, Tarsus, Yenice	
Santral	: 2837	Osmaniye, Maraş	
		Tesisler :	
		(Yenice Sawgin Çırçır ve Prese Fab.)	
		Ceyhan " " " " "	
		Adana pamuk müessesesi	
		Mersin Nebati Yağ ve Sabun Fab.	

Posta Kutusu : 3

İHAP
HULUSİ
İSTANBUL

TÜRKİYE

EMLAK KREDİ BANKASI

Paranızı atıl bırakmayın, bankaya yatırınız.

T. C. ZİRAAT BANKASI

Kuruluş : 1863 Sermayesi : 750.000.000 TL.
YURT İÇİNDE 558 ŞUBE VE AJANSI, DÜNYANIN
HER TARAFINDAKİ MUHABİRLERİLE SAYIN
MÜŞTERİLERİNİN EMRİNDEDİR.

1958 İKRAMİYE PLANINDA
VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI

3.000.000 Lira

PARA,

3.000.000 Lira

UZUN VADELİ KREDİ
VARDIR.